

152/2
90

ISSN 0134 3459

ქართული

349

1990 4

ქრონიკა

გ ა მ ო ც ე მ ი ს

32-ე

წ ე ლ ი

ლიბერატორულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს მწერალთა კავშირისა და აჭარის განყოფილების ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

4

1990

ივლისი
აგვისტო

შ ი ნ ბ ბ რ ს ი

კონფია, პროზა

შოთა ზოიძე — ლექსები	3
ანზორ კუღბა—წვიმს გაუთავებლად (მოთხრობა, დასასრული)	8
ზურაბ კუზიანიძე — ლექსები	21
ოთარ წულუკიძე — ოშკის წუხილი (რომანის ფრაგმენტები)	25
ვასტანვ ახვლედიანი — ბულგა- რული რვეულიდან (ლექსები)	31
რუსუდან ჯინჯიხაძე — ლექსები	34
მარიამ კეჩუაშვილი — ხევსურუ- ლი თქმულება (ნოველა)	36
ვლადიმერ დარჩია — ალფა და ომეგა (ლექსი)	39

აპაპი — 150

სულეიმან კაიკაციშვილი — შეხ- ვედრები დიდ პოეტთან	40
---	----

გზები და შთაბეჭდილებები

ალექსანდრე ჩხაიძე — ჩვენებურები (გაგრძელება)	45
---	----

ბ ა თ უ მ ი

აჭარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ნარკვევი

ემენ დავითაძე — ცხოვრება კაცისა
(გაგრძელება)

55

მოგონებათა ფურცლები

იბრაიმ გორაძე — სადაურსა სად
წაიყვან (გაგრძელება)
ზურაბ ფირცხალაიშვილი — წიგ-
ნიდან „რედაქტორის ჩანაწერე-
ბი“

61

64

წერილები

სიმონ გოგიტიძე — ანდრია მოცი-
ქულის მოღვაწეობა აჭარაში
რევაზ ლორთქიფანიძე — ეკონომი-
კური განვითარების კონტურები

70

31

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

შორენა მახაჭაძე — ხელგაშფილი
სტუმართმოყვარეობა ანუ დასას-
რულის დასაწყისი

89

მედუზა

ჯემალ ქათამაძე — ჩიტის გული
(მოთხრობა)

89

გასულ ორ თვეში

90

გარეკანის 1-ლ გვერდზე — ზაფხუ-
ლის ნატურმორტი, მხატვარი ნინო
ნიჟარაძე

ნომერი გააფორმა ა. ლომაძემ
ტექნიკური ხელმძღვანელი შ. ღარჩია.

მთავარი რედაქტორი

ალექსანდრე სამსონია

სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი,
გიორგი გაჩეჩილაძე,
ზურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე,
(პასუხისმგებელი მდივანი),
ზოთა ზოიძე,
დავით თედორაძე,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
ფრიდონ ხალვაში,
დავით სასუბაიშვილი,
ჯემალ ჯაქელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი
ენგელსის ქ. № 21, ტელ. 3-33-71

გადაეცა წარმოებას 20.07.90, ხელმო-
წერილია დასაბეჭდად 20.08.90, საგა-
მომცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთი
№ 1269, ქაღალდის ზომა 60×90/16,
ტირაჟი 5000.

საქართველოს სსრ გამომცემლობათ
პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის ს-
ს-ის ქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აქარ-
ასსრ პოლიგრაფიული საწარმოო გაერ-
თიანება, ბათუმი, გორკის 91.

Государственный комитет Грузии
ской ССР по делам издательств, по-
лиграфии и книжной торговле
Полиграфическое производствен-
ное объединение Аджарской АССР, Ба-
туми, ул. Горького, 91,

აღრე უყავი სქარი და ფიქვი.
ველაფერს ველარ მოზომავე კაცი,
ასე მიცნობდა, მიცნობდა ვინც კი,
ბოლო დროს გაეხდი მშვიდი და
მკაცრი.

სახეში მცემდა ქარი და წვიმა,
არავინ იყო მაშველი იმ დროს,
გადამიყოლა ამბებმა წვრილმა
და შემატოვა ცარიელ მინდორს.
გადაჭდობდა ეკალი ეკალს,
ბალახი-ბალახს, ჭორომი-ჭორომს,
(არავინ არ ჩანს, არავინ რეკავს).
არ ავრცელებდა არავინ ჭორებს.
და მოველოდი ნამდვილს და
მართალს...

როგორც მშობელი დაკარგულ
ბავშვებს,
როგორც გლეხკაცი ქალაქში
ფართალს
დაეძებს, ისე ვეძებდი საშველს.
ვკარგავდი, როგორც კარგავენ
ნივთებს,

ველოდი, როგორც ელიან სროლას,
ცხოვრება ჩემი ძალიან ფინთი,
მოგავდა ქარის წისქვილთან
ბრძოლას.

არ ვუყადრებდი არასდროს
ლაჩრებს,

ვხედავდი მათი დიდების
შემშვილს,

გავიდა ბევრი და ცოტა დარჩა
და აღარა მაქვს არაფრის შიში.
გავიდა ბევრი და კიდევ გავა

და ისე, როგორც დიდი ხნის
წინათ,
მე ასლაც ტიალ მინდორში
ვღგავარ
და სახეს ვუშვერ ქარსა და
წვიმას.

გველის წელიწადი

იყო გველის წელიწადი,
იყო ცრემლი, იყო სისხლი,
ერთმანეთი რომ არ გვწამდეს,
თავად ღმერთიც ველარ გვიხსნის.
იყო წელიწადი გველის,
წვიმა ცრემლისა და სისხლის,
ნეტა ხვალე რა მოგველის,
ან რომელი ხატი გვიხსნის?!

გველის წელიწადი იყო,
გაზაფხულიც იყო მწყრალი,
ვაზი აუჩეხეს ჭიგოს,
ღვინოს გაურიეს წყალი.
აღესილი ორღესულით
და ჯოჯოხეთური რისხვით,
მტერმა ჯერ მომთხოვა სული,
მერე შესვა ჩემი სისხლი.

იყო წელიწადი გველის,
ჩემო ხორცი, ჩემო ძვალო,
იქნებ უარესი გველის,
თავი მამულს ვანაცვალოთ,
იქნებ წელიწადმა გველის
რისხვით მოგვისია ურდო,
იქნებ ჯოჯოხეთი ელით
მიწათაციებს და ქურდებს,
იქნებ სიხარულიც ელის
მუხას თავისუფალ მიწის,

იცის წელიწადმა გველის,
გველის წელიწადმა იცის.
მტერი ანგალი და ფლიდი
ნეტა დამელევა როდის?!
გველის წელიწადი მიდის,
ცხენის წელიწადი მოდის.

31 დეკემბერი, 1989 წელი

ღამის ბარი

...ოღონდ ქართულად ილაპარაკეთ!
გალაკტიონი.

აქ კაფეა და ღამის ბარია,
ღამის ბარია, ღამის კაბარე,
ჩემი ოცნება შენ გაბარია
და სუყველაფერს შენ დაგაბრალე,
აქ მომღერალი შადრევანია,
ერთი უთუოდ მღერის ორიდან.
ჩემი ოცნება შავგვრემანია —
ჩემი ღამაში სენიორიტა.
არ იქნა, ჯერაც ვერ მივატოვე,
ცისკარმა ღამის ბინდი გაცრიცა,
დღეიდან შენ ხარ ჩემი პატრონი,
იმპერია და იმპერატრიცა.

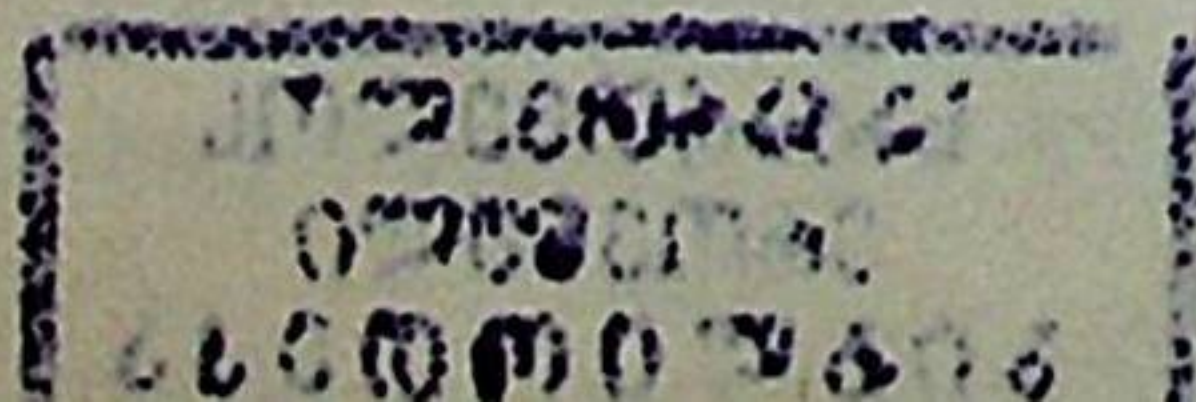
დღეს სიყვარულის ღმერთი
მოვიდა,
საიდან — სადა Ave maria,
ყური დაუგდე, სინიორიტა,
აქ ხომ ქართული საუბარია,
ამ სმაზე დიდხანს გიოცნებია,
აქ ნათლის სვეტი აღმართულია,
რა ქართულია! რა ღოცვებია!
რა ღოცვებია! რა ქართულია!
რა ქართულია, შენი კენესამე,
მე ქართულ სიტყვას ფაქიზად
ვუვლი,
აი ეს არის ჩემი კერსალი,
ჩემი სავანე და ჩემი ლუკრი.
ჩემი ოცნება შენი ბრალია,
ხვალე სულ ახალ ფიქრებს
მოგიტან,
გესმის? ქართული საუბარია,
ყური დაუგდე, სინიორიტა.
ყური დაუგდე ტანო-ტატანო,
აქ ხომ ქართული საუბარია,
რა ვუყოთ, ზოგჯერ უკრავს
სატანა,
რა ვუყოთ, თუ აქ ღამის ბარია.

* * *

1

ახლა ღამეა ცივი და ბნელი,
ახლა ღამეა ბნელი და ჩუმი,
ახლა ჩემს გულში ბუმი, ბუმი,
გიცდი და გელი, გიცდი და გელი!

ახლა ღამეა — ღამაში გველი
(მახსენა მტერმა, გაუწყრეს ღმერთი),
სად არის შენი მაღალი მკერდი,
ჟრუანტელის და სინათლის მკვრელი,

თავისუფლება მტერია ჩემი,
თავისუფალი ფიქრი და ჯაფა,
მივდექი უღრანს და წაღლით ვკაფავ,
რომ გაგიჩაღო სინათლის ჭერი.

2

ხმელი ნეკერი და ჩაღის ღერი
კალოზე იწვის და ღამეს ათბობს,
მე კი მოგელი ჩემს მტანჯველ მნათობს
და შავნაბადას ღრუბელი მღერის.
წავევები სადმე ყორნალის ყვავებს,
ყორნალის ყვავებს ყორნალის ქორებს,
მაგრამ რა ვუყო ჩემს ღამაზ ყვარელს,
ყავრიანის მთებს რა ვუყო, თორემ?!
თეთრი ნისლია ისევ და ისევ,
ისევ და ისევ ღამეა შავი,
შავშეთის ფერდობს მოწყდება შვაგი
და რძე უდგებათ ჯიქანში ნისლებს.

3

შავშეთის მთებზე მოწყდება შვაგი
და კავიანში იტირებს შველი...
შენ კი საფირის დარბაზებს შვენი,
იქ, სადაც ჩემს წილ სიხარულს სვამენ.
თვით ღამეც ბნელში ვეღარ ეტევა
ავდგები, წავალ და სადმე-მეთქი...
მაგრამ რა ვუყო, ეს ჯოჯოხეთი
მისატოვებლად არ მემეტება.

ბართლომეოს ღამე

1989 წლის 9 აპრილს რუსთაველის
პროსპექტზე ტრაგიკულად დაღუპული
მოსწავლეების ნათია ბაშალეიშვილის,
ეკა ბეჟანიშვილის, თამარიკო კოველიძის
ხსოვნას.

ვამაყობ თქვენი სიცოცხლის ფასად,
თქვენი სურათიც ძვირად ვიშოვე,

არ შემხვედრიხართ ცოცხლები არსად,
მოკვდით და გულთან ველარ გიშორებთ.
თქვენთვის სამოთხის კარი გაიღო.
დაღვრილ სისხლს ჩვენი ცრემლიც და ვაშაც,
ოცი ქართველის სისხლი არ ეყო,
ერთი დღით ქართულ დროშების გაშლას.
თავისუფლება ოდითგან-ოდით
მოედინება ცრემლით და მწუხრით,
ყველანი შოთას პროსპექტზე მოდით
და მოუხარეთ ქედი და მუხლი,
რძე რომ გაუშრათ მკერდებში დედებს,
თვალში რომ ცრემლი დაუშრათ მამებს...
ჩემს საქართველოს — პატარა ედემს
ვინ გაუთენა ბართლომეს ღამე???
თქვენთვის სამოთხის კარი გაიღო,
თქვენს სისხლს, შვილებო, ცრემლიც და
ვაშაც,
ოცი ქართველის სისხლი არ ეყო,
ერთი დღით ქართულ დროშების გაშლას!

ადამისა და ევას მონოლოგი

იქნებ არც ღირდა ყველაფრის ცოდნა,
ჩვენ ჩავიდინეთ პირველი ცოდვა,
და ჩავვიკეტეს სამოთხის კარი,
სახეში გვცემდა წვიმა და ქარი.
შემოსილები ლელვის ფოთლებით,
დიდი ტანჯვით და დიდი მოთმენით,
შვიდიათასი წელიწადია
კვლავ სამოთხეში შესვლა გვწადია.
რომლის კარები ჩარაზულია
და ქერუბინი უდვას დარაჯად,
ცოდვა სრულიად ხანდაზმულია,
მაგრამ საშველი მაინც არა ჩანს.
რომ არ გვეხილა ჩვენ ერთმანეთი,
არ გაწყრებოდა მაღალი ღმერთი,
არ აგვხელოდა, ნეტავი, თვალი,
არ გაგვეკვალა პირველი კვალი.
ახლა რა არის ჩვენი ცხოვრება,

სამოთხის გარეთ რაა ცხონება?!
ჩაკეტილია ჩვენთვის კარები,
ღმერთები ახლოს არ გვიკარებენ.
და ასე მიდის ჩვენი ასაკი,
ჩვენ ბევრი ტანჯვის გავხდით მხილველი,
შვიდიათასი წელი მას აქეთ
გასულა, როცა ვცოდეთ პირველად.
და როგორც სისხლი, გადადის ახლაც
პირველი ცოდვა ქალიდან ქალში,
იქნება ცოდვით ვაშლის ხეც გახმა,
მაინც დაგორავს სამოთხის ვაშლი.
არა, არ ღირდა ყველაფრის ცოდნა,
რად ჩავიდინეთ პირველი ცოდვა?!
ჩაკეტილია სამოთხის კარი
და სახეში გვცემს წვიმა და ქარი.

• • •

შენ ჯვარს იწერდი იმ ღამეს, მერი...

გ ა ლ ა კ ტ ი ო ნ ი

ზარები გალობენ, გალობენ, გალობენ.
სამრეკლოს ზანზარი სამანებს გასცდა,
ღღეს ჯვარისწერაა შენი, სალომე,
ჯვარს იწერ ღმერთთან და კაცთან.
უნეტარესის კურთხევა-ლოცვით,
მაღალი სულით და მეჯვარე თამარით,
შენ ჯვარს სულით იწერ და არა ხორცით,
გახსოვდეთ, ღმერთისთვის სულია მთავარი.

წვიმს... გაუთავებლად...

მივაბიჯებ ტროტუარზე და ვგრძნობ, რომ აღარ ვფიქრობ და როცა ფიქრი დავიწყებ, მაღლა ავიხედე უნებლიეთ. ლუკას სახლის წინ ვიდექი, შუა ქუჩაში. წვიმდა ახლაც. წვიმდა კოკისპირულად.

დიდხანს ვიდექი ასე. ვიღაც მეძახდა და ამან გამომაფხიზლა, ლუკას დედა მეძახდა, შემოდი, გივი, მაგ თავსხმაში რას იწუწუბო.

ავიარე კიბეები. ვერიკო დეიდა გამომეგება, ლუკას ოთახში შემიძღვა. — შვილო, რა ჭირს ლუკას, აღარ ვიცი, მთლად გაწუწული მოვიდა და გამოიკეტა ლოჯიაში, მგონი, წერს რაღაცას, აი, ეს რვეული შემთხვევით ჩამივარდა ხელთ, ისეთი ბატიფეხურით წერს, რომ... იქნებ შენ წაგელო და წაგეკითხა...

— არა, არ შემიძლია, ლუკა რას იტყვის? — ვიუარე.

— არაფერსაც არ იტყვის, არც ახსოვს ეს რვეული... სანაგვეში ვნახე, რომ იკითხოს, ვეტყვი, სანაგვეს გავატანე-მეთქი... წაიღე, შვილო... იქნებ უჭირს რამე და...

რვეული გამოვართვი ვერიკო დეიდას და უკან გამოვბრუნდი.

ისევ წვიმდა, კოკისპირულად არა, მაგრამ კაი ბათუმური წვიმა კი იყო. ერთი სული მქონდა, სანამ სახლში მივიდოდი და რვეულ-დღიურს გადავშლიდი. ლოდინში დრო მაინც გაიღია. გამოვიკეტე ჩემს ოთახში, ფანჯრებიც მოვხურე.

სრული სიმყუდროვე და დუმილი სულის.

მე და რვეული — დღიური:

„გუშინ გივიმ მაწყენინა, ძალიან მაწყენინა. ჯობდა მოვეკალი. იცი, რა მითხრა? მე კი არ მითხრა, საერთოდ თქვა, მაგრამ ხომ თქვა, გიჟი თუნდაც უწყინარი იყოს, მაინც იზოლირებული უნდა იყოს საზოგადოებისაგანო, ნეტავი, რა დაუშავებიათ მისთვის სულით ავადმყოფებს? იგიც ჩვეულებრივი ავადმყოფია... აბა, კაცი თავისი ავადმყოფობით ვის დაუზრახავს? მე ყველა სულით ავადმყოფს თანავუგრძნობ, თანავუგრძნობ იმიტომაც, რომ მათი არავის ესმის, იმასაც თავისი, განსაკუთრებული, განუმეორებელი სამყარო აქვს... სამყარო-მეთქი და ამ სამყაროში შესვლა არავის უნდა... არც ჭკუათმყოფელს და აღარც სულით ავადმყოფს, მაგრამ

დასასრული. იხ. „ჭოროხი“ № 3.

იმათ კი რაღა ქვიათ, ვინც არც ჭკუათმყოფელია და აღარც გიჟი. გიჟ-
საც ცხოველამდე დაჰყავს გიჟი, ან ცხოველი აჰყავს გიჟამდე, გიჟსა და
ჭკუათმყოფელს კი, ძალიან კარგადაც მოგვეხსენება, როგორ ეპყრობა კი-
ცი — ჭკუათმყოფელი.

ამას წინათ დელფინი გვანახეს ნაპირზე გამოგდებული... ეს ცისფერ
ეკრანზე... მაშინში ამოსვრილი, საცოდავი სულს დაფაჟდა. ისევ პატარა
ბიჭებმა ივარგეს და წყალში შეიყვანეს, მაგრამ დელფინი გრძელ ტალ-
ღას გამოყვა უკან და ისევ ნაპირზე აღმოჩნდა. სიცოცხლე არ უნდოდა
დელფინს. ამას ჩვენ, ადამიანები, თვითმკვლელობას ვეძახით. სიცოცხლე
მობეზრებოდა. მიეხვდი, რატომაც — პროტესტს უცხადებდა ადამიანებს,
ეს რა უყავით ზღვას, გარემოს — ცას, მიწას... კვდები და შევაჩვენებ
ადამიანებს, ანათემას ვუცხადებ! თუმცა... თავი არ დაინდო და ჩვენ დაგვი-
ნდობს? დაეძებს რაღაცას, ექსპერიმენტებს ატარებს, მუდამ ძიებაში...
დალუპავს ეგ ცნობისმოყვარეობა! ნამდვილი საქმისათვის კი ჯერაც არ
მოუკიდებია ხელი. დაანაგვიანა სამყარო! ნეტა რა უფლებით?! მარტო
მისი ხომ არ გონია ეს სამყარო?! ისე დაანაგვიანა, რომ თვითონაც უჭირს
სუნთქვა. მისი ბინძური ტვინის გამონაშუქი აავადმყოფებს ირგვლი-
ვეთს. მე აღარ მომესწრება, მაგრამ ვგრძნობ, რომ აუჯანყდება კაცს
ცხოველი ყოველი და ჩამოაგდებს ტახტიდან, ჩამოხსნის გვირგვინს, უსა-
მართლოდ რომ დაუდგამს თავზე. მისი ეგრეთწოდებული აზროვნებაა, ასე
რომ აჭუჭყიანებს სივრცეს! იქნებ გადაშენდებოდეს და გვეშველოს ამით,
მაგრამ ამას რას ვამბობ, მკრეხელობაა ასეთი ფიქრი... მე ღმერთის საქმე-
ში ხომ არ ვერევი? მაგრამ მაინც გადაშენდება ადამიანი და ეს დღეც
დადგება მაღე. მე ამას ვერ მოვესწრები, მაგრამ მოესწრებიან ჩემი შვილე-
ბი. ცამდე მართალი იყო ის გერმანელი ნიცშე, რომ ამბობდა „ადამიანი
ღირსია იმისა, რომ დაიღუბოს“, არა და ჩვენ გადავშენდებით... შეწყდება
სიცოცხლე!

ადამიანი?

საწყალი ადამიანი... მაინც მებრალება, რამეთუ ცხოველია ისიც და
სუნთქავს ჩვენსავით.

გაგიგონიათ ასეთი რამე? გონია ადამიანს, თითქოს მარტო თვითონ
აზროვნებდეს ასე უსასრულო სამყაროში... ეგოისტი! სამჯერ ეგოისტი!
ეგოისტი კუბში!

ნეტა, რატომ ვერ გაიგებს, რომ ვაზროვნებთ ჩვენც, რატომ ფიქრობს,
რომ ჩვენი აზროვნება აზროვნება არაა! ჩვენი აზროვნება ინსტინქტია, მი-
სი კი... არა, უნდა გადაშენდეს ადამიანი. გადაშენდეს იმიტომაც, რომ არ
გადავშენდეთ ჩვენ — უმრავლესობა... უნდა გაიწიროს იგი ისე, როგორც
გაიწირა ერთხელ „დინოზავრები“, — ამას მაშინში ამოვლებული დელ-
ფინი ფიქრობდა და კვდებოდა ნელი სიკვდილით, კვდებოდა თვითონ,

მაგრამ მაინც ვერ შესძლებია ადამიანი საბოლოოდ, — საწყალი კაცი, არ იცის, რომ... თვითონ იკლავს თავს. აქ კი ჩვენა ვართ დამნაშავენი, რადგან ვერ გავარკვეეთ კაცი, ვერ აუხსენით, სწორ გზაზე ვერ დავაყენეთ..“

მე — ლუკა — ვეთანხმები იმ მომაკვდავ დელფინს, პროტესტი რომ განუცხადა ადამიანს, აპატიებდა ადამიანს ყველაფერს, მაგრამ ამდენის უფლებაც არ ჰქონდა. აქ მისი ტომის ბედი წყდება და სამართლიანია ამიტომაც მისი დასკვნა-სურვილი. ცხოველებს კი პირიქით — ჩვენი ეშინიათ, მაგრამ არ ვძულვართ. გავვირბიან იმიტომ, რომ არ გვავნონ რამე. ჰოდა, თქვი ამის მერე, ყველაზე ჰუმანური ადამიანიაო. გივიც კაცია, ადამიანი და გივიც ამიტომ მიაჩნია ცხოველად და რა გასაკვირია, რომ ასე დაჟინებით გაიძახის: „აუცილებელია სულით ავადმყოფის იზოლირება ჩვენი საზოგადოებისაგან“.

არა, არ უნდა ეპატიოს გივის!“.

აქ ჰომო საპიენსია ლუკა, მოაზროვნე ლერწამი, რომელიც გუშინ გადატყდა წელში და ვერ მივხვდი ამას. ბრმა ვიყავი გუშინ. მე არც ლუკას ძახილი შევისმინე, მისი სულის ძახილი, რადგან ერუ ვიყავი!

მინდოდა მეთქვა რამე, ბოდიშით მომეხადა, მაგრამ ვერ მოვახერხე, რადგან მუნჯი ვიყავი, დიდი მუნჯი!“

ლ უ კ ა

„ეს საზოგადოება ხომ ძალმომრეობის საზოგადოებაა. ამ საზოგადოებაში იღვრება სისხლი, კაცი კაცს ერჩის... სიცოცხლეს უმწარებენ ერთმანეთს, ერი ერს ებრძვის, არის გაჩაღებული მასობრივი ხოცვა-ჟლეტა... უნდა გავექცე ამ საზოგადოებას, მაგრამ სად წავიდე, სად დავიმალე, რომ ვერ მომაგნონ? მეც ამ საზოგადოების წევრი ვარ და ამ საზოგადოების სუნი ამდის, მეც სხვებთან ერთად ვცოდავ. მიმდინარეობს დღიიიიიიი მსოფლიო ომი, მაგრამ ადამიანი ჯერაც არ წამდგარა დიიიიიი მსოფლიო სამსჯავროს წინაშე... ჯერ არ დაწყებულა ეს დიიიიიი პროცესი, მაგრამ დაიწყება. მონანიებამდე ერთი დიიიიი ნაბიჯია გადასადგამი, ერთი საფეხური კიდევ უნდა ავინაცვლოთ მაღლა, ან დაბლა ჩავინაცვლოთ... ზევით თუ ქვევით, ეს გასარკვევია კიდევ. თუმცა ზოგჯერ კი შეგვაწუხებს ხოლმე სინდისი და სწორედ ესაა, წინ რომ ეღობება ადამიანის საბოლოო გადაკვარება-გადაშენებას.“

და ყოველივე ამის შემდეგ ამ საზოგადოების წევრი უნდა ვიყო მეც?!
გავდივარ მე ამ საზოგადოებიდან! გამიღეთ კარი!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კარი არ ჰქონია ამ საზოგადოებას?! გამიღეთ მაშინ ფანჯრები! გადა-
ვეშვები სადღაც რაღაცაში, მაგრამ რა ჰქვია იმ სადღაც-რაღაცას? მაშ
რატომ გაიძახის ადამიანი, ყველაფერს თავისი სახელი აქვსო! მეტი აღარ
შემიძლია, გავდივარ მე ამ საზოგადოებიდან!

და ისეთ რაღაცაში უნდა შევიდე, სადაც საწევროებს არ იხდიან...
მაგრამ რა ხდება? რატომ მინდა ვიყო სადღაც?! სად და ვისთან?

მარტო ყოფნა მართლა არ შემძლებია... ნეტა როდის დადგება ჩემთვის
მარტოობის დღესასწაული? მეც საზოგადოებრივი ცხოველი ვყოფილვარ
თურმე. იქნებ საგიჟეში ჯობდეს!

და იმ ხალხს, ვინც საგიჟეშია, სულთ დაავადებულებს ეძახიან... იქნებ
აქ, ჩვენშია, კაცი დაავადებული სულით?

უკურნებელი სენი შეჰყრია კაცს, დაავადებულა სულით... წამლავს
ირგვლივეთს...

„მორჩა და გათავდააა...“

თავი მეორე

აღარ მასვენებს ლუკაზე ფიქრი. ერთხელ შორიდან მოვკარი თვალი,
ტროტუარზე გადადიოდა. შემდეგ დადგა და ვერ გადაეწყვიტა, რა გზას
დადგომოდა, წინ წასულიყო თუ — უკან.

ბოლოს უკან გაბრუნდა მაინც, მიიმალა მოსახვევში და შვებით ამო-
ვისუნთქე. მაგრამ სანამ მოსახვევში მიიმალებოდა, თავს მოსაჭრელადაც
კი დავდებ და ვიტყვი, დამინახა და ფეხს აუჩქარაო. ნუთუ მართლა ასე
ვძულვარ? ვძულვარ, ალბათ.

ვინ იცის, შეიძლება შინისაკენ მოეჩქარებოდა და გადაიფიქრა, საწი-
ნააღმდეგო მიმართულებით წავიდა. არ სიხმოვნებს ჩემთან შეხვედრა და
რა გაეწყობა, როგორც უნდოდეს, ეს მისი საქმეა. ალბათ, მოუწამლე
სიცოცხლე, რას იზამს? რას იზამს და ამოიგდებს მეხსიერებიდან ჩემს სა-
ხეს, ამოიკვეთს იმიტომაც, რომ ამ დღეს ჩემთან მოყავდა, ეს დღე ერთი
სიცოცხლეა, წარმოიდგინეთ, და შეეღია ამ ერთ სიცოცხლეს! მეც აღარ
ვიფიქრებ ლუკაზე, იქნებ მიუვიდეს ჩემი ფიქრი და დაემართოს რამე, მა-
შინ? არა, აღარ ვიფიქრებ ლუკაზე. მაგრამ რა ხდება ნეტა, გინდა არ გინ-
და, მაინც ლუკაზე ვფიქრობ, ყველა ფიქრი მისკენ მიმიდის, ზოგჯერ
მჩხვლევს გულის არეში... ეს ნევროზია!

დრო კი მიზოზინებს. თითქოს ადგილზე დგას და ყოველივე ამის
მიზეზი ლუკაა — ყველაფერზე განაწყენებული და გულამღვრეული, მიზეზ-
თა მიზეზის ცენტრში რომ ტრიალებს და ჯიუტად გაიძახის: „გივია, ბიჭო,

ხომ არ გავიჟღი? გიჟია, ვააა! არ გეშინია, შე მართლა გადარეულო?

მერე ლუკას ღაჟღაჟა სახე მოწკურავს მომწვანო თვალებს და მისი რდება ნისლში, მიიკარგება და გაქრება სულ. არის ნისლი, ლუკა კი არ ჩანს, მაგრამ მე ხომ ვიცი, რომ სადღაც ამ ნისლშია იგი დაღეული, უნდა რაღაცის თქმა, მაგრამ უჭირს აზრის გამოთქმა, არ შეუძლია.

მესმის თითქოსდა დამშვიდებული ხმა, არაფრისმთქმელი სიტყვები, რომ ვერ შეკოწიწებულან და ვეღარ დასრულებულან აზრად.

ლუკააა!

აღარსადაა ლუკა.

ნისლს მიღმა თუა უკვე. ლუკასთვის კი: შეიძლება მე ვიყო ნისლს მიღმა, შუაში ნისლი ჩავვიდის და იხმენდეს იქნებ ჩემს ხმას ლუკა, მაგრამ არ ესმოდეს მათი აზრი, ეს ასე იქნება უეჭველად, არ გვესმის ერთმანეთის. ჩვენი აზრი ნისლს მიაქვს, წაუღია ნისლს... ჩვენ კი ვდგავართ და ველოდებით, როდის ჩაივლის ნისლი, რომ დავინახოთ ერთმანეთი, მაგრამ აზრგამოცლილებმა შეიძლება ვერც შევამჩნიოთ ერთიმეორე.

უნდა მემართებოდეს რაღაცა და ვშიშობ, მაძრწუნებს მომავლის მოახლოება და ჩემში შემოსვლა მისი.

მომავალი, მომავალი მოიწევს ჩემკენ!

„ნუ ღელავ, გივი... აქ ასაღელვებელიც არაფერია...“ — მესმის ნაცნობი ხმა. მაია გენრიხოვნა მამშვიდებს. თურმე მაია გენრიხოვნას ვურეკავ. ხმაზე მიცნო. თუ დრო გაქვს, შემომიარე, შენთან საუბარი მომენატრაო. მოვდივარო, მეც ვუთხარი და წამოვდექი. გელოდებიო, გავიგონე მისი ყრუ ხმა და სიმშვიდე დამეუფლა, მაგრამ არა ისეთი, ჩვეულებრივ რომ მემართება აღელვების შემდეგ.

რატომღაც: თვალწინ ლუკა ჰიდგას. აფახულებს თავის მომწვანო თვალებს და გაღაჟღაჟებია ლოყები. აი, გადადგა ნაბიჯი წინ და მანიშნა, უკან მომყევით. მიმიძღვის წინ და აუღელვებლად მივყვები მეც.

მაინც როგორ ჩასუქებულა?! თითქოს დადაბლებულა კიდევ. მაგრამ რაც ყველაზე მეტად მაკვირვებს, ესაა მისი გამელოტებული თავი და მომწვანო ჟუჟუნა თვალები. წინ მიმიძღვისო, ასე ვთქვი, არა, გამირბის ლუკა.. მე კი მივდექ, ვეღარ დამეკარგება აწი, უფსკრულშიც რომ გადაეშვას, მეც თან გადავყვები დაუფიქრებლად. ასე რომ, ერთი გზა გვაქვს და აწი ვეღარც დავემალებით ერთმანეთს. მე მისი ბედისწერა ვარ და იგი ბედისწერაა ჩემი.

მოიხედა ჩემკენ და გადავაწყდი მის მწვანედ აჟუჟუნებულ თვალებს. მივხვდი უცებ, რომ ვერ მაპატიია.

არა, არცა ღირს პატიების თხოვა და მეც აღარ წამოვეწევი, მაინც არ შემინდობს, შეიძლება გამომლანძლოს კიდევ. დღეს კი არ მინდა შემოველანძლო ვინმეს, თუნდაც ლუკა იყოს იგი. ამიტომაც, რომ არც იკლებს

და აღარც მატულობს დისტანცია ჩვენს შორის. შევატყვე, არც ლუკას მიეჩქარება სადმე. არ აგვიანდება, როგორც ვხედავ.

მაგრამ ეს ხომ ზმანებაა(!) მხოლოდ:

ლუკა ფსიქიატრიული საავადმყოფოს შესასვლელთან გაუჩინარდა. იყო და აღარაა(!), მაგრამ საავადმყოფოშიც არ შესულა!

მაია გენრიხოვნამ დამინახა და სახე გაუნათდა. — ძლივს არ მეღირსა ნორმალური ადამიანის ხილვა?! — წამოდგა და ხელი ჩამომართვა, — შენ არ გეცოდინება და გაგიმხელ: ყველა, ვინც ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მუშაობს და ავადმყოფებთან აკავშირებს თუნდაც უზილავი ძაფი, მეტნაკლებად დაავადებულია სულით, იმასაც უჭირს და შეიძლება ავადმყოფზე უფრო მეტადაც, ამიტომაც, რომ შენი გამოჩენა ჩემთვის მთვარის გამონათებაზე მეტსაც ნიშნავს წყვდიადში... მთვარის გამონათება... გინდა დაგახასიათო? აბა, მისმინე: სიცოცხლეს სანგვინიკს დასესხებიხარ შენ, სიცოცხლისუნარიანობას — მელანქოლიკს... არა, მელანქოლიკს ვერ ვხედავ შენში, მოთმინება საიდან ასეთი? აქ მელანქოლიკი გაგიქურდავს, უსაშველოდ მომთმენი უნდა იყო. ეს ენერგიულობა ფლეგმატიკისაგან დაგბედებია. ეჰ, გივი, გივი... ჩვენ ავად ვართ ყველა და შენი, როგორც ჯანმრთელი ადამიანის დანახვა, დღესასწაულია ჩემთვის, ქერომატია ხომ გსმენია? გათხოვებ მოკლე კონსპექტს. მისტიკააო, გინდა შემომეღავო? ნუ გეცინება... ფსიქიატრს ქერომატიიდან ბევრის აღება შეუძლია. ქერომატია მაინც მონაპოვარია კაცობრობისა, საუკუნეების მანძილზე შეძენილი გამოცდილება... დაკვირვებათა მთელი კომპლექსი. შენ, გივი, აღელვებული ჩანხარ! ნოზებამს მოგცემ, ამ დაძაბულობას ერთი ხელის დაკვრით ჩამოგხსნი, მაგრამ თუ კაი გინდა, წამლებზე უარი უნდა თქვა საერთოდ. შენ, მგონი... გგონია, რომ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გიყია ყველა!

ნუ გიკვირს, რომ ამას მე გეუბნები, მაია გენრიხოვნა... მოდი და ერთ ჩანაწერს წაგიკითხავ და უმაღვე დარწმუნდები ჩემი სიტყვების სიმართლეში. გვარსა და სახელს ნუ მკითხავ იმ კაცისას, პროფესიული საიდუმლოებაა. ავადმყოფის საიდუმლოება არ უნდა გაამხილოს ექიმმა. ავტორი ხელს არ აწერს და მე რა უფლება მაქვს, გაგიმხილო მისი ვინაობა?

— ძალიან ცუდაა?

— არა... გიჟიც არაა... სტრესია... იოლ ფორმებში, თვითონ მოვიდა სამკურნალოდ. წელიწადში ერთხელ მოდის ჩვენთან და მკურნალობს. ახლაც აუღელვებია რაღაცას და შეშინებულმა მოგვაშურა, არ გამირთულდეს მდგომარეობაო, მე მესმის მისი. ჩვენც ვმკურნალობთ, ერთი-ორი კვირა და გაეწერება.

— მაინც რა ჭირს?

— ერთი უცნაური სენი... სენიც არ ქვია ამას... მოვა ჩვენთან და და-

მუნჯდება. ერთი წელიც რომ მოუწიოს მკურნალობა, ხმას არ ამოიღებს, ესაა დღიურებს წერს, წერს და წარმოიდგინე, რომ საინტერესოდაც წერს, ყოველ შემთხვევაში, საინტერესოდ ჩვენთვის, ფსიქიატრებისათვის და ფსიქოლოგისთვის ხომ მისწრებაა სწორედ მისი ეგრეთწოდებული... რა დავარქვა ამას, რომ არ ვიცი... ალბათ, მაინც აზროვნება! გარეკანზე ასეთი წარწერაა: „განსჯა უსიტყვო“.

მაგრამ გადაშლი რვეულს და სადაა ნაწერი? არც ერთი სიტყვა! და შლი, შლი, და შლი დაუწერელ, მაგრამ ფიქრითა და ოცნებით დასერილ ფურცლებს და... წავიკითხე მე ეს დღიური, გივი ჩემო, გავიარე, არა, შევიარე ფიქრითა და ოცნებით ნაგებ პირამიდაში და ფიქრისა და ოცნების ძეგლთან მოვიყარე მუხლი. თუკი შეგიძლია მედიტაცია, მოგცემ ამ დღიურს. აქვე შეგიძლია, გადაათვალო. მე დაგეხმარები, რა თქმა უნდა, მერე გავიადვილდება. მთავარია, პირველი აბზაცი წაიკითხო. შენ კაცს გაეცნობი, ჩემო გივი. კაცს, რომელიც მარტო მეოცნებე კი არაა, მოაზროვნეცაა, ფილოსოფოსი გულით.

ოთხად-ოთხი ფურცელია დაწერილი სულ. ბევრი არა, მაგრამ არც ცოტაა ეს, აგერ დღიური, შეგიძლია დავიწყოთ. აი, პირველი ფურცელი და ჩვენც მივყვეთ სტრიქონს, ხომ ხედავ ამ სტრიქონს? ხედავ... ჯერ ბუნდონად, მაგრამ დაიწმინდება, მოეჭიდვ სიტყვებს, სიტყვას... ასოებს. ხომ ბატიფეხურით წერს! პირველი სიტყვა „მე“-ა. ჰო, ვიწყებთ: „მე ფიქრი მომენატრა და საკუთარ სულში ჩავიხედე. ქაოსი სრული! და გადამავიწყდა, რომ ადამიანი ვიყავი. სულში მთელი სამყარო აღმოვაჩინე, ჯერ გაუგონარი და ჩემთვის უცნობი ცივილიზაცია. იღვრება სისხლი ჩემში, უდანაშაულო სისხლი და ყოველივე ამას თან სდევს მუსიკა უჩვეულო, საოცრად ახმაურებული ჰანგები: დამ... დაამ... დამდაამ... დამ... დამმმ... დამ... დააან... დამდამდამდამდამ... დააააააამ... დამ — ხელოვნურად დაჩქარებული რიტმი ულტრაბგერებით შეკოწიწებული... გავურბივარ მუსიკას, ამოვვარდნილვარ ერთი რიტმიდან და ახალ, სრულიად განსხვავებულ რიტმში ჩავმჯდარვარ. ესაა გაცილება, ესაა სიკვდილი სულის, გარდაცვალება სულის. აღდგება ერთხელაც სული გარდაცვლილი... აღდგა, აღდგა! ახალი რიტმი... ირღვევა ტვინი, იშლება ნაწილ-ნაწილ... მოლეკულები ჰაერში, თავის ქალაში არსებულ სიცარიელეში იბნევიან და ეხლებიან ერთმანეთს... ახალი გაგიჟება — გარდაცვალება!

რიტმი უახლესი: მმმუუუ... უდოოომ... მოდ... დამ... ოკლ... ეეეს... ხმაააა... ლიიი... ხმააააა... ხმა... ლი... ღუმ... უუუდოომ... მოდ... ისევ სიკვდილი და გადაშენება და რიტმიც იცვლება, ცხოვრება-სიცოცხლის, შემდეგ გადაბმული სამი წერტილები — უსასრულობაში შემავალი — თითქმის მთელ გვერდზე და სტრიქონი ერთადერთი — სულისშემძვრელი

მართლაც: სიკვდილი სულის... ვერ გამიგია: საწყისია ეს თუ სასრული სულის?

— გივი, რვეულში ცარიელი ფურცლები კიდევ დარჩა, დაუწერელი ფიქრითა და ოცნებით, რომლებიც უნდა შევსებულიყო... გავშიფრავეთ ჩვენ ამ ფურცლებსაც! ოღონდაც საჭიროა გონების დაძაბვა და ჩაიხედავ საკუთარი სულის ყველაზე მიყრუებულ კუთხეში, რამეთუ ამ კაცის სული სულია კაცის (საერთოდ).

მაგრამ სანამ დავიწყებდეთ, უნდა გაგაფრთხილო, რომ დღიურის ავტორი ქოლერიკია — ადვილად აღმგზნები, ფიცხი და ენერგიული, შენც ქოლერიკი ხარ ნაწილობრივ, ასე რომ არა, კერაფრით წაიკითხავდი თუნდაც ერთ სტრიქონს. აბა, ვიწყებთ!

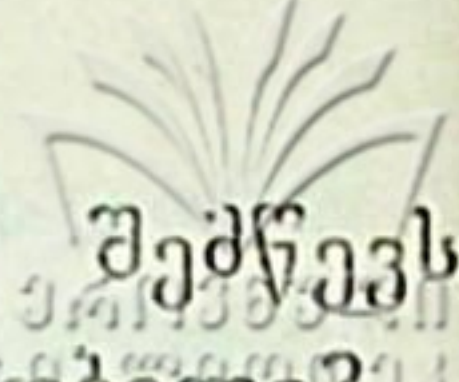
„ერთხელ მე ყვავილად მოვედი ამქვეყნად. საუცხოო სურნელი ამდიოდა და ვატკბობდი ყველასა და ყველაფერს, მაგრამ მოვიდა კაცი, დამყნოსა და მოვეწონე, როგორც შევატყვე. მომწყვიტა! მომწყვიტა და კედომა დავიწყე. მეკარგებოდა სურნელება. მე ყვავილის არსს ვკარგავდი. დამყნოსა უკანასკნელად და შორს მომისროლა როგორც უვარგისი. მერე მოვიდა ჩემთან, გულგრილად დამხედა და ფეხით ასფალტს დამასრისა. ცოტა ხნის შემდეგ ბიჭმა დამაბიჯა ფეხი შემთხვევით, დაუსრიალდა ფეხი და წაიქცა. სულ გადაიტყავა მუხლისთავეები. შეჭყვირა ტკივილისაგან. მერე ათასჯერ მაინც შემიკურთხა. აბა, ეს კი არ მიაწყევლა, ვინც ასე უგულოდ მომწყვიტა და გამიმეტა, არამედ მე, ვიღაცის ხელით მოკლული. გაეიაზრე ეს და მეორედაც მოვკვდი“.

შევწუხდი. თვალები გამწარებულმა ამოვიჟღელიძე.

— ბარემ მეორე გვერდიც წაგეკითხა, ახალი თავი, — მეუბნება მაია გენრიხოვნა, — „მეთი“ იწყება აქ პირველი სტრიქონიც: „მე ერთხელ გიჟმა გიჟი მიწოდა და შეეცბი. კაცმა, ჩვეულებრივ, ყოველდღიურ ცხოვრებაში რომ გიწოდოს გიჟი, არ უნდა გაგიკვირდეს, მაგრამ გიჟმა საგიჟეში რომ დაგიძახოს გადარეული, აი, ამან კი უნდა ჩაგაფიქროს მართლაც. და მაშინ იყო, სიმი რომ ჩაწყდა სულში და ერთ მეტად უსიამო, დაუსრულებელ პანგად დაიდვარა. მე ჰანგად დავიკარგე: დამ... დაამ... დამდაამ... დამდააამმმ... მმმ...ადაა...დ... ავჟღერდი უცებ და ისევ მუსიკა: დამდამმმ... დამ... დაააამ... დამდამდამდამდამ... დააააააამ... დამ! — სალტე შემომჭდომია თავზე და სულ უფრო და უფრო მიჭერს. საშველი არსაიდან(!) დადგება ის წამიც მალე, როცა დიამეტრი სალტისა გაუტოლდება ნულს და აღარ ვიქნები მე!

მაგრამ ვინ მიჭერს მე ამ სალტეს?

მიჭერს და მიჭერს სალტე წყეული. ძალა აღარ შემწევს, გავუძლო ტკივილს. გულში ეწყევლი სალტისმპყრობელს, კაცს, რომელსაც ჩემი სიკვდილი მოუნდომებია. რატომ მიყურებს ასე მტრულად და დაჟინებით? რატომ არაფერს ვეტყვი? ისევ და ისევ მე ვარ დამნაშავე, რადგან ძალა არ

შემწევს, წინააღმდეგობა გავუწიო ვიღაცის ნებას, ძალა არ შემწევს, რომ ვიცოცხლო კვლავაც. რა შუაშია აქ ის კაცი — სალტისმპყრობელი? პირიქით, ის უნდა იყოს ჩემზე ნაწყენი. ჩემი მიზეზით სცოდავს იგი. მინდა მოვუბოდიშო, ის კი მიდიმის. ხედავთ, რა უცოდველის ღიმილით შემომყურებს?!

გამიგო, რომ მტერი არა ვარ მისი და არც სისხლი გვმართებს ერთიმეორის“...

— დამთავრდა, გივი... ხომ დიდებული დღიურია, ორიგინალური... კაფკას დღიურები თუ გაქვს წაკითხული? კაფკას დღიურებზე არაფრით არაა ნაკლები ეს დღიური... ნეტაი იცნობდე ამის პატრონს და გამიადვილდებოდა მაშინ შენთან საუბარი... გინდა გამოვიძახო? არ მაქვს მე ამის უფლება, თორემ... — ჩაფიქრდა მაია გენრიხოვნა, — ჩემს პრაქტიკაში ამგვარი აზროვნება პირველად მესმის... ლერწამი მოაზროვნე... დამდაამ... დამდამმ... დამ.... დაააამ... დამდამდამდამდამ... დააააააა... დამ!

მართლაც რომ წაუღია ფიქრებს მაია გენრიხოვნა. მეც გამიხმობს ფიქრი და აღარ ვიცი, რამდენი ხანი გაივლის კიდეც და გამოველაპარაკებით მე და მაია გენრიხოვნა ერთმანეთს, დავუბრუნდებით ერთიმეორეს.

— მიხვალ? წადი, წადი — მითხრა მაია გენრიხოვნამ, — ნოზეპამი წაიღე, დაგჭირდება. დროა, დროა აჩქარებული და სანამ შევუწყობდე ფეხს... მაგრამ ჩვენ მაინც შევეგუებით დროს, თუნდაც ასჯერ და ათასჯერ დაჩქარდეს... შეიცვლება დრო, მაგრამ ჩვენ მაინც ვიცოცხლებთ...

გამოვემშვიდობე მაია გენრიხოვნას და გამოვედი დერეფანში.

დერეფანს გაწვდა თვალი და ამას ვის ვხედავ?! პალატაში კაცი შედის, ლოყებლაჟლაჟა და სულ გამელოტებული. ლუკაა ეს კაცი, ლუკა! კიდეც კარგი, არ დავუნახივარ.

— რომ დამინახოს? — გამიელვა და ოფლი გადამასკდა შუბლზე, — არ შეიძლება, არ შეიძლება! — ვთქვი გულში და მაია გენრიხოვნას კაბინეტს შევაფარე თავი. კარი არც მიმიხურავს.

— რაო, იცნობ იმ მგლოტ კაცს? — მკითხა მაია გენრიხოვნამ.

— ვიცნობ, ლუკაა... — ვთქვი და ოფლი შევიწმინდე. — ეს დღიურებიც ლუკასი იქნება... ასე ლუკა აზროვნებს მხოლოდ. წედან მე ლუკას ფიქრებით ვფიქრობდი, ლუკას ოცნებით ვოცნებობდი... ხომ ლუკასია ეს დღიური, მაია გენრიხოვნა?

— ჰო, ლუკასია...—თავი ჩაჰკიდა მაია გენრიხოვნამ, არაო, ვერ მითხრა და გული მომიკლა ამან. მაია გენრიხოვნას დავაკვირდი — დარდს დაეწურა მისი ისედაც დანაოჭებული სახე.

მართლაც ძნელია დარწმუნდე იმაში, რომ შენი ახლობელი, მოყვასი შენი ღღეს ასე განსხვავდება შენგან და გარიცხულია იმ წრიდან, რომელშიც შენ გიწევს ტრიალი.

მაგრამ ვის ვაძევებთ ადამიანები ჩვენი — ეგრეთწოდებული მაღალი საზოგადოებიდან?

ვისა და:

ამ კითხვის პასუხი ჩვენშივე უნდა ვეძიოთ, ჩვენშია ჩამარხული და ჩვენშივეა მოსაძიებელი. თუკი მოვინდომებთ, შესაძლოა, მოვიპოვოთ კიდევ.

ვის ვაძევებთ და:

ჩვენზე ჭკვიანებსა და ნიჭიერებს,
ჩვენზე მოხერხებულებსა და შრომისმოყვარეთ,
ჩვენზე იღბლიანებსა და ბედნიერებს — ეს პირველი და მეორეც: სულთ დაავადებულებს, იმათ, ვისაც თავიანთი, ჩვენგან გამორჩეული სამყარო შეუქმნიათ სულში და მიუღებელია მათთვის ჩვენი, ასე ერთფეროვანი სამყარო.

იქნებ სწორედ იმათი სამყაროა ჭეშმარიტი და არა — ჩვენი, და თუ ეს მართლაც ასეა, მაშინ? რად გვიღირს ჩვენ ეს ჩვენი ქებული ცივილიზაცია?

სადამდე, სადამდე მოვდით მე — ადამიანი? და მაქვს თუ არა მე ჩემი სავალი გზა? იქნებ დასრულებულა იგი და სამყაროა უსასრულო საერთოდ და არა ადამისა და ევას გზა... ვინ იცის, რამდენი შემისრულდა ამ გზაზე შემდგარს? ნეტავი, მაცოდინა, როდის გამოვდით და საიდან გამოვსულვარ და თუკი გამოვსულვარ, გამოვსულვარ საიდანღაც, საითკენ ამიღია მაშინ გეზი? იქნებ ბოლო სადგურზე მოვსულვარ? რა ვქნა მე ამ სადგურზე, როგორ მოვიქცე?

იქნებ ეს ასეცაა და... მოვდივარ მას მერე მოყოლებული! მქონდა იქნებ ამის მიზეზი, მქონდა ცხოვრების მიზანი და იმდენი ვიჯაყჯაყე ამ ჩემს გზაზე, რომ გამომიღაყდა ტვინი და გადამავიწყდა, თუ რაისთვის დავდგომივარ ამ გზას.

ჰო, მიზანი უსათუოდ გვექნებოდა, მაგრამ ჩამოგვეერთვა იგი, ვიღაცამ ისე დაგვბერტყა, რომ გამოვცარიელდით სულ. და თუკი აღარაფერი დაგვრჩენია თავში, რასღა გავიხსენებთ მაშინ?

საიდან და როგორ? უკვე აღარ მახსოვს, ბაზარში აღმოვჩნდი. ბაზარს ცეცხლი ეკიდებოდა.

უცებ ჩოჩქოლი ატყდა: ვიღაც ჩემკენ მორბოდა, ვიღაც-ვიღაცები მოსდევდნენ. გამისწორდა დევნილი და შედგა უცებ. წამიც და, თავს დაესხნენ, უმოწყალოდ დაუწყეს ცემა. ტირის დევნილი, თავ-პირში იცემს ხელებს და

იხოკავს ლოყებს. მღევარმა ჰკითხა დევნილსა: — შენ მაინც რას ერჩი, რას ემართლები თავსო? აბა, რა ვიცი, მე მცემს ყველა. ალბათ, ღირსი ვარ ამისათვის.

— კი, მაგრამ, აქ რატომ დადექი?

— აი, ამ კაცს შევხედე ბედად და შემრცხვა. ისეთი უცოდველი სახე აქვს, რომ...

— მერე რა, რომ უცოდველი სახე აქვს?

— ისა, რომ... მე რომ არ მომხვედროდა იმდენი, ამ კაცს მოხვდებოდა მაშინ, გულმა მითხრა და ამიტომაც შევდექი. მირტყით, მირტყით, რამდენიც გინდათ, მაგრამ რატომ შეჩერდით? იმდენი მირტყით, რომ გადმომიბრუნდეს ეგ ტვინი. იქნებ მოვეგო როგორმე გონს და აწი აღარ მოვიპარო, აი, თქვენი ფული! აწი აღარასოდეს მოვიპარავ. მიშველა მე ამ კაცმა და თუკი მეტი აღარ უნდა მცემოთ, მიმიშვით მაშინ ამ კაცთან, მინდა მოვუბოდიშო და მადლობაც ვუთხრა.

ქურდს ხელი უშვეს და ისიც მოვიდა ჩემთან, თავი მდაბლად დამიკრა.

— შენ მართლა ისე ფიქრობ, როგორც ამბობ, თუ... — ვკითხე ნაცემ-ნაგვემს.

— არა, თვალი მინდა ავუხვიო ამ ბრიყვებს...

— ცრუობ? იცრუე? — სინანული ვეღარ დავფარე, — ისევ მოიპარავ?

— ჩუუუ... არ გაგიგონონ, თორემ ცხრა ტყავს გამაძრობენ... შენ იცოდე და, ფული მთლიანად არც დამიბრუნებია მათთვის...

— რატომ?

— რაც ეკუთვნოდათ, ის დავუბრუნე მხოლოდ, დატოვებით მოპარული დავიტოვე მხოლოდ.

— ამას კი რა უნდა უყო?

— გაჭირვებულს მივცემ, მათხოვარს ვინმეს.

— მაგრამ რატომ შედექი მაინც და მაინც ჩემთან? — ჩავეძიე და აღარ მოვეშვი.

— მართლა ისეთი თვალები გქონდა... შენ შეგიძლია აპატიო ყველას... ერთხელ მეც მინდა მაპატიონ.

— ის არ გერჩია, რომ იმათ ეპატიებიან შენთვის?

— იმათ მე მოვპარე, იმათ კი სხვას მოპარეს... მეც და ისინიც ვქურდობთ და ქურდისათვის ქურდს როგორ მეთხოვა პატიება?

— იქნებ ის მაინც მითხრა, თავპირში რატომ წაიშინე ხელები?

— ეს კი თვითონაც აღარ ვიცი... რაღაც მართლა უნდა ხდებოდეს ჩემში... წავიდნენ? წასულან თურმე. ახლა კი აი, რა უნდა გითხრა: შენ გგონია, რომ მოვიპარავ აწი? ქურდი მე არასოდეს ვყოფილვარ და არც ეს დამჭირვებია...

— მაშინ რატომ მოიპარე?

— იმიტომ, რომ... იმათ იმდენი უნდა დარჩენოდათ, რაც არ ეკუთვნოთ...

— მაგრამ ის არც შენია!

— შენ მართალი ხარ, ხომ იცი! რაც არ მეკუთვნის, არც შემერგება! ამ დარჩენილ ფულს მათხოვრებს ჩამოვურიგებ. არა, იმ მათხოვარს მივცემ, ვისაც ყველაზე უფრო უჭირს. აი, იმას! ხედავ, ხეიბარ ბიჭს რომ მოათრევს. დედა-შვილი იქნებიან. გაბრაზებული დედა ცემს თავის შვილს, ნეტა რა დაუშავა ხეიბარმა?

— რა დაუშავა და... განა არ იცი, რომ... ხომ გესმის, როგორ ჩასჩინებებს, დაჯექი აქ და ხელი გაიშვირე წინ და ფულიც წვიმასავით წამოვაო. ხეიბარი კია ხეიბარი, მაგრამ მათხოვარი მაინც არაა, არ შეუძლია მათხოვრობა. ვერა, ვერც მე მივცემ ფულს, მეშინია, არ შევურაცხყო ამით, დედამისს მივცემ. ალბათ, ძალიან გაუჭირდათ, თორემ არ დაეცემოდნენ ასე.

დედა და შვილი გაგვისწორდნენ.

— მიდი, — ხელი ვკარი იმას, ვისაც ფული მოეპარა, მაგრამ ქურდი არ ყოფილა.

— მივცემ დედამისს. გავთავისუფლდები მეც და ეს ხეიბარიც გათავისუფლდება!

— მიეცი? — ვკითხე.

თავი დამიქნია და, მერე რა გითხრაო, ისევ ვკითხე.

— არაფერიო, მიპასუხა, — არ გჯერა?

— რა გითხრეს-მეთქი?

— არაფერი-მეთქი!

— შენი სახელი?

— არ მქვია მე სახელი... კარგად ბრძანდებოდეთ და დიდი მადლობა, თქვენ რომ არა, ვინ იცის... ბედი მქონია.

მე წვერზე ჩამოვისვი ხელი და გზა გავაგრძელე. ავტობუსში ტევა არ იყო.

— ვივი, გამარჯობა... როგორა ხარ?... — წამჩურჩულა ვილაცამ. ვიცანი ეს ხმა, მაგრამ ყურს არ დავუჯერე. — ლუკა ვარ, ლუკა... — მეუბნება ხმა და გამომიჩნდება მთლიანად. თვალი გამისწორა ლუკამ და გამიღიმა. — ლუკა ვარ...

— ამდენ ხანს სად იყავი, ლუკა? — უნებლიედ აღმომხდა და მომწვანო თვალებში ჩავხედე.

— გამარჯობა, ვივია, ბიჭო! როგორ ხარ? აი, შენ ბილეთი... ვიცი, არ აგიღია...

— მადლობთ, — ვთქვი დასუსხულივით, შემეშინდა, უკან არ წაეღო ბილეთი და სიტყვაც, მკლავზე წავატანე ხელი. ისიც ხელს მიჭერს მაჯაზე, კვრძნობ, ეშინია იმასაც, უკან არ წავიღო ხელი და გულში ძალიან ხმა-

მალლა ვამბობ: „გამარჯობა, ლუკა“. რა კარგი იქნებოდა, რომ ჩამოვრთმეული ხელი უკან არ მიგვექონდეს საერთოდ... ხსოვნაში გვრჩებოდეს ასე.

„ხომ ვაპატიეთ ერთმანეთს?“ — ვკითხულობ ლუკას გულისთქმას და ამ დროს მისი ხმაც მესმის: — ჩემი დისშვილი ქართულ სკოლაში შევიყვანე, მე დავიჩემე... ჩავიდეთ, გავიაროთ... ჩვენს ქუჩაზე... მათხოვრის ქუჩაზე... — თითქოს თავისთვის, მაგრამ ჩემს გასაგონად ჩაილაპარაკა და ავტობუსიც გაჩერდა. ჩავდივართ ძირს.

— ქვაფენილი დაუგიათ, — ამბობს გახარებული ლუკა, — ამ ქუჩაზე ყველაზე მეტი მათხოვარი იცის, ამიტომაც მიყვარს ეს ქუჩა. გასცემ რამეს და კმაყოფილება გეუფლება როგორღაც...

ვესალმებით მათხოვრებს. დღეს არ წვიმს, მაგრამ მათხოვრები აივანქვეშ დგანან დაპირებულებით. მზეს არიდებენ თავს. ერთს მე რომ მივცემ, მეორეს ლუკა აძლევს.

— კინალამ არ დამავიწყდა? პური არ გვეყიდა? ვინ იცის, მოუნდეს იქნებ ვინმეს!

— რატომ პური?

— ახლა გაიგებ. მგონი, ამბავი გამეორდეს ძველისძველი...

პური მე ვიყიდე და როგორც ოდესღაც, შუაზე გავტეხე. ერთი ნახევარი ლუკას მივეცი, მეორე ნახევარი კი ილღიაში ამოვიჩარე. მათხოვრები ხელს გვიწვდიან. მაინც რამდენი ხელია, ვისაც უნდა და უნდა!

— აგერ, გივი, მოიცადე, თუ კაცი ხარ! მგონი, მართლა უნდა გამეორდეს ის ძველისძველი ამბავი! — აღელვებულია ლუკა.

— მომეცით პური... — ხელი ჩვენკენ გამოიშვირა სულ მთლად ჩამომონძილმა ბერიკაცმა. ლუკამაც გაუწოდა პური და ჩემკენ შემობრუნდა, — მომეცი, გივია, ის მეორე ნახევარიც! აბა, თუ გაიხსენებ, ვის გაგონებს ეს ბერიკაცი? უნდა გახსოვდეს... იმ კაცის დავიწყება არ შეიძლება... იმის დავიწყება მართლა არ იქნება!

— ეპო, ეპო! — წამოვიძახე დაუფიქრებლად, ის სიტყვა წამოვიხსროლე, რაც ენის წვერზე წარმომიჩნდა. — ეპო, ეპო...

— პური აღარ გეყო! — გააგრძელა ლუკამ, იცეკვე, ეპო. ვიცი, კიდევ გინდა პური, იცეკვე და მოგცემ!

და აცეკვდა ბერიკაცი, რომელიც ასე გვაგონებდა ეპოს. ცეკვავდა თავდავიწყებით.

— ეპო, ეპო, პური აღარ გეყო... — უკვე ჩურჩულებდა ლუკა, — ეპო, ეპო, პური აღარ გეყო...

წამოჟინულა, მაგრამ არ გაწვიმებულია კოკისპირულად, როგორც მაშინ, დღეს ისე არც უნდა გაწვიმებულიყო, მაგრამ სულში გვაწვიმდა მე და ლუკას. ბავშვობა ატირებულიყო ჩვენში.

წვიმდა ლუკას მომწვანო თვალებში...

ახალი ღექსები

ცნობილ ქართველ პოეტს ზურაბ კუხიანიძეს სამოცი წელი შეუსრულდა. მისი აჭარელი მეგობრები, ჟურნალ „ჭოროხის“ რედაქცია პოეტს ულოცავენ მისი ცხოვრების ამ ღირსშესანიშნავ თარიღს, უსურვებენ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას და შემოქმედებით წარმატებებს.

• • •

ასე მგონია — ამ ღამით კეფას
ვიღაც გამიხვრეტს,
ბრბოსგან დევნილი...
შუკაში მომსდევს ძაღლების ყეფა
და მეც ძაღლივით ვარ აღრენილი.
ჰა, უკვე ცისკრის
ვარსკვლავიც ქრება
და მივძუნძულე გზაზე მგელივით.

• • •

მთაო ღიზისა, დასერილ
ზურგზე, ასფალტით მთუთქავი,
რიკოთის გადასასვლელი
გკიდია, როგორც კურტანი.
ამერ-იმერი ისწრაფვის
გათელოს, რაც გაგაჩნია...
და მკერდში ორი გვირაბი
ბასრ შუბებივით გაგჩრია.
აყურებ წყლის ხმა-დიდინსა —
წყარო კვლავ ამოდ ფანდურობს....
რას უძლებ, მთაო ღიზისა,
შე გულმკერდგამოფატრულო.

მტერო, —
წინ წყალი,
უკან მეწყერი!..
ვერ შეგიწყალებთ,
თუ ძოგეწევით.
ცერად უცქერი
ჩვენს ღურჯ მთა-სერებს,
მზად გყავს ყორნების
შავი გუნდები...
სანამ შენ გყავხარ —
რა მოგვასვენებს,
თუ არ გვეყოლე —
დავძაბუნდებით.
გვძინავს თუ გვღვიძავს,
ვინცა ვართ, ვინცა,
ვტირით თუ ვმღერით —
გვახსოვდეს მტერი!

• • •

ზურაბ გორგილაძეს

სიგარეტებით ამერიკულით
შენ შემოავლე ღამეს რიკული.
ჩემო ზურაბო, ჩემო ზუსიკავ —
ფრთიანი ღექსის ხემო, მუსიკავ.

ეფოფინები ზღვას და აჭარას

უფრო ძვირფასი

სხვა რა დაგრჩა რა.

ქარი გიბერავს — მგონი ნოტიო,

რაც გიხარია, გონიოთია.

ახლა, როს ნაღდი ხალხი

გაძვირდა —

დგახარ ბათუმთან და ხიზაძირთან.

სარფს გაღმა

სივრცეს ფხიზლად გაჰყურებ,

იხარე ძმაო, ისალამურე.

გახსოვდეს: სიტყვით,

საქმით ნათელო,

რომ შენს ზურგს უკან დგას

საქართველო.

* * *

ღამის ფრინველნი

სვებედკრულები,

გაჩენილები ღამის ოხვრითა,

დაფრენენ, როგორც ავი სულები,

გაძეგებულნი დღის სამოთხიდან.

ეჰ, ვინ გაუძლებს

ამ ძნელ, ამ ოხერ

ცხოვრების გზებზე

ტანჯვით ხეტიალს...

ამქვეყნად რასაც ჰქვია სამოთხე —

ზოგისთვის იქნებ ჯოჯოხეთია.

* * *

თავს დავადექი

დაღლილი და თვალდაბინდული,

შემომდუღუნა:

„რას მიყურებ,

რაც ვარ, ესა ვარ!“

და მზეზე ისე

ლაპლაპებდა ცივი ბინული,

გამოდგებოდა

სამართებლის ასალესავად.

გეორგიანული
ბიბლიოთეკა

* * *

ისე შორს ჩანან ვარსკვლავები,

ისე შორს, თითქოს

ჩვენს ცოდვილიან დედამიწას

დამდურებიან...

ისე ახლოა მთვარე ჩვენგან

და ისე მშვიდი —

დედამიწიდან მოგინდება

გადასახლება.

* * *

მოდით, წავიდეთ ფოტოგრაფთან,

და... შემოდგომის ფონზე —

„ჩიტი გამოფრინდება“...

ვინ იცის, იქნებ,

წლები წარვლენ,

დახედო სურათს

და... სინანულით ამოიოხრო.

* * *

ღორდიან დაღმართს

ფრთხილად ჩავივლი,

ქვებით შემკრთალი და

ფერმიხდილი...

ყველა დავჰკნებით,

როგორც ყვავილი,

უკვდავი მხოლოდ არის

სიკვდილი.

ზოგი თრთის შიშით გულქვა

ქარების,

ზოგი დგას,

როგორც ზღუდე ქვიტკირის —

ამიტომ ქვეყნად

სტუმრად მარები,
ვინ იცინის და, ვაი, ვინ ტირის.

• • •

ზოგი იჩქარის ლხინში,
ზოგი — ომი გამართოს,
მხოლოდ ფოთლები
მიფრინავენ უმისამართოდ.
ჩვენ კი ამქვეყნად
რაიცა ვართ,
მხოლოდ ისა ვართ
და ვერასოდეს ვერ ავცდებით
ბოლო მისამართს.

• • •

სულო ცოდვილო,
ღვინოზე უფრო
ამ ცივ ღამეში
ცეცხლის ალის სითბო მწყურია...
ალი მროკავი ქალი მგონია.

• • •

სადამოსბინდი.
მესმის ძახილი
და სმენას ვძაბავ
ტყის ყაჩაღივით...
გზააბნეულო, მითხარ, ბილიკო,
მისი ხმა იყო თუ ხმა ღელეთა...

• • • • •

მაგრამ შენი ხმა რომ ყოფილიყო,
ბუდეში გულს რა გააჩერებდა.

• • •

კაცო, ჯან-ღონით ავსებულო,
რას ერჩი მაგ ხეს!

ხმელი რომ იყოს,
ჰო, კი, მაშინ
ცეცხლს შეუნთებდი...
მაგრამ ნელდია,
შე უღმერთოვ, და მის ადგილზე,
აბა, დაფიქრდი,
შენი თავი წარმოიდგინე.

• • •

თუ ამოდიხარ, სულო, ამოდი! —
ჩანს კელარ გზიბლავ
ჩემი მწირი კარ-მიდამოთი.
ვაი, რომ მართლაც
გამიფრინდე, ჩემო მშვენება —
უშენოდ ქვეყნად რა მეშველება,

• • •

არ გაძალებს ქვეყნად არვინ,
მხრებით ზიღო ლოდები;
აღსავლის კარს საკუთარი
ფეხით უახლოვდები.
მაგრამ, სანამ გიხმობს მთები,
მინდვრები და კორდები —
არსთგამრიგე უფლის ნებით
აღსავლის კარს შორდები...
იმ აღსავლის შუკით შეყრას,
დაბინდული ბლონდებით,
რა ფასი აქვს,
თუკი ქვეყნად
არვის მოაგონდები.

• • •

ამ მთის ახლო ცა რომ ფეთქავს,
უკვდავ ჟამის წამი არი.
იმ მთის იქით წყარო შემხვდა,
წყარო — ბროლწამწამიანი.

მერე აღვიღს მივადექი, —
(ვერ დავფარე გაოცება)
ტარიელმა რომ შეიპყრო
იგი ვეფხვი საკოცნელად.

• • •

ფარისევლებმა ასე თუ ისე —
ოცდაათ ვერცხლად იყიდეს
ქრისტე.
როცა იხელთებს დროს კაიაფა —
მე გამყიდიან, ო, რა იაფად.

ახლა გრძნობები რომ გატყუდა,
რად აგვიანებს ჩემი იუდა
გაოცებული
შინაწითელი

• • •

რა მომპაღია,
რა მომპაღია,
მთაზე რომ ერთი რკინის პაღოა.
მაგრამ ვაი, რომ,
მაგრამ ვაი, რომ
დღესაც ჭედავენ პაღოს
მჭედლები.

ოზკის წუხილი

რომანის ფრაგმენტები

დიდი გვალვები დაიჭირა ტაო-კლარჯეთში. თითქოს შემოდგომის ადრეულ სუსხით დაიბუგაო, სულერთიანად გაშიშვლდა ბაღ-ვენახები, აუტანელი სიცხისაგან სიცოცხლის ნიშნად მობინდულ ყანებში უწყალოდ დაჰბერა ქარბორბალამ. ტყეებსაც დაეტყო ბუნების უღმობლობა, სამოსელი შემოეძაცვა იფანსა და ჩეკერხალს.

ღაღრკა გარემო, მიყუჩდა.

ხანდახან მაღალი მთებიდან ვაების ზარივით გაისმოდა ხარ-ირმის უჩვეულო ბლავილი. ხრინწიშეპარული, შიშნარევი მოძახილი დახშულ გუგუნად გადადიოდა სერიდან სერზე.

ავკისტოს შუა რიცხვები იდგა. გადამხმარ ჭალებში აქა-იქ ეულ ველის გვირილას მოწყენით დაეხარა გვირგვინი და მასაზრდოებელ დედას ვედრებით შესთხოვდა წყალს; მიწა, მისი დედა-მშობელი კი დამსკდარი წყლულებისაგან მწარედ კვნესოდა, აღარ შერჩენოდა სინოტივე, კვლავაც ერჩინა მის იმედად შემყურე ამდენი სულიერი.

ჰგოდებდა მიწა. უდროოდ შემჭკნარ ფოთლებს უღმობლად გლეჯდა ქარი და რუხ ხალიჩებად აფენდა ირგვლივ. ნაადრევ ოქროსფერში ღივლივებდა მიდამო. მშრალი, ნისლოვანი მტვერი გაუმჭვირვალე ლულად ჩაგებულიყო ხეებში. ჭირს ჭირი დაერთო, თორთომის განაპირას ცეცხლმა იფეთქა. შემაშფოთებელი სისწრაფით მსრბოლ მომაკვდინებელ ალში იღუპებოდა წიწვოვანთა გაუვალი ტევრები, ათასწლოვან მუხებს შეუბრალებლად ნთქავდა ჯოჯოხეთური კუპრი. ხანძარი ბობოქრობდა თავისებური სიდიადით და საშინელებით. სწრაფად ამომდინარ კვამლს სადღაც შორს მიერეკებოდა ქარაშოტი. მურა-თეთრ ღრუბლებს დაეფარა ზეცის თავანი.

დამფრთხალი ნადირი ანგარიშმიუცემლად მოაწყდა ადამიანთა საბინადროებს. ყორანთა სიშავისაგან დაიჩრდილა ეზოები. ბანსა თუ სახურავებზე მიყუჩებით მსხდარი ფრთოსნები ხანგამოშვებით აიჭრებოდნენ მაღლა. ექოდ მგრგვინავი გამაყრუებელი გნიასით ისერებოდა მაშინ ბინდშეპარული ცა. სოფელთა შორიახლოს მგელთა ხროვების გაბმულ ყმუილს ხშირად

ირემთა და შველთა საწყალობელი ბლავილი ახშობდა. შიშის ძრწოლამ
შეიპყრო ხალხი. ხმა დაირხა მეორედ მოსვლის დადგომის უამისა

* * *

მთვარის დღეს, როცა ადარნასე მეფეთა-მეფემ თორთომის ციხისათვის მაცნესაგან შეიტყო მთიელთა განდგომა და მათ დასაშოშმინებლად ბაგრატ უფლისწული წარგზავნა მცირეოდენი სპითურთ, ბიზანტიის ელჩიონის მალემსრბოლი ეწვია. უკანასკნელი დღეების უსიამოვნო ამბებისაგან შეფიქრიანებულმა მეფემ სახლთუხუცესს უბრძანა, შეყოვნებით შემოეშვა ელჩიონი მისაღებ დარბაზში, მეტისმეტად გაოგნებულს, ჯერ კიდევ თვალწინ ედგა ციხისთავ ფიცხელაისძის მსახური, ძლივს რომ იბრუნებდა ენას მომხდარის სათხრობლად.

ჰმ, რა მოუთვინიერებელი არიან ეს მთიელები — არაბთა დაუნდობელი სარდლის, აბულ ყასიმის მიერ ოტეხული ამ ველურ ტომთა წინაპარნი როგორც კი დაასახლეს ქართველმა მეფეებმა, საკუთარი ნებითვე აღმოსავლეთ ტაოში, იმ დღიდან სიწყნარე აღარ ღირსებია აუარებელი ნადირით სავსე თვალწარმტაც ხეობებიან კუთხეს. ხან რას მოითხოვდნენ და ხან რას, წელიწადი ისე არ გავიდოდა, მახვილი არ აღეპყრათ ხელისუფლების წინააღმდეგ, იცოცხლეთ, საამისოდ მრავალი ხელშემწყობი პირობა ჰქონდათ, ძლევიტ მოქცეული ქრისტიანულ რჯულზე, კვლავაც თავიანთი კერპების მსახურნი, არ ემორჩილებოდნენ ქრისტიან მეფეს. ამას ამჩნევდა არაბ ამირათა უზარმაზარი სამფლობელო და კალიებივით მოდებული მუსლიმთა მსტოვრები უფრო და უფრო აღვივებდნენ სარწმუნოებრივ ნიადაგზე აღმოცენებულ მტრობას.

რა ღონეს არ მიმართა მეფემ, არ დაადგა საშველი მაინც უმაღურთა დაწყნარებას. მერე რა დიდი ტანჯვის ფასად უჯდებოდა ქვეყანას ყოველგვარი არეულობა, ახლაც ათასხუთასი მეომრიდან რამდენი მობრუნდებოდა უვნებელი, ვინ იცის... შესძლებდნენ თუ არა ბოლოს და ბოლოს მათ დამორჩილებას? აი, ვერაუხსნელი და გაურკვევლობის ბურუსით დაბურული უპასუხო კითხვები. ღირდა კი ესოდენ მსხვერპლად თავზეხელაღებულ ველურთა სიცოცხლე?

უნდა დაემხო მეორე კართაგენი, მაგრამ ცოდვას, ცოდვას სად გაქცეოდა!

მოემატებინა გადასახადები? კიდევ უფრო ააწიოკებდა ისედაც მშიერ-მწყურვალთ და ახალი ძალით ააზვირთებდა სიძულვილის ტალღას.

სხვა საშუალებანიც გადაუწყვეტელ პირობად ესახებოდა მეფეს.

დიდი ხნით შეკედლებული სტუმარი, შორსმდგომი მწყალობლის ზნისგან, არვინ დაძრახოს, მასპინძლად რომ გექცეს საკუთარ ჭერქვეშ.

ვერას შეიგნებს კეთილისმყოფელურ ქცევით უგნური. ბოროტების წილ მიგებული სიკეთე თავი და თავია ბოროტებისა, რამეთუ უწმინდურთა და მთრგუნველი მისივე ბუნებით შობილი უწმინდურებაა. ნასუსხარს სიცოცხლე კურნავს, მაგრამ არაჯანსაღ სულს იმგვარადვე რომ მიუზღო, როგორც თვით არის, ხომ უნდა გეხერხებოდეს იგი?

ვერ შეძლებს ყველა ამას...

მაშინ ხომ წაიშლებოდა ზღვარი მართალსა და მტყუანს შორის, აირეოდა ყოველივე და ადამიანთა სამყოფელი დაემსგავსებოდა ბოროტების უზარმაზარ ურჩხულს, ყველაფერს თავისი გზა აქვს ალბათ ამ ქვეყნად. ფართო და გრძელი გზა, თუმცა საკითხავია როგორ იარსებოს სიკეთემ, თუკი მის ირგვლივ შემოსაღტულა ბოროტთა კრება? სად არის ახსნა ამ დინებისა, სად? იქნებ ჰუმანური სულისკვეთებით გამსჭვალული შეგონებანი გააკეთილშობილებს ადამიანებს, სასურველი მიმართულებით აღზრდის მათ?

ფრიად საეჭვოა, საკუთარი გამოცდილებით დარწმუნდა ამაში მეფე.

რა არ სცადა, აეცდინა არაფრისმომცემი ჟლეტა, ამაო გამოდგა ყოველი, ფუჭი და მიზანსაცდენილი.

ბოროტად აბოხოქრებული სისხლი უნდა დაიღვაროს, უკეთუ ის შხამად დაგუბდება სხეულში და ბოლოს გარშემო მყოფთაც დაასნებოვნებს, სულერთიანად.

ალბათ, ყველაფერს თავისი გზა აქვს ამქვეყნად, ალბათ.

ყოველი ადამიანი თვითვეა საკუთარი ბედის შემოქმედი და მასაზრდოებელი, რამეთუ მის ფერხთქვეშაა მრავალფეროვანი ცხოვრების ნირის ფართო არჩევანი, ავაზაკად არავინ იბადება, სუსტი ნებისყოფა უბიძგებს მრუდ სავალისკენ მას.

ერთადერთი შეცდომა ამ ბნელით მოცულ ნაკვალევზე პირველი ნაბიჯია, დანარჩენი მომდევნო სვლა კი მხოლოდ მისწრაფებაა სულში უკვე დაკანონებულ განუსჯელ აღმაფრენისა. ძნელია არასწორ გზაზე დამდგარის შემობრუნება, თუმცა ზოგი მაინც ახერხებს ამოტივტივდეს წუმპის ზედაპირზე იმ სიბინძურის მიღმა, სადაც გაატარა სიცოცხლის გარკვეული წილი.

ბევრს შეეხვედრივარ ასეთ ოინბაზს, ამჟამად ცრუ აღთქმა რომ გადასარკვია ცისკრის შუქივით. ჯერ არ ყოფილა ქვეყნად ამაზე საშიში არსება, რადგან ძველ სახით არ უწერია აღდგენა დამსხვრეულ კოკას და მოყვარედ ქცეული მტერიც საფარველით შენიღბული გაიძვერაა.

დრო წარმოშობს ტირანებს, გმირთაც და გლაზაკთაც, დრო და გარემო.

ხარირემთა შორეულმა მოძახილმა გამოარკვია ფიქრებიდან მეფე, მსახურს დაუძახა.

— დიდებულში მაწვიე სტუმრებთან შესახვედრადო. — უბრძანა.

ორივე მხარეს ჩამწკრივებულ დიდებულთა გარემოცვაში ტახტზე მჯდომარედ იჯდა მეფე. მწყობრი ნაბიჯებით მიუახლოვდა გუარამ სახლთუხუცესი, მოწიწებით მოიხარა ქელი.

— ელჩიონი გეახლათ კონსტანტინოპოლიდან, — მოახსენა.

ხუთი კაცი საგან შემდგარი ბიზანტიელთა ამაღლა შეუმჩნევლად შემოვიდა დარბაზში, ელჩიონს შუახნის წვეროსანი გამოეყო, ბერულ ანაფორასა და წულა-მესტებში გამოწყობილი, თვითდაჯერებული დადგა შორიახლოს, გულზე ხელები დაიკრიფა და არც თუ მოკრძალებულად თავი ოდნავ დახარა. სიზვიადე და უპატივცემულობა გამოსჭვიოდა ელჩის ქცევაში. არ მოეწონა მეფეს, თვალებში მრისხანების ცეცხლმა გაუელვა წამიც და, კინაღამ გასცა ბრძანება, შეეპყრათ თავხედი და სასახლის ეზოშივე დაესაჯათ, მაგრამ მაშინვე დათრგუნა ვნებათაღელვა, ქვეცნობიერად განჭვრიტა, ვინ იდგა ამ ჩია ბერს იქით, გონების ფსკერიდან ამოტივტივდა ცბიერი სახე ბერძენთა მპყრობელისა. არ უყვარდა ბიზანტიელნი მეფეს, მან კარგად უწყოდა, რა სისხლის ფასად იავარქმნეს საქართველოს სამხრეთი გამუდმებული დაღაშქვრითა და უწყალო მუსკრისაგან. სრულიად მოაოხრეს ოდესღაც აყვავებული სპერი და ბასიანი, არც ტაო-კლარჯეთისათვის დაუყრიათ კარგი დღე, ნამოსახლარებად აქციეს დასახლებანი, ეკალბარდმა მოიცვა ეკლესია-მონასტრები.

შავი ღრუბელი გაწოლილიყო ბიზანტიის ცაზე იმჟამად, ოდესღაც მგრგვინავი, დაუძლეველი იმპერია მარცხს მარცხზე განიცდიდა არაბებთან ბრძოლაში, რის გამოც დასნეულებულ ღომს ჩამოეცალა იერუსალიმი და მიმდებარე სხვა მიწებიც. კონსტანტინოპოლს მთელი სისრულით ჰქონდა განჭვრეტილი საქართველოს დაცემის შემდგომი ვითარებანი, მაშინ არაბებს ხელთ ექნებოდათ გასაღები ძნელად შეუვალ კავკასიის გადასასვლელთა. ამ თვალჩაუწვდენ უფსკრულებზე მავალ უღელტეხილებიდან გამარჯვებულს შეეძლო გადმოესხა ჩრდილოეთის ველური ტომები და ეს მოუხელთებელი, გიჟმაჟი ძალა მიემართა მოწინააღმდეგის შესამუსრავად. ვინ იცის, როგორ წარიმართებოდა ისტორიის მსვლელობა მაშინ. ნახევარ რკალად შემოხვეული მტერი ადვილად დასცემდა ისედაც დაუძლურებულ ქვეყანას. აი, სწორედ აქ იყო ჩაქსოვილი რომის პოლიტიკა, ამიტომ გაუტკბათ აგრერიგად ივერნი ახლა მათ.

დაუოკებელი ბრაზისაგან სახე მეწამულ ლაქებად შეეფაკლა მეფეს, მრავალმნიშვნელოვნად გააქნია თავი და ხელის უჩვეულო მოძრაობით, გისმენთო, ანიშნა ელჩს.

სტუმრისადმი ურიგო დახვედრით გაკვირვებული ვაზირთუხუცესი ვარდენი მზერას წააწყდა მეფისას. გაოგნებულს ვერ აეხსნა, რაზედ გაბ-

რაზდა მეფე, ესოდენ თავშეუკავებლად რად ეპყრობოდა მოსულს, თუმცა თვალნათლივ იხილა ზღვარგასული კადნიერება და გვერდით მდგარ სასახლის მოძღვარ საბას, სულერთიანად ამაყნი არიან რომაელნიო, გადაუჩურჩულა კიდევ, მაგრამ ბიზანტიელთა ქედმაღლობას წესად თვლიდა ის, ხუთ წელიწადს დაჰყო კონსტანტინოპოლის სასახლეში მან, აქ ყველა ერთი მიზნით იყო შეპყრობილი, განედიდებინა თავისი ქვეყანა.

სად გაიფურჩქნა უძველეს ელინთა თვითმყობადი კულტურა?

ბიზანტიონში!

მათი აზრით ბიზანტიონი, იყო კაცობრიობის უდიდესი მიღწევების თვალსაჩინო მწვერვალი, ყველაზე ძლიერი და ყველაფრისაგან გამორჩეული, მის მორჩილად გაეჩინა დედამიწაზე სხვა ერები ყოვლისშემძლე ღმერთს.

...უხერხულობისაგან შეიშმუშნა ელჩი. არ მოელოდა ამგვარ დახვედრას, უთავბოლოდ აებლანდა გონებაში ჩამოყალიბებული და მიჯრით დაწყობილი სიტყვა. უმწეოდ ჩამოისვა შავ წვერზე ხელი, მიმართა ვაზირთუხუცესს — მოახსენეთ ივერთა უბრწყინვალეს მაგისტროსს, უზენაესი იმპერატორი კვლავაც დიდ მაღლობას მოახსენებს ესოდენი წვლილისათვის ჩვენს დაუძინებელ მტერთან ბრძოლაში და ნიშნად გმირობისა, თავდადებისა და გამოჩენილი მამაცობისათვის დავით უფლისწულს ანიჭებს მაგისტროსის უმაღლეს წოდებას. საპატივდებო სიგელ-გუჯრებით ასაჩუქრებს აგრეთვე აჭარის ერისთავს ლომფერ დიდაჭარელს და ყველისციხის ვეფხვად წოდებულ სამცხის ერისთავს გუბაზ ჯაყელს.

თვალმოჭუტული უსმენდა მეფე ვაზირთუხუცესის თარგმნილს. ცბიერ იმპერატორს არც ბაგრატ უფლისწული დაევიწყებინა, მისთვისაც მიებოძა ერისთავთ ერისთავის ტიტული და სათანადო სამოხელე შესამოსელი.

ცბიერების დაფარული ღიმი გამოსჭვიადა ელჩის თვალებშიც...

შემაზრზენია ცბიერების ბადეში გახვეული ყოველი, არსი. განუსჯელობის ანალიზს მოკლებული აცეტებით ბრმად მახდილს მარადიულ ლანდად დასდევს ეჭვისა და ვერაგობის ბნელი ლანდი, განუშორებელი მოლოდინი იმისა, რასაც თვითვე უპირებს სხვას.

ორპირთა მსხვერპლი კეთილშობილნიც ხდებიან ზოგჯერ, დაუჯერებელია ჯანსაღი სულის ამგვარი გასხვისება. ზოგი უარყოფს კიდევ ამას, თუმცა სინამდვილე რეალობად რჩება და ამოუხსნელ საიდუმლოს მხოლოდ ერთი დადასტურება აქვს, ნახევარი ნაბიჯია კეთილშობილებიდან ცბიერებამდე, უდიდესი შინაგანი ბრძოლის ნახევარი ნაბიჯი. საკვირველია, ღმერთო, მსჯავრი შენი უსამართლობისა: იმარჯვებს ის, ვისაც გააჩნია აკრძალული ხერხის გამოყენების ალღო და მისწრაფება. მართალია, იქ, სადაც ღონე უძლურია, გონებას უნდა მიენდო, მაგრამ ნაყოფი გონებისა

რატომ არის ყოველთვის დამთრგუნველად მიმართული მეორე მხარისად-
მი? იქნებ თავდაცვითაა განპირობებული, ან თუნდა სხვაზე ბატონობის
შორს გამიზნული ზრახვით?

ერთიც და მეორეც სავარაუდოა.

ერთიც და მეორეც...

მე ქართლის პირველ მეფეთა-მეფეს, მპყრობელს სრულიად ტაო-
კლარჯეთისა და საერისთავოებისა, მქონდეს ისეთივე წოდება როგორც
საკუთარ ძეს, დავით უფლისწულს — ხომ არ არის მორიგი ფაშა, რასაც
ხშირად მიმართავს ჩვენი ერთმორწმუნე მეზობელი?

ეს მართლაც მორიგი ოინი იყო ბიზანტიისა, შორს გამიზნული,
ვის გაეგონა აქამდის მეფისა და უფლისწულის წოდებრივი გათანაბრება;
გარდა ამისა, განსწავლულობით და მეომრული საქმეების უბადლო ცოდნით
აღჭურვილი დავით და ბაგრატ ცნობილი იყვნენ მთელ აღმოსავლეთის
ქვეყნებში. დიდი ძალგულოვნება და სიხამაცე ახასიათებდათ და უფრო
ტოლფასოვანი ჯილდო შეფეროდათ ალბათ. თუმცა, რა დასამალია და,
სულ სხვა მიმართებით ქროდა ბიზანტიელთა ზრახვანი. ისინი ესწრაფო-
დნენ ძმებს შორის გაეფურჩქნათ შურის ღივი, რაც ყოველ ჩვენგანში
იმთავითვეა დაბუდებული. განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ ერთნი, ზემა-
ღალ შეგრძნებით დაჯილდოებულნი, თავიანთი ცნობიერების შიგნით მას
ჩაიკლავენ ისე, რომ სხეულში რაიმე კვალიც არ რჩება, მეორენი კი
ცდუნების მსხვერპლი ხდებიან, მათი შინაგანი ძალთა შერკინება ვიწრო
მიზნებზე აგებული გოდოლია ბოროტებისა და იღუმალი ლტოლვა ჰეგე-
მონიის მოხვეჭისათვის დაუფიქრებლად უბიძგებს უწმინდურებისაკენ.

შური კაცთა ერთობ დიდი ნაკლია, ყოველგვარი უკეთურო-
ბის საწყისი და დამაგვირგვინებელი. მოშურნეები ბევრად მე-
ტია მოკვდავთა შორის. ყოველი მაღალგანვითარებული არსე-
ბის მიღმა იმალება პირველობის დაუფარავი სურვილი,
სხვათა აღზევება, თუგინდ დამსახურებულიც, ააქტივებს თანასწორთა ემო-
ციურობას და ბოლოს უკიდურესობამდე მისული ხშირად უკუქმედებას
გამოიწვევს.

— უძლეველ ბიზანტიის ხელისუფალთ, — განაგრძობდა ელჩი, —
იმედი აქვთ თქვენი შეურყეველი თანადგომისა. სარკინოზნი კვლავაც
მძლავრობენ და თვით ქართლის მრავალ ჭირნახული დედაქალაქიც მათ
ფერხთქვეშ ბორგავს, სწორედ ამჟამად გვმართებს სულ უფრო მტკიცე
ერთიანობით წინ აღვუდგეთ წამლევ ღვარცოფად მოდებულ ბარბაროსთ.
გწამდეთ, დადგება ჟამი, მართლმადიდებელთა მახვილით ხელაპყრობილი
რომი მორკალულ ცარგვალს ჩამოაგდებს ბაღდადის ციდან. მაშინ განივრ-
ცობიან ყოველგნით ჭეშმარიტი ქრისტეანნი და თქვენც სამარადისოდ დაი-
მკვიდრებთ საქართველოს ერთიან მიჯნებს.

ვახტანგ ახვლედიანი

მარიკოსტინოვო

მანქანა,

ბაღადა

შავი მანქანა „ვოლგა“

თეთრით დაფარულ სივრცეში
მიჰქრის,

ვირწევით ოდნავ

აქეთ და იქით,

ვირწევით ოდნავ

და გვძინავს თითქმის.

უცებ,

არ ვიცი, რა ძალამ, ნებაჲ

გამომაფხიზლა უმაღლ...

სივრცეში მრუმედ

წარწერას ვხედავ,

ვკითხულობ ჩუმად,

გული კი თითქოს

რადაცას მიგრძნობს,

კვნესის და გლოვობს —

ვკითხულობ აბრას:

„მარი... კოსტი... ნოვო...“

გვერდით

მეგობარ ბულგარელ პოეტს,

ნაღდს ნაღდთა შორის,

მივმართავ:

— ბორის! —

გზისპირა აბრას ვანიშნებ

თითით, —

რას ნიშნავს იგი?

პოეტს შუბლი ეჭმუხნება,

თითებს კრავს მუშტად,

ერთხანს ზის უბრად,

უბრად და კუშტად.

მპასუხობს გვიან:

— სოფელსა ჰქვია.

— ამ სოფელში, — ამბობს მერე, —

გლეხის ქალი იყო — მარი,

წელმაღალი,

ყელმაღალი,

შავთვალწარბა,

ტუჩებმრგვალი,

მოკლედ, გოგო საოცარი,

მოკლედ, გოგო საკვირველი,

აქაური ყმაწვილების

მტანჯველი და

გულისმკვლელი.

ო, მარია,

ო, მარია,

ახლაც ვტირი,

რა ხნის აქეთ,

ჩვიდმეტი წლის გიჟმაჟ გოგოს

სიცოცხლე რომ

მოვისწრაფეს...

შენ იქნები,

შენ იქნები,

შენ იცოცხლებ

საუკუნოდ,

სანამ ცოცხლობს

ერთადერთი

ჩემი ღმერთი —

ბულგარეთი!

ეს ამბავი გახლავს, ძმაო,
ორასი წლის წინანდელი —
თურქთ უღელში რომ გმინავდა
ჩემი ერი.

ბატონობა მაშინ მათი
იყო ისე, ისე, ი-სე მუხანათი.
გეტყვი მოკლედ, ძარღვიანად:
— მე მაგათი!..

სულ პირველად,
სულ პირველად
მრავალტანჯულ მიწას ჩვენსას
ქომაგად და შემწედ, მხსნელად
თითქო ღმერთი მოუვლინდა,
ჩემი ხალხი, ჩემი ხალხი,
ხალხი, მშობი თმენის შვილთა,
აზავთდა და,
აზავთდა და,
აზავთდა და
აიზვირთა...

კარგად იცი, ყველა საქმეს
იღბალი და ბედიც უნდა, —
და ბორბალიც, წაღმა მბრუნნი,
უკუღმართად გადაბრუნდა...

იმ დღეებში
თურქებს, ძმაო,
სათითაოდ,
სათითაოდ,
ჩვევით მათით
ბარე ათი
შეუპყრიათ
აქ ყაძახი.
საჭიროა ახსნა აწი? —
იქვე, მთელი სოფლის
თვალწინ
ხორხოცით და
მანჭვა-როკვით
ჩაღოჰკიდეს
ათი თოკი.

ათი თოკი —
ათი კაცი —
ბულგარეთის ათი შვილი
ცაში,
ქარში,
ცაში,
ქარში,
სოფლის თავში
წყაროს თვალთან
უმოწყალოდ
აქანავდა...
ჰოდა, მაშინ,
სწორედ მაშინ,
ხალხის გლოვა — ზარის ხმაში
დაიქუხა თოფმა რისხვით,
დაიქუხა თოფმა მჭახედ,
გადამთიელს, ერთ-ერთ ჯალათს
გაუხვრიტა თავის ქალა.

...და მარია,
გლეხის ქალი,
მთელი სოფლის სალოცავი,
შეიპყრეს და,
ჰოი, ზენავ,
რაც მას ჰკადრეს,
იტყვის ენა?!
გაქაჩეს და
გააშიშვლეს,
დანებით და
ხმლებით ჯიჯგნეს,
მერე ასე, ზეზეურად
გაფატრეს და
გამოშიგნეს.

იმ წყევლმა
ჯალათებმა
ვერ მოიკლეს
მაინც ჟინი
და აჩეხილ ხორცის გროვას

დაახვავეს
თივის ზვინი...

ამისთანა სისასტიკე
თუ გინახავს კიდეც,
ღმერთო:

ათი ქარში ირწყოდა,
გოგონაზე
ცეცხლი ენთო.

გარიჟრაჟზე
აღი ჩაქრა,
ჩაიფერულა ნაღვერდლები
და ლამაზი
გოგოს ნაცვლად
სოფელს შერჩა
შავი ძვლები...

იმ დღის შემდეგ
ჩემი ზალხი
გლეხის გოგოს — მარის
გლოვობს,
და მიტომაც სოფელს, 'მმაო,
ჰქვია
მარიკოსტინოვო...

ს ტ რ უ მ ა

ციოდა და
თოვდა, თოვდა, თოვდა,
ერეოდა ქარი
და ბორგავდა ჩუმად
სტრუმა —
ბულგართ მდინარე და ღმერთი,
სტრუმა —
თითქმის ძთელი ბულგარეთი,
ალაგ ქუში,

ბინდისფერი,
მწყრალი,
ალაგ
ცისფერ-ვარდისფერი
ქალი...
თოვდა, ქროდა
და ბორგავდა ჩუმად
ნაღვლიანი ჩაფიქრება —
სტრუმა.

პირინს ბინდის
ახვევია
ბლონდი,
თვალწინ გარბის
გზაბაწარა
თეთრი...
სად წახვედი,
რად წახვედი,
როდის,
მდინარეზავ
ცხოვრების და
წლების?!..

ციოდა და
თოვდა, თოვდა, თოვდა,
ქროდა ქარი
და მოსთქვამდა ჩუმად
სტრუმა —
შენი ნაღვლიანი ქნარი,
სტრუმა —
ჩუმი მოგონება,
სტრუმა...

სოფია, 1983 წ.

ჟურნალ ჭოროხის სარედაქციო კოლეგია, მკითხველებთან ერთად,
ულოცავს მწყრალ ვახტანგ ახვლედიანს დაბადების 50 წლისთავს და ახალ
შემოქმედებით წარმატებებს უსურვებს.

ბისაროდეს!

თუმც მოკვდავთა ნარ-ეკალი
 ღვიძლს მკორტნის
 და გულსაც მიხევს,
 მზეს ვავედრებ მაინც ქონგურს,
 ღმერთს ვავედრებ მაინც ციხეს.
 ხორცმა თუმცა სხეულიდან
 სულ ბოლომდე გამოჟონა,
 გახსნილ გულში,
 ვით ღარნაკში,
 მაინც მიღევს იის კონა.
 სულ ცინცხალი,
 სულ ახალი,
 მოხტუნავე, როგორც კვიცი,
 ქვემოთ ჯვარი ასვენია,
 როგორც ფიქრის ანამტკიცი.
 სული ცისკენ გაფრენილა,
 ვით ველური
 თეთრი რაში,
 ამოხტება გაღავნიდან...
 ფესვს დაიდებს ისევ ქვაში.
 გამოკრთება ნაპრალიდან,
 დასისხლული ვით იარა,
 ბალახიდან
 მზე ამოვა,
 სანთელივით სულ ბრიალა.
 ეკვეთება ზოგჯერ დემონს,
 ჩაეხევა ისევ ეკალს,
 ზარს
 ენაზე გამოიბამს
 და ქართულად ისევ რეკავს.
 დაე, იქცეს ეს წმინდა ხმა,
 საქართველოს მეხამრიდად,
 ქრისტე აღსდგა,

საქართველოვ,
 გიხაროდეს ჭეშმარიტად!

ღღეს საქართველოს შეემატება

მრწამსი — ნათელი,
 გზა — ეროვნული,
 ვაზი,
 ქალის თმა
 და ჯვრის ხატება,
 — ეს ყველაფერი,
 ერთად შეკრული
 ღღეს
 საქართველოს შეემატება.
 შეემატება
 სხალთა,
 ჯვარციხე,
 ხატი,
 სანთელი,
 სახლი,
 ბიბლია,
 ფეხზე
 დადგება ბერი თევდორე,
 ცოტნე,
 ექვთიმე,
 საბა,
 ილია.
 აღევლინება
 მხოლოდ სიმართლე,
 ნიჭი,
 სინდისი,
 სიბრძნე,
 გონება,
 კერპები,

• • •

ძველი,
ჩამონგრეული,
თემიდას ხელით აიწონება.
შეგვემატება
მიწა ძირძველი,
ნიკოფსიითგან გადაღებული
და გვეყოლება
ბევრი მერაბი,
ბევრი დიმიტრი თავდადებული,
შეგვემატება
ბევრი თამარი.
ლაშა,
დავითი,
კობა,
ილია,
და თავისუფალ საქართველოში
ავგიორგები აღარ ივლიან.
მოეფინება
ნახმლევ გოლიათს
რწმენა,
იმედი,
ვით ღვთის წყალობა,
და აღზევდება
და ამაღლდება
სული ზეცაში,
როგორც გალობა.
მრწამსი,
ნათელი,
გზა — ეროვნული,
ვაზი,
ქალის თმა
და მზის ხატება,
— ეს ყველაფერი ჯვარსახოვანი
დღეს
საქართველოს
შეემატება.

როგორც უცეცხლო სვეტი
ბუხარში,
ვით ცარიელი უჯრა კომოდის,
და ვით კენჭებზე
ქვათა ზრიალი,
ფიქრი ჭვარტლიდან ისე ამოდის.
აღარ მატირებს
ბავშვობასავით,
მელაკუდა და ჩიტის გალობა,
ვით უდაბნოში უწყლობით
სნეულს,
ისე მჭირდება სულის წამლობა.
იქნებ მომბეზრდა
ამდენი კვდომა,
მშიერ მგელივით ტყეში ტრიალი,
ღმერთო იხსენი,
ღმერთო განბანე,
ყველა ცოდვისგან ადამიანი!

მე კი ვიცი

ყველას მისი კუთხე უყვარს,
აქ დასია,
იქ წყება,
მე კი ვიცი,
საქართველო
აჭარიდან იწყება.
დიმინახე? — ჰოდა, კარგი,
მზე შენა და
ჭირი მე,
აჭარულად მოქცეული
იმ ქართულის ჭირიმე!

ავტორის თხოვნით ჰონორარი გადაირიცხება მერაბ კოსტავას
ფონდში.

ხევსურული თქმულება

ეს ერთი ხანია გამოცოცხლდა ხევსური მზექალა ოჩიაურის მოყოლილი ბევრი ლექსი, თქმულება და ლეგენდა.

განსაკუთრებით ერთი მათგანი ამეკვიატა, გადამეშალა მთელი სიგრძე-სიგანით და მოსვენება დამაკარგვინა. კარგა ხანს ვიცოდვილე და შვება მხოლოდ მაშინ ვიგრძენი, როცა მზექალას ნაამბობს ჩემიც დავუმატე, სახელიც შევარქვი. შემდეგ კი ბევრის ამტან ქაღალდს მივანდე...

• • •

ყოვლისშემძლებელი, დიდხანს დამხერდა თავის შექმნილს, ჯერ კიდევ დაუმთავრებელ ცისქვეშეთს.

ყველაფერი ერთობ ღამაზი და თვალწარმტაცი იყო. ოღონდ უმოძრაო, არც ერთს საპირისპირო, კიდევ მეტი, საწინააღმდეგო არ გააჩნდა, უამისოდ კი თავის ნამოღვაწარს სრულყოფილად, ე. ი. დამთავრებულად არ მიიჩნევდა. ამიტომ მომხიბვლელ ფერებს თალხი, შავი ფერი მიუსადაგა... ყოველ საგანს ჩრდილი აადევნა. ბედნიერების გამომხატველი ღიმილის გვერდით წუხილი და უკმაყოფილება გაჩნდა.

ყველას, მშვენიერსაც კი, სახის შეცვლა, გარდაცვალება დაანათლა, მდუმარება-უმოძრაობას ხმაური და ბრძოლა დაუპირისპირა. ამის შემდეგ შეისვენა, მერე კი საჭიროდ მიიჩნია, მის მიერ შექმნილთ თავისი ნიჭი, უნარი და შესაძლებლობა ეჩვენებინათ. პირველ ყოვლისა, დედამიწამ თავის ღერძისა და მზის გარშემო დაიწყო ზომიერი სვლა, მზეც შეუდგა პროწიალს, რის წყალობითაც ერთგან თუ გაჩახჩახებული სინათლე იყო, სხვაგან სიბნელე მეუფებდა, შემაწუხებელ სიცვიეს დამატკბობელი სითბო სცვლიდა.

ერთგან არემარე ღივლივებდა მზის მაცოცხლებელ სხივებში, არც თუ შორს, ჭექა-ქუხილი და ქარაშოტი აზანზარებდა გარემოს.

მონარნარე არსებათა გვერდით ხეიბარი დალასლასებდა, ზეიძობდა სიცოცხლე მიწასა თუ მის შიგნით, წყალში და ცაშიც. იყო ფუსფუსი, სირბილი და ქროლვა. არ ილეოდა მჯობნი თუ დამარცხებული...

და აი, აისვეტა ჩონჩხი, თვალთა ადგილას ფოსოებით შემკული და ალესილი ცელით შეიარაღებული მიქელგაბრიელი, ყველაფრის სახის შემცვლელი, სიკვდილის სახელით რომ არის მონათლული...

ექვსი და-ძმიდან გამორჩეულად ყველაზე სუსტი გარდაიცვალა — მისი
დედა, ორი წელი რომ ლოგინს იყო მიჯაჭვული, ეგეც იგულისხმა
სიკვდილმა.

— ეს ძალაგამოცლილი, ვერანაირად ხმაურს ვერ შეიძლებსო! მოხდა
დაუჯერებელი: გარდაცვლილის დედა, ამდენხანს დაკუნტებული, ზე წამოი-
რა, დაიგლიჯა თმები, ჩამოიხოკა სახე და გულ-მკერდი, მწარე მოთქმით
ატირა ირგვლივ მყოფნი, და დაიდრა მისი ნუგეშის სათქმელად ახლობე-
ლი თუ შორეული, დადარდიანებული უახლოვდებოდნენ ატირებულს. გუ-
ლიანად უჩერდებოდნენ წინ, ხელის ჩამორთმევით და ამბორით ერთგვარად
მსუბუქებდნენ აუტანელ დარდს.

ადამიანი მხოლოდ ადამიანია, გონების წყალობით გადაიტანს სიკვ-
დილისაგან მიყენებულ დიდ ტკივილს...

და ტრიალებს ჩვენი დედამიწა თავისი ღერძისა და მზის გარშემო,
ზეც არ ბრკოლდება განკუთვნილ გზაზე სიარულში, მათი სვლის წყალო-
ბით ბნელი ღამე იცვლება სხივოსანი დღით, სიცივე — დამატკბობე-
ლი სითბოთი.

მაღალისა და ღამაზის საპირისპიროდ ხომ არის დაბალი და მახინ-
ცი. არის დაბადება, ამ შენაძენით მეცხრე ცაში ასული სიხარული და
ღამაყეც. ძვირად ღირებულ სიცოცხლის საპირისპიროდ გაჩენილია
სიკვდილი, კაცთა გარდაცვლა. ვაი, რომ ადამიანთა გონებას ჯერ კიდევ
ერა და ვერ ამოუცვნიან, თუ რა არის იმ გარდაცვლის შემდეგ...

სიკვდილი კი დააბიჯებს დაუბრკოლებლივ ყველგან და ყოველთვის.
ისი სამოქმედო არე ერთობ ვრცელია, ხოლო ხერხი გარდაცვლისა —
ირ-ნაირი.

თავად მიქელ-გაბრიელი თავის ნაღვაწით მხოლოდ მაშინ არის კმაყო-
ილი, როდესაც საზოგადოება იწყებს გლოვას. თვითონ სიკვდილი, ყველა-
გან თვალთუხილავი, დაძვრება მოკვდავთა შორის და სიამოვნებით
სმენს სიტყვებს, სიკვდილის უსამართლობაზე, მის უნარსა და დიდ შესაძ-
ლებლობაზე...

აქ მთავრდება ოჩიაურის ნაამბობი, თვალწინ მეხატება მისი სევდიანი
ვალები, ყურებს ჩაესმის მისი ამოოხვრით ნათქვამი ბოლო ფრაზა:

— აბაიძე, მოურეველია სიკვდილი, იმადაცაა გაყოჩებულიო!

— მე კი სხვას ვფიქრობ იმ გაყოჩებულ სიკვდილზე და ჩემებურად ვამ-
აზრებ შენს ნაამბობს, ხევსურო მზექალავ! ზოგჯერ შეცბუნებულ-
ამცირებულად ბრძანდება სიკვდილი, როცა რწმუნდება, რომ ის მოტ-
ყებული დარჩენილა, ასეთ შემთხვევაში დგას ატუზული, ძლივს გრძნობს,
დახაც თურმე არ ყოფილა ყოვლისშემძლე...

ასეთ დროს ხედავს სამგლოვიარო პროცესს. დანადვლიანებულ ხალხს,
ღონდ მათი გლოვის ზარს საზეიმო ელფერიც დაჰკრავს, ისინი მოწიწე-

პით ასვენებენ სახელოვან პიროვნებას სამარადისო ბინამდე. ნიშნად მოკრძალებისა, თავს ხრიან მისი დამსახურების, მისი ღვაწლის, მისი სამაგალითო სახელის პატივისცემის ნიშნად, სევდიანად აღწერენ გზას, რომლითაც იარა გარდაცვლილმა, ახასიათებენ საქმეს მისგან ქმნილს, მიუკერძოებელს, სუფთას, მაღამოდ რომ ედებოდა ადამიანთა სატკივარს.

არა აქვს მნიშვნელობა, ვინ წევს მათ წინ, ხუჭუჭა ჭაბუკი თუ თვალცქრიალა ასული, დაღვინებული ვაჟკაცი თუ დაბრძენებული მხცოვანი. სულ ერთია, რამდენი იარეს მათ. მნიშვნელოვანია, როგორ იარეს ამ, ასე ზედგამოჭრილი სახელი რომ დაურქმევიათ — წუთისოფლის გზაზე, მთავარი ისაა, რომ მათ „გული მისცეს გულისათვის“, გასცეს მხოლოდ სიკეთე, მხოლოდ სიკეთე, ამიტომაც მათ საქმეს წინ ჭეშმარიტება უძღოდა, ბოლოს კი დატოვეს კვალი ნათელი.

ცხედარს თავს დასდგომიან მისი ღვაწლის დამფასებელნი, მაღლიერებით იხსენიებენ, მაგრამ ამასთან ერთად, წარმოიდგინეთ, ისეთნიც არიან, ამგვარი სიკვდილიც რომ შურთ.

მხოლოდ გონება, ყოველთვის სწორად ამწონ-დამწონი, ჩასჩურჩულებს მათ სიტყვებს ბრძენისას:

„ნუგეშს ვიცემ, რომ კაცი კაცად კვდება!“ სწორედ გარდაცვლილის ეს კაცური სიკვდილი უფუჭებს გუნება-განწყობილებას გარდამცვლელს, რადგან გარდაცვლილი ვერ გააქრო, დარჩა უკვდავად. გაცოცხლებულია სახელი. ამას ხომ უკვდავება ჰქვია. ამიტომაც მიქელ-გაბრიელი კუდამოძუებული სცილდება პროცესიას, რომელიც კი არის სამგლოვიარო. მაგრამ რაღაც საზეიმო ელფერიც დაჰკრავს.

აი, ამისთანა დროს მიქელ-გაბრიელის ბოლმა დიდზე დიდია, რადგან ხედავს, რომ გარდაცვლილის სახელი დარჩა გაცოცხლებული.

სიკვდილის დარღს აორკეცებს ისიც, ადამიანი გონებით რომ ერევა სიკვდილისაგან მიყენებულ დიდ ტკენას.

ალფა და იმეზა

ჭერს მაღლა ავწევო,
 საგალობლებით,
 შემოვევლებით მზესა და ველებს,
 მერე ვენახის ფესვსაც
 დავლოცავთ,
 მშრომელი კაცის დაკოჟრილ
 ხელებს!
 სულის სიკეთე ცისკენ
 მიგვაფრენს,
 სულ იფურჩქნება გრძნობა
 მაღალი
 და რაც ითქმება, ისე წმინდაა,
 ისე უშუალო, ისე ალალი,
 რომ დაკოდილ გულს აღარ
 სჭირდება
 შვების მომგვრელად სხვა რამ
 წამალი.
 მაგრამ, ვაჟკაცებს რა გვემართება,
 როცა ეარს მიაქვს საწყალის
 ბედი,
 აღარ ციმციმებს მისი ვარსკვლავი
 და იღვენთება სულის იმედი.
 ჰოდა, ხომ უნდა აჩქარდეს ვიღაც,
 დაერდომილს რწმენის გაუღოს
 კარი
 და როგორც წესი, ამდროს არა
 ჩანს,

სულს რომ ვუყოფდით, ის
 მეგობარი.
 და ის სიტყვები, ბევრჯერ რომ
 ითქვა,
 არ ასრულდება როგორც ზღაპარი,
 ისე ჩაქრება მზე სიყვარულის,
 როგორც მბჟუტავი ქოხში
 ღამპარი...
 და დამთავრდება მოვალეობა,
 როს მიყუჩდება რეკვა ზარების,
 წრეს ჩამოვივლით
 ქუდმოხდილები;
 — ო, მონაწილე ვარ მწუხარების!
 და როცა ჭიქას ავიღებთ
 ხსოვნის —
 ამღელვარდება სიმწრის დარდები,
 ჩვენი ცხოვრების ღურჯი
 სიზმარი
 დაითალხება ეკალ-ბარდებით.
 ისე კი როგორ ვაქებთ
 წინაპარს,
 ვამაყობთ ოშკით,
 სვეტიცხოველით...
 ვინც მოგველოდა, არც კი
 გვინახავს,
 არც ჩვენ გვნახავენ, ვისაც
 მოველით...

სულეიმან კაიკაციშვილი

შეხვედრა დიდ პოეტთან

60-იან წლებში, როდესაც მასალებს ვაგროვებდი ცნობილი პატრიოტი მოღვაწის გულო კაიკაციშვილის შესახებ, ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მაშინდელმა დირექტორმა, აწ განსვენებულმა ასლან ინაიშვილმა გაგვაცნო სასიამოვნო გარეგნობის ფრიად სიმპათიური პიროვნება სულეიმან კაიკაციშვილი (1903-1983). ბატონი სულეიმანი უაღრესად საინტერესო ადამიანი აღმოჩნდა. იგი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ხარჯით სწავლობდა თბილისის ქართულ გიმნაზიაში, შემდეგ კი მასწავლებლობდა, იყო სხვადასხვა თანამდებობაზე (სკოლის დირექტორი, განათლების სამინისტროს ინსტრუქტორი, სასწავლო ნაწილის გამგე...), თან თანამშრომლობდა პრესაშიც. ბატონი სულეიმანი არა მარტო შესანიშნავი მეხსიერების პატრონი იყო, არამედ საოცარი მოსაუბრეც. მას ნათლად და დეტალურად ახსოვდა უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ქართული საზოგადოებრივ-კულტურული ცხოვრების მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი თითქმის ყველა მოვლენა, შეხვედრები ცნობილ მოღვაწეებთან (პირადად ნათესაობდა ან მეგობრობდა იროდიონ სონღულაშვილთან, შიო არაგვისპირელთან, შიო მღვიმელთან, ნინო ნაკაშიძესთან, აკაკი ფალავასთან, იოსებ იმედაშვილთან, ზაქარია ჭიჭინაძესთან, არსენ წითლიძესთან და სხვ.). ამიტომ მისი მოგონებები დარჩა უაღრესად საყურადღებო არა მარტო სახელოვანი ბიძის, გულო კაიკაციშვილის, ცხოვრება-მოღვაწეობის შესასწავლად, არამედ აქარის კულტურული ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტის გასაშუქებლადაც. ეს კიდეც აისახა სხვადასხვა დროს გამოქვეყნებულ ჩვენს ნაშრომებში: „გულო კაიკაციშვილი“ (თბილისი, 1972), „სახალხო თეატრის სათავეებთან“ (ყურნ. „ქორი“, № 2, 1989) და სხვ.

ასეთივე ხასიათისაა სულეიმან კაიკაციშვილის ეს მოგონებაც „შეხვედრა დიდ პოეტთან“, რომელიც მან მაშინ პირადად გადმოგვცა. მართალია, მკითხველი მასში ვერ ნახავს ვრცელ საუბარს წარსულზე, მაგრამ ამ სახითაც იგი მეტად საინტერესოა. ავტორი აკაკისთან დაუვიწყარი შეხვედრის შთაბეჭდილების ფონზე კარგად გვიჩვენებს ქართველი საზოგადოების გულთბილ დამოკიდებულებას აქარისადმი, ზრუნვას ამ კუთხის შვილთა სწავლა-აღზრდისადმი, აგრეთვე იმ დიდ ინტერესს, რაც ქართველმა ინტელიგენციამ გამოიჩინა აკაკის დაკრძალვისას წარმოთქმულ გულო კაიკაციშვილის სიტყვისადმი.

მოგონებას გთავაზობთ მცირეოდენი შემოკლებით:

თბილისის ქართული გიმნაზიის შენობის შესასვლელ „ფოიეში“ გრძელ სკამზე ვიჯექი და ყველაფერს დიდის ცნობისმოყვარეობით ვათვალიერებდი... მე საღამოს ყველა მასწავლებელს ვაძლევდი, მასწავლიდა ის თუ არა, აბა როგორ! გიმნაზიის მოსწავ-

ლის ფორმა მეცვა და სულერთი იყო, რომელი მასწავლებელიც შემოვიდოდა, მასწავლეთა ქცევის წესებში ხომ ასე გვეწერა?! მასწავლებელიც ყველა მასწავლებელსაღმს დაუბრუნებდა და თავის გზას განაგრძობდა. „ფოიეში“ სამარისებური სიჩუმე იყო. შემომსვლელებიც რაღაც მორიდებით მოდიოდნენ, რომ ხმაური არ გამოეწვიათ.

უცებ შემოსასვლელი კარები მძიმედ გაიღო და დავით კარიჭაშვილი² შემოვიდა. ერთი ჩემსკენ მოიხედა, ცოტა შეჩერდა და მითხრა: „მოდო სულეიმან, აქ მოგეწყინება, ჩემთან წამოდი, საღმრთო რჯულის გაკვეთილი გაქვს, არა“? მე სწრაფად წამოვსტი და ვუპასუხე „დიახ ბატონო!“ და მას გავყევი. მან შენობის უკანასკნელ სართულზე ამიყვანა, დიდ კარებს მიაღება, წარიღარქა და ცოტახანში კარებიც გაიღო. „მოზრდნით, პატივცემულო დავით“, უთხრა ერთმა მაღალი ტანის, სმელსმელმა, ოდნავ მხრებში მოხრილმა, ტკბილად მოუბარმა ადამიანმა და ხელი ჩამოართვა.

„იროდიონ! ერთ ქობულეთელს გაგაცნობ“, მიმართა დავითმა და ჩემზე ანიშნა. იროდიონმა გამიღიმა და ხელი ჩამოართვა, ამათ ლაპარაკზე ვილაყამ სამუშაო ოთახის კარები გამოაღო და ჩვენ შემოგვხედა, როცა დავითმა და იროდიონმა ის დაინახეს, მისკენ წავიდნენ. ისიც კოკლობით შემოეგებათ. დავითმა მოკრძალებით ხელი ჩამოართვა, მისი ჯანმრთელობა მოიკითხა: „ბატონო ექვთიმე, უთხრა მასაც, მინდა ერთი ქობულეთელი გაგაცნოთ“. მე სწრაფად მასთან მივიჭერი, მან ტანზე მიმიხუტა, მეჩრე თავზე ხელი გადამისვა და მკითხა, თუ რა გვარი ვიყავი. როცა ვუპასუხე, მითხრა გვარი კარგი გქონია და შენც კარგი კაცი გამოდიო. შემდეგ დავითმა თან გამიყვოლა და ამიხსნა: ეს არის მუზეუმში, აქ ყველაფერი ძველი, მნიშვნელოვანი ნივთებიაო და თითქმის მთელი მუზეუმში დამათვალიერებია. გამაცნო, იქ რომ კოკლი კაცი იყო, ის ცნობილი მკვლევარი, მუზეუმის ხელმძღვანელი ექვთიმე თაყაიშვილია,³ ხოლო მეორე მაღალ-მაღალი, იროდიონ სონღულაშვილი.⁴

ბევრი რამ ვნახე მუზეუმში, მაგრამ მათში ორი რამ განსაკუთრებით მომეწონა და ჩემს მეხსიერებაში წარუშლელი კვალი დასტოვა. პირველი იყო ილია ქაჯავაძის ოთახი, რომლის მოწყობილობა გადმოეტანათ და ავეჯი ისე განელაგებინათ, როგორც სამუშაო ოთახში ყოფილა მის სიცოცხლეშავე და მეორეც, ერთი უბრალო აკვანი, რომელმაც ჩემი განცვიფრება გამოიწვია. ვკითხე კიდეც ბუნდვითს მისი იქ ყოფნის მიზეზი. დავითმა გაიღიმა და მითხრა: — ეს აკვანი, ყმაწვილო, აკაკის გამზრდელი აკვანია, რომელიც ჩამოტანილია მისი სოფლიდან, როგორც დიდი ადამიანის საწოლიო.

დავით კარიჭაშვილი იყო ერთობ გულისხმიერი და კაცთმოყვარე ადამიანი. ის დიდსა თუ პატარას ისეთი გულისყურით მოუსმენდა და სიყვარულით აუბხნიდა ყველაფერს, რომ წარუშლელი რჩებოდა მეხსიერებაში.

მე 1914 წელს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ხარჯზე ვიზრდებოდი და ვცხოვრობდი, პირველად ამავე საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე გენერალ გიორგი ყაზბეგთან,⁵ ხოლო შემდეგ გამგეობის წევრ, ცნობილი ქართველი მოღვაწის, ხსენებულ დავით კარიჭაშვილის ბინაზე, ის ამავე დროს იყო ქართული გიმნაზიის მასწავლებელი და საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმის მუშაკი.

მე, როგორც მაჰმადიანი, საღმრთო რჯულის გაკვეთილისაგან თავისუფალი ვიყავი და როცა მღვდელი მასწავლებელი გაკვეთილზე შემოვიდოდა, საკლასო ოთახიდან გამოვიდოდი.

ქართული გიმნაზია იმ დროს მოთავსებული იყო შენობაში, რომელიც დღეს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ძირითად კორპუსს უჭირავს და მუზეუმშიც ამავე შენობის უკანასკნელ სართულზე მდებარეობდა, მთელს სართულზე განლაგებული ექსპონატების დამუშავებაზე განუწყვეტლივ დასტრიალებდნენ ჯალარა მუშაკები... სწორედ აქ

მოდიოდა დავითი იმ დროს და რაკი უსაქმოდ მნახა, თან გამიყოლია და მითხრა: „როცა თავისუფალი გაკვეთილი გექნება, შენ აქ ამოდი და სხვა რამეც დაათვალიერეო“. ამის შემდეგ მე თავისუფალი გაკვეთილი მექნებოდა თუ არა, იქ ავიდოდი და პირველ რიგში ეს ორი სანახაობა უნდა მენახა.

ილიას ოთახს ვუყურებდი და თვალწინ მედგა მისი ბუმბერაზი და ბრძნული სახე, თუმცა მის ნაწერებს თითქმის არც კი ვიცნობდი და არც პირადად მენახა ის, აკვნის ნახვით კი გონებაში მეხატებოდა ფაქიზი თეთრწვერა, ახოვანი, სათნო ადამიანი, რომელიც მაგიდასთან იჯდა, იდაყვი ზედ ჩამოედო, ხელი მოემუჭა, თავი ზედ დაეყრდნო და საუვარელი თვალებით შემოგცქეროდა. ეს ადამიანი, როგორც ილია, პირადად არ მენახა, მაგრამ რამოდენიმე ხნის შემდეგ ნაყიდი სახელმძღვანელო „ქართველი მწერლები“ გადავთვალიერე და მათი სურათებით გავიცანი ისინი. ცხადია, სურათებთან ერთად ბიოგრაფიაში სიკეთით მოიხსენიებდნენ მათ.

მართალია, კარიჭაშვილმა მითხრა, რომ ყოველი თავისუფალი გაკვეთილის დროს მასთან ავსულიყავი, მეც მინდოდა იქ ყოფნა, მაგრამ მისი სამუშაო ოთახი დერეფნის ბოლოში იყო, ხოლო თაყაიშვილის და სონღულაშვილის ოთახები შესასვლელ კარებთან ახლოს და ისინი აღებდნენ კარებს, რაც ერთგვარ უხერხულობაში მაყენებდა მე. ერთ დღეს ბევრი ფიქრის შემდეგ მაინც დავრეკე ზარი და ვნახოთ, თაყაიშვილი მოადგა კარებს და გამიღო ის. მე სირცხვილით დავიწვი, შიგ ვერ შევდიოდი და ვიდექი ამ საუვარელი ადამიანის წინაშე. ექვთიმემ იგრძნო ჩემი უხერხულობა და მითხრა: „მოდი, შვილო, მოდი, ნუ გრცხვენიაო“. მე დიდის მორიდებით სალაში მივეცი, შიგ შევედი და გავყევი დერეფნის ბოლოსაკენ. ზარის ხმაზე კარიჭაშვილიც გამოსულიყო და რომ დამინახა, მივლოდი, შეჩერდა. როცა მასთან ახლოს მივედი, ხელი მომკიდა და თავის სამუშაო ოთახში შემიყვანა. იქ ერთი მოხუცი კაცი იჯდა და წიგნს ათვალიერებდა.

„პატივცემულო! ერთი დასავლეთელი უნდა გაგაცნოთ“ — ღიმილით უთხრა მოხუცს. მოხუცმა წიგნი დახურა და სათნო თვალებით შემომხედა. „ეს გახლავთ ქობულეთელი უმაწვილი, ჩვენი გიმნაზიის მოსწავლეა“, დამატა დავითმა.

„მოდი, ბიჭუნავ, მოდი!“ — მითხრა და დავითმა მოხუცთან მიმიყვანა.

მოხუცმა ხელი მომკიდა, გულზე მიმიხუტა, ახლა თავზე ხელი გადამისვა, თავი ზევით ამაწევინა და თვალებში ღიმილით შემომხედა.

„იცი, სულეიმან, ვინ ბრძანდება ეს პატივცემული?“ — მკითხა დავითმა... თითქოს ეჭვიც დამებადა თავისთავში, ხომ არ მენახა ეს ადამიანი, სახე მეცნობოდა კიდეც და მიკვირდა, რატომ ვერ მოვიგონე. მე თან მას ვუყურებდი და დავითსაც შევხედავდი. დავითი მიხვდა, რომ ვერ გამოვიცანი და მითხრა:

„ეს პატივცემული იმ აკვნის პატრონია, — მიმითითა იქ მდგომ აკვანზე. — იმ აკვანში გაზრდილი“.

ახლა მივხვდი, რომ ის აკაკი იყო და ხარბად შევაჩერდი მას. მინდოდა დიდხანს მეშვირა მისთვის, ის კი იღიმებოდა და ბოლოს მითხრა:

„გიკვირს, ბიჭუნავ, ამოდენა ბებერი იმ პატარა აკვანში როგორ ვეტეოდი, არა?“ — და კვლავ გულზე მიმიხუტა. მერე გვარი მკითხა და როდესაც გაიგო, რაღაც ხალისითა და აღტაცებით მკითხა: „გულო რა არის შენო?“ — მეც ვუთხარი, რომ ბიძა იყო და თქვა: „ისწავლე, ბიჭუნავ, ისწავლე და ასახელე ჩვენი ქვეყანა, ბიძაშენის კვალზე იარე და ქვეყანი კაცი გამოხვალ, ნამდვილი ქართველი იქნებიო“. დიდხანს მეაღერებოდა, არ მიშორებდა და ბოლოს ნელა წამოდგა, მსხვილი ყავარჯენი მოიმარჯვა, შუბლზე მაკოცა და ნელის ნაბიჯით დერეფანში გავიდა. მე გავსცქეროდი და გული მიკვდებოდა როცა მიდიოდა, მინდოდა დიდხანს მეცქირა მისთვის, ვუყურებდი და

ვხედავდი, როგორი მორიდებითა და თავაზიანობით ემშვიდობებოდა კარიქაშვილი, როგორი მორიდებით გავიდნენ დერეფანში ექვთიმე თაყაიშვილი და იროდიონ სონ-ლულაშვილი და როგორი პატივისცემით მიაცილეს კარებამდე. მერე ბევრჯერ ავსულ-ვარ იქ, მუზეუმში, მაგრამ აღარ დამხვედრია და გული დამწყვეტია.

კარიქაშვილი ცხოვრობდა წყნეთისა და ვარდისუბნის ქუჩების კუთხეში (დღევანდელი მელიქიშვილისა და ჯანაშიას ქუჩების გადაკვეთაზე), საიდანაც გიმნაზიაში სიარული არ მიძნელებოდა. ერთ დღეს, ის იყო უკანასკნელი გაკვეთილის ზარი დაირეკა, ყველამ საწიგნე ჩანთები წიგნებით გავავსეთ და... გამოვედი სასკოლო შენობიდან. ცივი ქარი მაგრად უბერავდა. ის იყო ბინაზე მივედი, ტანთ გავისადე და სადილს ველოდი, რომ ზარმა დაიწვრიალა, მე სასწრაფოდ კარები გავაღე და ოთახში დავითის ქალიშვილი კატო თვალცრემლიანი შემოვიდა. ის ხმაამოუღებელივ ამოვიდა მეორე სართულზე, იქვე ლოგინზე პირქვე დაეცა და ქვითინი ამოუშვა. დედამ ჰკითხა, რაში იყო საქმე, მაგრამ დიდხანს მაინც ვერაფერი გავიგეთ, როცა ტირილით გული იჭერა ძლივს წაილულლულა „აკაკი გარდაიცვალაო“. რამდენიმე ხნის შემდეგ გამშრალი დავითიც მოვიდა. მთელი ოჯახი გლოვაში იყო. მათ ტირილზე მეც ვტიროდი და თვალწინ მედგა დერეფანში მიმავალი აკაკი, რომელსაც თვალს ვაუოლებდი და თურმე სამუდამოდ ვეთხოვებოდი.

აკაკი დიდი მწუხარებით დაიტირა ქართველმა ერმა... დაკრძალვის მეორე დღეს ჩვეულებრივ გაკვეთილზე ვისხედით. ქართული ენის გაკვეთილი მიმდინარეობდა. თუმცა არ იმჩინებდა, მაგრამ ეტყობოდა მწარე ნალველს შეეპყრო ღვაწლმოსილი, დიდი საზოგადო მოღვაწე და თვალსაჩინო პედაგოგი, მასწავლებელი ლუარსაბ ბოცვაძე. ჯერ გაკვეთილის ახსნა არ დაეწყო, ვნახოთ კარები გაიღო და ჩვენი კლასის ხელმძღვანელი სანდომიანი ადამიანი, თმაშევერცხლილი დავით პარკაძე შემოვიდა. „ბოდიში, პატივცემულო ლუარსაბ, ცოტა ხნით ის ყმაწვილი გამოუშვით“, ანიშნა ჩემზე. მასწავლებელმა მითხრა გავსულიყავი და მეც გავედი. „მოდით ყმაწვილო — დერეფანში გასვლისთანავე მითხრა დ. პარკაძემ,—შენთან ერთი შენი ნათესავი კაცია, გუშინ აკაკის დასაფლავებაზე სიტყვა რომ სთქვა“ და „ფოიეში“ გამიყვანა.

„აი, ბატონო, მოგიყვანეთ თქვენი ნათესავი“. — უთხრა ბიძაჩემს და თვითონ გაგვიყვანა. პირველად ბიძაჩემი ვერც კი ვიცანი. ის მომეხვია და გადამკოცნა. შემდეგ დამიწყო საუბარი. მას შავი მაუდის ჩაქურა და იმავე მაუდის პაიჭები ეცვა. თავზე ისეთივე მაუდის ყაბალახი ეხურა და ლეკურ წულეებზე აზიური კალოში ეკეთა. აქარელი ტიპის ჩაცმულობა ჰქონდა, თუმცა ჩვეულებრივად ის ასე არ იდგამდა. „ფოიეში“ გამვლელი უსათუოდ შეჩერდებოდა და ჩვენ შემოგვხედავდა. ბევრს გუშინ ენახა და გამვლელი მასწავლებლები ერთიმეორეს წასჩურჩულებდნენ: „აი, ის აქარელი მოხუცი, გუშინ აკაკის დაკრძალვაზე კარგი სიტყვა რომ სთქვა და ხალხი აატირაო“, თანდათან მოსწავლეები ჩვენს გარშემო შემოგროვდნენ და ჩვენ რკალში მოვექცით, ბოლოს ძალიან დიდი წრე გაკეთდა. თამარ ლომოური მოვიდა, ბიძაჩემს ხელი ჩამოართვა და მოსწავლეებს, რომლებიც გარს გვერტყა, უთხრა: „აბა, ყმაწვილებო, გაიარეთ, მიეცით საშუალება, ადამიანმა თავის ნათესავს ესუბროსო“. ამ დროს მოგვიახლოვდა სკოლის ინსპექტორი ალექსანდრე მიქაბერიძე თავის ოქროს სათვალეებით, ოდნავ ბეჭებში მოხრილი. ბიძაჩემს მიესალმა, მკლავში ხელი გამოსდო, მეორე ხელი მე მომკიდა და უთხრა: „წამობრძანდით ბატონო, დაისვენეთ და ისე ისაუბრეთო“. თავის სამუშაო ოთახში შეგვიყვანა და სკამები მოგვაწოდა. ვნახოთ, კარები გაიღო და ერთი სიმპათიური ადამიანი შემოვიდა, უცებ შეჩერდა და როცა ბიძაჩემი დაინახა, სახეგაბრ-

წყინებული მასთან მივიდა, ხელი გაუწოდა და უთხრა: „მირიანაშვილი“ ვახლავართ, მე გუშინაც გნახეთ და მიხარია, რომ სამასი წლის ტყვეობაში მყოფ კუთხეში ასეთი დიდი პატრიოტული გრძნობის ხალხს გხედავთ. თქვენი ნათქვამი გულის ნადები, რომ აკაკიმ უანდერძოს ქართველ ხალხს, ცალი ხელით ლამპარი თქვენსკენაც გადმონათოს, ასრულდებაო“. სმენად გადაქცეული ბიძაჩემი, თვალეში მისჩერებოდა დიდ საზოგადო მოღვაწეს პეტრე მირიანაშვილს და მადლობის ნიშნად სახე უღიმოდა. ბოლოს მირიანაშვილმა ჰკითხა: „ეს ყმაწვილი რაა თქვენი“? „ძმისშვილი“ — უპასუხა მან. „მართლა“ — გაკვირვებით იკითხა და მითხრა: „ხვალვე, აქ რომ დამინახო, ჩემთან მოდი, ერთი კარგი წიგნი უნდა გაჩუქო“. ის ბიძაჩემს გამოემშვიდობა და გავიდა.

ჩვენ საუბარი განვაგრძეთ. როცა ბიძაჩემი თავისი ჩამოსვლის მიზეზს მიუვებოდა და აკაკის იგონებდა, ცრემლი ღაღაღუპით მოსდიოდა. ბოლოს თქვა: „დიდი ადამიანი მოკვდა, დიდი მოამაგე, დიდი მგოსანი. მისი სიკეთე მთელმა საქართველომ იცის და ეს იცის ჩვენმა მივარდნილმა კუთხეებაც“.

მეორე დღეს მიხაროდა გიმნაზიაში მისვლა, მაინტერესებდა, რა წიგნი უნდა ეჩუქებია ახალგაზრდობილ მასწავლებელს. დერეფანში მირიანაშვილის ახლომახლო დავდიოდით, მაგრამ მასთან მისვლას ვერ ვხედავდი, ბოლოს დამინახა და მითხრა: „მოდი, ბიჭუნა, მოდი“. ხელი მომკიდა, სამასწავლებლოში შემეყვანა, ერთი წიგნი აიღო, საკუთარი ხელით წააწერა და მომცა. გარედან დიდი ასოებით წავიკითხე „კურანი“. ახლა მეორე წიგნი აიღო. ეს თქვენი კუთხისაა, ალექსანდრე ფრონელის „დიდებული მესხეთი“. წაიკითხე.

ეს სახსოვარი ეხლაც მაქვს და დიდი სასოებით ვინახავ.

შენიშვნები

1. ახლახან ბედან და იუსუფ კაიკაციშვილებმა მოგვაწოდეს სახელოვანი მამის სხვა მოგონებებიც.

2. დავით გიორგის ძე კარიჭაშვილი (1862-1927), ცნობილი მწერალი, ისტორიკოსი, ენათმეცნიერი და ლიტერატურათმცოდნე, საზოგადო მოღვაწე და ქველმოქმედი.

3. იროდიონ თოშას ძე სონღულაშვილი (1880-1958). — ხელოვნებათმცოდნე, საშუალო საკმის თვალსაჩინო მუშაკი, მწერალი და საზოგადო მოღვაწე.

4. ექვთიმე სიმონის ძე თაყაიშვილი (1868-1953) — დიდი ისტორიკოსი, უნივერსიტეტის ერთ-ერთი დამაარსებელი, საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების ფუძემდებელი და მისი პირველი თავმჯდომარე, საფრანგეთში ჩვენი ეროვნული განძის მცველი და მეპატრონე.

5. გიორგი ნიკოლოზის ძე ყაზბეგი (1839-1921) — საზოგადო მოღვაწე, მოგზაური, გეოგრაფი, გენერალ-ლეიტენანტი, აღ. ყაზბეგის ბიძაშვილი, ავტორი გახმაურებული წიგნისა „სამი თვე თურქეთის საქართველოში“.

6. დავით დავითის ძე პარკაძე (1882-1951) — თვალსაჩინო პედაგოგი, მათემატიკასა და გეომეტრიაში სახელმძღვანელოების ავტორი.

7. თამარ ლომოური (1883-1965) — ისტორიკოსი, ნუმისმატიკური მეცნიერების ფუძემდებელი საქართველოში, მწერალ ნიკო ლომოურის ქალიშვილი.

8. ალექსანდრე გიორგის ძე მიქაბერიძე (1886-1948) — ცნობილი პედაგოგი და მწერალი, ეწეოდა მთარგნელობით მოღვაწეობასაც.

9. პეტრე გრიგოლის ძე მირიანაშვილი (1860-1910) — პუბლიცისტი, მთარგმნელი, კრიტიკოსი, პედაგოგი და საზოგადო მოღვაწე.

პუბლიკაცია მოამზადა, შესავალი და შენიშვნები ლაურთო აბელ სურგულაძემ.

ალექსანდრე ჩხაიძე

ჩვენებურები

ეს გავიფიქრე და დარბაზში შემოსული ქალი დავინახე. მოულოდნელობისაგან ენა დამება. ჩემს წინ სწორედ გიგას მეუღლე, საქართველოს სახალხო არტისტი ქეთევან კიკნაძე იდგა. ალბათ, მანაც არ იცოდა ჩემი აქ ყოფნა, მაგრამ როგორც ქალმა და როგორც მსახიობმა, უფრო ემოციურად გამოხატა გაოცება და სიხარული ჩვენი მოულოდნელი შეხვედრის გამო.

დელეგაციის სხვა წევრებიც ჩემი კარგი ნაცნობები აღმოჩნდნენ, — ყაზახეთის თეატრის მოღვაწეთა კავშირის თავმჯდომარე, რესპუბლიკის სახალხო არტისტი აზერ-ბაიჯან მამბეტოვი და ცნობილი მოსკოველი რეჟისორი ბორის მოროზოვი. თარჯიმანიც მოსკოველი იყო.

თავდაპირველად ჩვენი შეხვედრა დაახლოებით ისევე მიმდინარეობდა, როგორც ის უსიტყუო თურქული ქორწილი, მაგრამ ამჯერად სუფრას უკვე ორი ქართველი ვუსხედვით, მამბეტოვმაც და მოროზოვმაც აგვიბეს მხარი; ასე რომ, საკმაოდ საინტერესო საუბარი გამოგვივიდა...

სტანისლავსკის საიუბილეო დღეები ახლოვდებოდა და ამასთან დაკავშირებით მოსკოვში მალე სამეცნიერო-თეორიული სიმპოზიუმი უნდა ჩატარებულიყო. ამის შესახებ მასპინძლებმა იცოდნენ, მიწვეულიც იყვნენ ამ ფორუმში მონაწილეობის მისაღებად. საერთოდ, სტანისლავსკი უდიდესი პოპულარობით სარგებლობს საზღვარგარეთ. მის სისტემას ბევრი მიმდევარი ჰყავს. ბორის მოროზოვმა ილაპარაკა სტანისლავსკის მნიშვნელობაზე საბჭოთა თეატრის ფორმირებასა და განვითარებაში, მისი სისტემის გამოყენებაზე დღევანდელ სასცენო ხელოვნებაში.

მამბეტოვი უფრო მომგებიან მდგომარეობაში აღმოჩნდა, თავისი მშობლიური ყაზახურით თარჯიმნის გარეშე ესაუბრებოდა მასპინძლებს. მათი საუბრის თემა, რა თქმა უნდა, მრავალეროვანი საბჭოთა თეატრი იყო, მისი რეპერტუარი, ახალი სპექტაკლები, ახალი პრობლემები, რეჟისორთა და მსახიობთა ბოლოდროინდელი მიღწევები.

არც ქალბატონი ქეთევანი და მე ვიყავით უსაქმოდ. ქართული თეატრი აქ დიდი პოპულარობით სარგებლობს, ზოგიერთს პირადად უნახავს ჩვენი გახმაურებული სპექტაკლები, სმენია რეჟისორთა და მსახიობთა სახელები. მასპინძლებმა სინანული გამოთქვეს იმის გამო, რომ ქართულმა თეატრებმა ვერაფრით ვერ მოიტალეს თურქეთისათვის. მე იქვე მოვიყვანე ასეთი მაგალითი: რა უნდა უშლიდეს, ვთქვათ, ხელს ბათუმისა და ტრაპიზონის თეატრებს, რომ უახლოეს ხანებში ესტუმრონ ერთმანეთს სპექტაკლებით. ამ ორ ქალაქს შორის ხომ სულ რაღაც რამდენიმე საათიანი გზაა!

შემდეგ მასპინძლებმა გვიამბეს თავიანთ თეატრზე, მის სტრუქტურაზე, პრობლემებზე და უახლოეს გეგმებზე.

საბოლოოდ კი ყველანი იმაზე შევთანხმდით, რომ აუცილებელია დაახლოება, შეხვედრები, გასტროლები, პიესებისა და რეჟისორების გაცვლა. სწორედ ამის თაობაზე იქნება ჩვენი დელეგაციის წევრების საუბარი ანკარაში, სადაც მათ მიიღებენ კულტურის სამინისტროსა და თეატრალურ კავშირში.

სამწუხაროდ, ჩვენი გზები კოლეგებთან იმ ღამესვე გაიყარა. დელეგაცია დილით ანკარაში გაემგზავრა, მე კი დავუბრუნდი ჩემს საქმეებს სტამბოლის პროგრამით.

* * *

უცხო ქვეყანაში მოგზაურობიდან დაბრუნებულს, იმაზე აღრე, რა ნახე, რამ მოახდინა შენზე ყველაზე ღრმა შთაბეჭდილებაო, უმეტესად გეკითხებიან, როგორ ცხოვრობს იქ ხალხი, რა მდგომარეობაა მაღაზიებში, როგორია ფასები... არაფერია ამაში გასაკვირი. ადამიანი, უპირველეს ყოვლისა, მიწიერი, ყოველდღიური ცხოვრებით ცხოვრობს, ხოლო შემდეგ — ხეოფსის პირამიდის, პარიზის ღვთისმშობლის ტაძრის დისნეი-ლენდი სილიადითა და სიმშვენიერით, ჯერ — პური, შემდეგ — სანახაობა!

თუ როგორ ცხოვრობს ხალხი ამა თუ იმ ქვეყანაში, როგორია მათი მატერიალური კეთილდღეობის დონე, ამ კითხვაზე პასუხის გაბემა ძალიან ადვილია. ამისათვის საკმარისია შეხვიდე ნებისმიერ სასურსათო და სამრეწველო მაღაზიაში, თვალი შეავლო ფასებს, ხოლო შემდეგ გაიკითხო, როგორი ხელფასი აქვთ ამა თუ იმ პროფესიის ადამიანებს.

საზღვარგარეთიდან ჩამოტანილი ყოველი ნივთი იწვევს სავსებით ბუნებრივ ცნობისმოყვარეობას, რა ღირს იგი და რამდენია ეს ჩვენს ფულზე? აი, ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა კი ძალიან ძნელია, უფრო სწორად, საქმეში ჩაუხედავი კაცისათვის ძნელად გასაგები. თავად განსაჯეთ სტამბოლის ბაზარზე მამაკაცის ტყავის ქურთუკი ვიყიდე 75 დოლარად, რაც ოფიციალური კურსით დაახლოებით 50 მანეთია, მაგრამ, სახლში დაბრუნებულმა, საკუთარი თვალთ ვნახე, როგორ გაიყიდა ასეთივე ქურთუკი ათას მანეთად. მოდი და ამის შემდეგ დაადგინე, რა-რა ღირს და ვინ როგორ ცხოვრობს! თვით მარქსს, ზედმეტი ღირებულების თეორიის ავტორს, გაუძნელდებოდა ასეთ ვითარებაში გარკვევა.

თითქმის ორი კვირის განმავლობაში ჩემი „მილიონისათვის“ ხელი არ მიხლია, არ მომეცა ამის საშუალება. თუმცა ერთხელ კი მოვინდომე, მაგრამ... როგორც გითხარი, სტამბოლელი მეგობრები რიგ-რიგობით დამყვებოდნენ დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში. ზოგჯერ დღეში რამდენჯერმე ენაცვლებოდნენ ერთმანეთს. ერთი ადგილი შევიგულეთ საზღვაო ვაგზალთან. იქ მოდიოდა შემცვლელი და ჩემს თავს იბარებდა. იმ დღეს დილიდან ჭევადმა მატარა მანქანით, შესვენების შემდეგ ექრემი უნდა მოსულიყო დათქმულ ადგილზე. შეაგვიანდა. არადა, ვხედავ ჭევადს სამსახურში აგვიანდება. ვეუბნები, შენ წადი, ნუ გეშინია, არ დავიკარგები-მეთქი. ჭევადი წავიდა, მაგრამ ექრემი ისევ არ ჩანდა. დგომით დავიღალე. ჩამოსაჯდომიც არ იყო ახლომანლო. მივიხედ-მოვიხედე. ქუჩის გასწვრივ, სხვადასხვა კანტორების და ბიუროების ვიტრინებს იქით, სავარძელში ისხდნენ, ვინ იცის, რა საქმეზე მოსული ადამიანები. ზოგი გაზეთს კითხულობდა, ზოგი საბუთებს ადგენდა, ზოგიც ჩაის და ყავას მიირთმევდა. მე არც ერთ ამ ბიუროსა და კანტორაში არავითარი საქმე არ მქონდა, მაგრამ სავარძლები იყო მეტად მიმზიდველი; ვიფიქრე, შევალ, ცოტა ხნით ჩამოვჯდები, ამხელა კაცს სომ არ გამომაგდებენ-მეთქი! შევედი. ვიტრინასთან შევარჩიე ადგილი, რომ ექრემს გარედან დავენახე, რაც შეიძლება საქმიანი გამომეტყველება მივიღე და მეტი სოლიდურობისათვის „მაღბორო“ ამოვიღე. სივარეტზე ცეცხლის გაკიდება ვერ მოვასწარი, შავტუ-

ხა უმაწვილი მომვარდა, ხელში ლანგრით, რომელზეც ჩაის ჰქონდა და ყავის ფინჯნები იდო. მივხვდი, რაც მკითხა, რას ინებებთო? ჩაის-მეთქი. ჰქონდა ღამილი წინ, მაგრამ ღამ-ზე ხელის გაკვრა ვერ მოვასწარი, რომ ბიჭი სადღაც გაუჩინარდა. მე ნელ-ნელა ვხვრებდი ჩაის, თან ექრემს ველოდი, თან იმ უმაწვილს, ჩაი რომ ღამილია; ექრემი უფრო ადრე გამოჩნდა, გარედან დამინახა, შემოვიდა და მომიბოდიშა, ერთ ადგილას ავარია მომხდარა და მოძრაობა შეფერხებულია. წავიდეთო, მითხრა. მე ისევ შევათვალიერე იქაურობა. რას ეძებო? აქ ერთმა უმაწვილმა ჩაი მომართვა, მაგრამ მერე ისე გაქრა, ფულის გადახდა ვერ მოვასწარი-მეთქი, არ არის საჭირო, როგორ-მეთქი, აქ ასეთი წესია, ჩაი და ყავა უფასოა, ფირმის ხარჯზე. რაღას ვიზამდი, თავი დავუქნიე ღამაშ ქალიშვილს მადლობის ნიშნად და გავედი.

ასე დარჩა ხელუხლებელი ჩემი „მილიონი“.

მაგრამ ერთხელ მაინც მომიხდა ხარჯის გაწევა.

ჩვენი სახლი ბოსფორს გადაჰყურებდა. დაახლოებით ნახევარი კილომეტრი იქნებოდა სანაპირომდე. ერთ დღეს ოთარმა სამსახურიდან დამირეკა, ცოტა შემავიანდებო. გადავწყვიტე, მარტო გავსულიყავი სახლიდან, გამესეირნა. დაღმართში დავეშვი. კარგა ხანს ვიარე სანაპიროზე; რაღაც ფილმს იღებდნენ, ცოტა ხნით იქ შევჩერდი. ამასობაში მოსაღამოვდა. სახლში უნდა დავბრუნებულიყავი. ვინაიდან ცოტა დავიღალე, თან კიდევ აღმართი იყო ასასვლელი, ვიფიქრე, ტაქსით ავალ-მეთქი. იქვე უვითელი მანქანების მთელი რიგი იდგა. მძღოლს დაზეპირებული მისამართი ვუთხარი, თან, თითოთ დავანახე გორაკზე გადმომდგარი სახლი. მოტორი ჩართო, მანქანა დაიძრა და... მე გაოცებით მივაჩერდი მრიცხველს, რომელზეც უმაღლესი გაჩნდა რიცხვი — „700“. ჩვენებურ ტაქსებში 20-კაპიკიანს შეჩვეულმა, ვერაფერი გავიგე, მატყუებდნენ. თუ ტაქსით გზავრობა მართლა ასე ძვირი ღირდა! მრიცხველზე კი ციფრები ელვის სისწრაფით იცვლებოდა და კატასტროფულად მატულობდა. 1000-მდე რომ მიადწია, მძღოლს მხარზე ხელი დავკარი. თან, „სტოპო“, მივაძახე. მანქანა რომ შეჩერდა, ათას-ლირიანი მივუგდე, გადმევედი და გზა ფეხით განვაგრძე. სახლთან რომ მივედი, უკან მოვიხედე. ტაქსის მძღოლი კვლავ გაოცებით შემომცქეროდა. ალბათ, დღესაც ფიქრობს, ასეთი მაინც რა ბზიკმა მიკბინა ამხელა კაცს, რომ მანქანა შუა გზაზე შევაჩერებინე!

ასე ძნელია ფსიქოლოგიურ-ფინანსური ბარიერის გადალახვა, როცა ჰიბეში ჩვენებურ 420 მანეთზე გადახურდავებული „მილიონი“ გიღევს.

ოთარი მეუბნება:

— ვიცი, თურქეთის ტელევიზიის გადაცემებს ღებულობთ ბათუმში, მაგრამ რეკლამა მაინც რეკლამაა. სტამბულის მაღაზიებში ყველაფრის ყიდვა შეიძლება, არც ფასებია ძალიან მაღალი, მაგრამ ფული არა აქვს ხალხს. ზოგიერთ ოჯახში ხორციანი სადილი მარტო დღესასწაულებზე თუ ექნებათ, ცხოვრება კი დღითი-დღე ძვირდება.

მე ეს ძალიან კარგად მესმის, რეკლამის მნიშვნელობაც; ჩემს თვალწინ, სულ რაღაც ორი კვირის განმავლობაში გაძვირდა ხორცი, სიგარეტი, ზოგიერთი სასმელი, მაგრამ მაინც ის სჯობს, მაღაზიები იყოს სავსე საქონლით, ყველაფერი იშოვებოდეს და ფული გიჭირდეს, ვიდრე, პირიქით, ფული ჩეჩქივით გქონდეს, მაღაზიები კი გამოცარიელებული იყოს. ამას ჰქვია სწორედ ინფლაცია, რომელიც უცხო სიტუაცია ლექსიკონში დაახლოებით ასეა განმარტებული: როცა ფული არაა უზრუნველყოფილი საქონლით. აქვე ხაზგასმითაა აღნიშნული, „კაპიტალისტურ ქვეყნებში“, მაგრამ ეს ლექსიკონი, ალბათ, იმდროინდელია, როცა კრიზისი, უმუშევრობა, ექსპლოატაცია და კონკურენცია მხოლოდ კაპიტალისტებთან გვხვდებოდა.

კიდევ ერთი რამ შეიმჩნევა ევროტწოდებულ, „კაპიტალისტურ სამყაროში“: ადამიანმა უნდა იცხოვროს ისეთნაირად, რის შესაძლებლობასაც უკმნის საზოგადოება.

შენი შემოსავალი უნდა შეესაბამებოდეს შენი ცხოვრების წესს და დონეს. მაშასადამის, ამის გამო შენიშვნა მიიღეს საზღვარგარეთ სამუშაოდ ჩასულმა საბჭოთა სპეციალისტებმა, რომლებიც საკმაოდ დიდ გასამრჩელოს იღებდნენ, მაგრამ ყველაფერზე ზოგად-ნენ ვალუტას — ბინაზე, კვებაზე, გართობა-დასვენებაზე, რათა ფული სარფიანად გამოეყენებინათ.

რამდენჯერ მინახავს, ზუსტად ერთი და იგივე საქონელი სხვადასხვანაირად ფასობს ცენტრალური ქუჩის პრესტიჟულ მაღაზიასა და ჩიხში მომწყვდეულ დუქანში, მაგრამ შეძლებული კაცი აუცილებლად იმ მაღაზიაში შევა, სადაც გამყიდველი ლამაზია და სანდომიანად იღიმება, სავარძელს შემოგთავაზებს, ყავას მოგართმევს, საქონელსაც წინ დაგიდებს ასარჩევად.

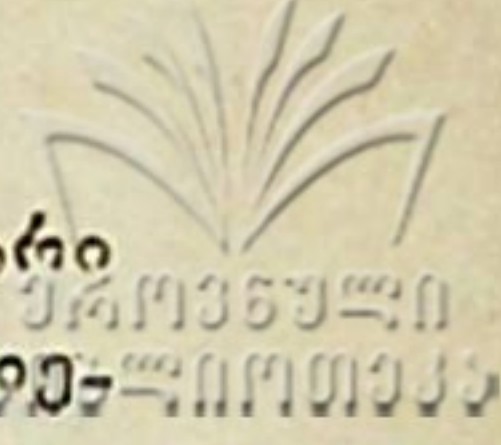
ვაქრობის პრობლემებით იმიტომ დავიწყე სტამბოლური თავგადასავლის ეს მონაკვეთი, რომ დღევანდელი დღე მთლიანად ეძღვნება ჩემი „მილიონის“ რეალიზაციას.

გრაფიკით დღეს ჭევალია ჩემი თანამგზავრი. სწორედ ეს იყო მთავარი შეცდომა, ვინაიდან ჭევად ართარმა, უაღრესად განათლებულმა და ყოვლისმცოდნე ეკონომისტმა, ვაქრობის საკითხებში აბსოლუტური უმეცრება და უუნარობა გამოამჟღავნა. ეს ჭევა-დმაც აღიარა, მაგრამ, როცა ამას უკვე არავითარი ფასი აღარ ჰქონდა, სადამოთი, დღის შედეგებს რომ ვაჭამებდით.

სტამბოლის ბაზრები ისეთივე ღირსშესანიშნაობაა, როგორც, მაგალითად, აია-სოფია, გალათას კოშკი, ბოსფორის ხიდი და ცისფერი მეჩეთი. მათ შორის ყველაზე უძველესია გრძელი ბაზარი, რომელიც ოქროს რქის ყურედან იწყება და ბაიაზედის მოედანთან მთავრდება. იგი ფაქტიურად ერთი გრძელი ქუჩაა დასლებით, ფარდულე-ბით, დუქნებით, ურიკებით, სახელოსნოებით, ყავახანებით და უამრავი ხალხით. აქ არა მარტო ვაქრობენ, იარაღსაც ჰყიდიან, რაღაცას ყიდულობენ, გასართობად, სეირის სა-ყურებლადაც მიდიან. ასეა უხსოვარი დროიდან. ზოგიერთ სახელოსნოში ახლაც ისეთივე წესით მზადდება რაიმე ნივთი, ვთქვათ, თუნგი ან ქვაბი, როგორც სამასი წლის წინათ. მაშასადამის, ასეთი ქუჩა ბათუმშიც იყო, ახლა რომ ბაზარი და უნივერსალია, იმ ადგილზე. ისიც მაშასადამის, როგორ ვავასწორეთ მიწასთან ძველი ტაძარი, თითქოს „ინტურისტის“ აგება იქვე, გვერდით, არ შეიძლებოდა, სადაც ახლა, არავინ უწყის, ვისი ნება-სურვილით, სამხედრო მოსპობილი მდებარეობს. იქნებ არ იყო საჭირო ასე ნაჩქარევად ყველაფერი ძველის განადგურება!

გრძელ ბაზარზე ყველაფრის ყიდვა შეიძლება... აი, დავწერე ეს ფრაზა და მაშინვე ერთი ცნობილი რუსი მწერლის გახმაურებული მოთხრობა მომაგონდა. ქართველმა კო-ლეგამ ერთ პატარა ქალაქში ჩაიყვანა და უთხრა, აქ, სულს და გულს, რაც გინდა ყველაფრის ყიდვა შეიძლებაო, და ჩამოუთვალა: ავტომანქანა, უკვდავების წამალი, თვითმფრინავი, კალაშნიკოვის ავტომატი, რუსული სკოლის დამთავრების მოწმობა და მოსკოვის უნივერსიტეტის დიპლომი, მაშინაც კი, ერთი სიტყვაც რომ არ იცი რუსუ-ლად... ჩვენი ცნობილი რუსი მწერალი, ალბათ, იუმორთან მწყურალად ბრძანებულა, აუღია და ყველაფერი ისე დაუწერია, როგორც მოუხმენია, რამაც იმ დროს დიდი გუ-ლისწყრომა და აღშფოთება გამოიწვია მთელს საქართველოში. თუმცა რამ გამახსენა ეს ამბავი!.. მო, რომ დავწერე, სტამბოლის გრძელ ბაზარში ყველაფრის ყიდვა შეიძლე-ბაო... საკუთარი თვალთვით ვნახე გასაყიდად გამოტანილი ცალი ნახშირი ფეხსაცმელი, გაღებული საპონი, იანჩიარის ტანსაცმელი, ველოსიპედის ბორბალი, ბოთლის საცობი, სიგარეტის ცარიელი კოლოფი.. ყველაფერი ეს ძალიან იაფია. რა თქმა უნდა, ისეთი საქონელიცაა, ჩვენთან დეფიციტად რომ ითვლება. ამიტომ ეტანებიან გრძელ ბაზარს ქესატი ტურისტები და მეზღვაურები.

თუმცა უფულოდაც შეიძლება ივაქრო. გადაცვლით. ამიტომ, თუ ლირა ან დოლა-რი არ გააჩნია, რაღაც ნივთი მაინც უნდა გქონდეს, რომ რომელიმე სხვა ნივთზე გა-

დაცვალ, ისე როგორც ეს გააკეთა ერთმა ანატოლიელმა, რომელიც დიდი ნახმარი საპარსი „უილეთით“ შევიდა გრძელ ბაზარში და, გადაცვლის ურთულესი კომბინაციების შემდეგ, საღამოს იქედან ახალ-ახალი გერმანული „ბრაუნით“ გამოვიდა.

გრძელი ბაზარი თავდება ბაიაშვილის მოედანზე, რომლის ერთ მხარეზე დგას სულთნის დიდი მეჩეთი, ხოლო მეორე მხარეს — სტამბოლის უნივერსიტეტი. ერთ ღროს ეს მოედანი მოქალაქეთა ისეთივე თავშეყრის ადგილი იყო, როგორც რომში — ფორუმი, ან ლონდონში — პაიდ-პარკი, განსაკუთრებით სტუდენტობა სქარბობდა. მოედანზე იდგა ხეები, რომელთა ჩრდილში სტამბულელები უსხდნენ მაგიდებს, ნება-ნება მიერთმევდნენ ჩაის, ყავას და კამათობდნენ ცხოვრების აკარგვზე.

სტამბოლში ჩასულმა, დახურული ბაზარი თუ ვერ ნახე, ჩათვალე, რომ სტამბოლში, საერთოდ, არ ყოფილხარ, თურქულად მას „ქაფალი ჩარში“ ჰქვია. აჩუკ თუ ისე დიდი ხნის წინათ ეს სიტყვები, დაახლოებით ამავე მნიშვნელობით (ყაფანი, ჩარჩი), თბილისშიც იხმარებოდა. გიგანტური უნივერსალური მაღაზია მთელი ქალაქია. არანაკლებად დახლართული და უთავბოლო, ვიდრე ის ლაბირინთი, დევგენდის თანახმად, სახელგანთქმულმა ზუროთმოძღვარმა დედალმა, რომ აუგო ზევსის ვაჟიშვილს — მინოსს.

მოსკოვის „გუმში“ რადიო ზოგჯერ გამოაცხადებს ხოლმე, თუ ერთმანეთი დაკარგეთ, შედრევანთან შეხვდითო. აქ ასეთ გამოცხადებას, შესვედრის ადგილის დანიშნავს აზრი არა აქვს. თუ ამ ლაბირინთში დავებენით ერთმანეთს, მხოლოდ საღამოს შევხვდებით სახლში. ამისათვის მზადა ვარ. ფურცელზე ტაქსის მძღოლისათვის, ბინის მისამართი მიწერია თურქულად, ხოლო მრიცხველზე ჩაჯდომისთანავე „700“ რომ გამოხტება, ეს უკვე ვიცი.

ჭევალი მიბმულივით დამყვება. რაკი ვაქრობის სრული უცოდინარობა გამოვამუღავნე, თარჯიმანის მოვალეობას ასრულებს. როგორც წესი, აქ ვაქრობა აუცილებელია. ეს პროცესი თვითონ გამყიდველს ანიჭებს სიამოვნებას. შევაჭრებას მიუჩვეველი უცხოელები ზოგჯერ ულაპარაკოდ იხდიან დასახელებულ ფასს. ასეთები არანორმალურებად მიაჩნათ.

უცხოეთში, როგორც წესი, ბაზარში საქონელი ყოველთვის გაცილებით იაფი ღირს ვიდრე მაღაზიაში. რა თქმა უნდა, აქაც არიან სპეკულანტები, მაგრამ ისინი მოსახლეობას კი არ ყვლეფენ, რომელიმე სხვა ქვეყანაში სარფიანად იძენენ საქონელს და შემდეგ თავიანთ ქვეყნებში გაცილებით იაფად ყიდიან, ვიდრე მაღაზიებში ღირს. ჩვენს ბაზრებში, სახელმწიფო სავაჭრო ქსელთან შედარებით, დაახლოებით სამჯერ მეტი სიძვირეა, რაც ძალიან მაღიზიანებს. რამდენიმე კონფლიქტის გამო ჩემსა და პატიოსან მშრომელ კოლმეურნეს შორის, შინაურები ბაზარში უკვე აღარ მიშვებენ. მაგრამ გაჭირვება მიჩვენე და გაქცევას გიჩვენებო. შინ გამგზავრების დრო ახლოვდება, ეს ერთადერთი დღეა გამოყოფილი ჩემი „მილიონის“ სარეალიზაციოდ, ისე ვერ გავალ ამ ლაბირინთიდან.

უცხოეთში ვაქრობის ერთგვარი გამოცდილება მაქვს, საზღვარგარეთ საბჭოთა ადამიანის ტვინი არიფომეტრივით მუშაობს, ადგილობრივი ფასები გონებით ჩვენს ფულზე გადაჰყავს. პირველად ეს გამოვცადე 1962 წელს, იტალიაში, სადაც საკუთარი თვალით ვნახე პიზის დახრილი კოშკი და პომპეი, კოლიზეუმი და უფიცის გალერეა, ვენეციის გრანდკანალე და კაპრის ლაჟვარდოვანი მღვიმეები. მაგრამ ჩემი ბედნიერება სრული არ იქნებოდა, რომ არ მეგემნა სახელგანთქმული ამერიკული სასმელი „კოკა-კოლა“, რომელსაც იმ დროს ჩვენთან უშვერი სიტყვებით აძაგებდნენ, თითქმის კაპიტალიზმის სიმბოლომდე იყო აყვანილი. ვიცოდი, შინდაბრუნებულს აუცილებლად შემეკითხებოდნენ, რა გემოსია ეს „კოკა-კოლა“? ამ განზრახვით შევედი რომის ერთ-ერთ იაფფასიან დუქანში. ცოტა არ იყოს, შემაკრთო დაღარულ ბოთლზე მიკრულმა ფასმა — 100 ლი-

რა. მაშინვე გონებაში გადავახურდავე. ჩვენს ფულზე 18 კაპიკი გამოვიდა. ამაში ცოტათი დამამშვიდა. ამოვიღე ჯიბიდან ასლირიანი და გამყიდველს გავუწოდე... მაგრამ ამ დროს ჩემი მზერა შეჩერდა იქვე, ვიტრინაში, გამოფენილ, ახლადშემოსულ ელასტურ წინდებზე, რომელიც ჩვენთან სულ ცოტა 10 მანეთი მაინც ღირდა. ისევ ამუშავდა ტვინი — არიფომეტრი. ათ მანეთად ჩვენთან ორას ჰქონდა ლალიძის წყალს მაინც იყიდი. მიიცემა ერთ ჰქონდა „კოკა-კოლაში“ ამდენი ფული?! გამყიდველს ჩემი ასლირიანი ხელში ეჭირა და საკმაოდ გასაგები იტალიურით მეკითხებოდა, რა სურს სინიორსო. სინიორმა ელასტური წინდა ამჯობინა. მაგრამ „კოკა-კოლა“ მაინც ვიგემე. ეს მოხდა გამომგზავრების წინ, კარაკალეს თერმებში, სადაც ღია ცის ქვეშ, ანტიკურ ნანგრევებში, „აიდა“ გადიოდა. იდგა ივლისის სამხრეთული სიცხე. გარშემო, ტრიბუნის რიგთაშორის, თეთრკურტაკიანი ოფიციანტები დაარბენინებდნენ ყინვით შექირხლულ „კოკა-კოლას“. ჩვენს გარშემო ტკაცუნით იხსნებოდა ბოთლები, ცდუნება დიდი იყო. და მე გავრისკე. ოფიციანტს თვალებით ვანიშნე და მანაც სწრაფად გახსნა და მომაწოდა ბოთლი. მე ასლირიანი მივეცი, ბოთლი უშალ პირზე მოვიყუდე და... თავაწეულმა დავინახე, რომ ოფიციანტი კვლავ ჩემს წინ იდგა, რაღაცას მეუბნებოდა, თან ასლირიანს მიჩვენებდა. ისე ჩაიცალა ყელში ხანატრელი სითხე, რომ გემოც ვერ ჩავატანე. შემდეგ გაირკვა, რომ ოფიციანტი კიდევ ას ღირას მთხოვდა, რადგან ტრიბუნაზე მორთმეული გაყინული „კოკა-კოლა“ ორჯერ პეტი ღირდა, ესე იგი, 200 ღირა, ესე იგი, 400 ჰქონდა ლალიძის წყალი! ამიტომ მე იმ საღამოს ორჯერ უფრო შევიძულე კაპიტალიზმი.

ვაჭრობასაც ცოდნა უნდა; მით უმეტეს, ბაზარში; არის რამდენიმე მეთოდი, სისტემა შევაჭრებისა; მაგალითად, დასახელებულ ფასზე რამდენიმე პროცენტით ნაკლები უნდა შეაძლიო. მე ვახტანგ ჯახუტაშვილის მეთოდი ვარჩიე. მყავდა ასეთი მეგობარი. მას ბევრი იცნობდა; მსახიობი, თეატრალური საქმის კარგი ორგანიზატორი, წლების მანძილზე სათავეში ედგა თბილისის მოზარდ მაყურებელთა ქართულ თეატრს, რომლის სცენაზეც პირველი ჩემი პიესა დაიდგა თბილისში. გიგა ლორთქიფანიძის მონაყოლით ვიცი, საკმაოდ მძიმე ომისშემდგომ წლებში ისინი ქუთაისის თეატრში მუშაობდნენ. თეატრის მუშაკს ახლა რა ხელფასი აქვს და მაშინ რა ექნებოდა! „ბუხანკა“ პური კი ხელზე ასი მანეთი ღირდა. ვახტანგ ჯახუტაშვილი ახალგაზრდობაშიც სოლიდურად გამოიყურებოდა; ახოვანი, თვალეზბრიალა, მძიმედ მოსიარულე, განსაკუთრებით ხმა ჭკონდა საოცარი: ბოხი, მუღერადი, აკაკი ხორავასაც კი ადარებდნენ. სწორედ ამ ფიზიკურ მონაცემებში იდო ვახტანგის ვაჭრობის მთელი საიდუმლოება. რეპეტიციის შემდეგ ბიჭები ბაზარში გავიდოდნენ, ვახტანგს წინ გაუშვებდნენ, თავად შორიახლო მიჰყვებოდნენ. ვახტანგი დინჯად უვლიდა დახლებს ისეთი სახით, ფულიან კაცს კარგი პროდუქტი რომ უნდა შეარჩიოს. ბოლოს იგი შეჩერდებოდა და ყველის გამყიდველ ქალთან ასეთი დიალოგი იმართებოდა:

— რა ღირს, ქალბატონო, თქვენი ყველი?

— ცხრა თუმანი, ბატონო.

ვახტანგი ყველს კარგა ბლომად მიატებდა, გემოს გაუსინჯავდა და მშვილად იტყუოდა:

— თქვენი ყველი ღირს ოცდაათი მანეთი.

ასეთი ფასი მაშინ საერთოდ არ არსებობდა, ამიტომ გამყიდველი ქალი ხელებს

გაასავსავებდა:

— როგორ გეკადრებათ, ბატონო! ზესტაფონის ყველია!..

— თქვენი ყველი ღირს ოცდაათი მანეთი, — გაიმეორებდა ვახტანგი.

ასეთი სერიოზული კაცისაგან ასეთი ფასის მოსმენა მართლაც გასაოცარი იყო, ამიტომ ქალი დათმობაზე მიდიოდა.

— რვა თუმნად მიირთვით, ბატონო.

— თქვენი ყველი ღირს სამი თუმანი, — ერთხელ ნათქვამიდან ფეხს არ იცვლიდა ვახტანგი.

— შვილი თუმანი, ბატ...

— თქვენი ყველი ღირს სამი თუმანი, — თავისას არ იშლიდა ვახტანგი.

ენაჩავრდნული ქალი უკვე ხმას ვეღარ იღებდა, შეიძლება ეჭვობდა კიდეც, რომ ამ კაცმა მასზე უკეთესად იცოდა ყველის ფასი. ამასობაში ვახტანგი ყველს აუჩქარებლად გაახვევდა გუშინდელ გაზეთში, დახლზე სამ თუმანს დადებდა და ღინჯად გაუყვებოდა იმ რიგებისაკენ, სადაც კიტრი და პამიდორი იყიდებოდა.

ქუთაისური მეთოდის პირდაპირ გადმოტანა სტამბოლის ბაზარზე, რა თქმა უნდა, დიდ სიფრთხილეს მოითხოვდა. მაგრამ მე, ისე როგორც მარქსის პროლეტარი, ამ შემთხვევაში არაფერს ვკარგავდი, მოგებული კი შეიძლება აღმოვჩენილიყავი. ამიტომ პირველსავე მაღაზიასთან, სადაც ვერცხლით მოსირმული ქალის კოფტები იყიდებოდა, ფასი რომ ვიკითხე და ჭევადმა, სამასი ათასიო, გადმომიტარგმნა, წარბიც არ შემიბრია და 150 ათასი-მეთქი, დავაჯახე. შევატყვე, ჭევადს თარგმნა გაუძნელდა, ვინაიდან, მართალია, ვაქრობის ბევრი არაფერი იცოდა, მაგრამ იმდენი კი ესმოდა, რომ ასეთი ფასის შემდეგ კომერციისა და ზრდილობის ვერავითარ ჩარჩოში ვერ ეტეოდა. ბოლოს ძლივს რომ ამოღერდა ჩემი ფასი, მაღაზიის პატრონს სახეზე ღიმილი შეაცვივდა, კარგად ამათვალიერ-ჩამათვალიერა, შემდეგ ჭევადს მოუბრუნდა და რაღაც ჰკითხა, ალბათ, — ნორმალური თუაო?! ჭევადი, რა თქმა უნდა, ეტყოდა, რომ მე სავსებით ნორმალური ვარ. გამყიდველმა დაიჭერა თუ არა, არ ვიცი, ის კოფტა ააფრიალა, თითები გაჩითა, დაქმუქნა, ალბათ, ამით საქონელი შემიქო, ბოლოს ჭევადს რაღაც უთხრა. 250 ათასად იძლევაო, მითხრა ჭევადმა, მაგრამ მე ვახტანგ ჯახუტაშვილივით გავჩიუტდი და 150 ათასიდან ფეხი არა და არ მოვიცვალე. გამყიდველი აყვირდა, ვილაცებს უხმო, ჩემი თავი წარუდგინა, შემდეგ ხელი ჩაიქნია და ჭევადს რამდენიმე სიტყვა უთხრა. 200 ათასია უკანასკნელი ფასიო, მითარგმნა გაფითრებულმა ჭევადმა. ჩემგან ისევ ის ფასი რომ მოისმინა, გამყიდველმა ახლა შემოთ აღმართა თვალები, ალბათ, უკვე მამაშეციერთან გააბა ლაპარაკი ჩემს შესახებ. მაგრამ უკვე ვგრძნობდი, რომ იგი თანდათან ტყდებოდა, ამოვიღე ჩემი „მილიონი“ და იქედან 150 ათასი ღირის გადათვლას შევუდექი. მაღაზიის პატრონი კიდეც რაღაცას გაიძახოდა, პროტესტს აცხადებდა, მე კი ის ვერცხლით შესირმული კოფტა (რომელმაც შემდეგ ბათუმში დიდი მოწონება დაიმსახურა) უკვე ცელოფნის პარკში მედო და ლაბირინთის სიღრმეში შევდიოდი. შეშინებული ჭევადი ერთხანს კიდეც უკან-უკან იყურებოდა, მაღაზიის პატრონი ან პოლიციელი ხომ არ მოგვდევენო.

თითქმის ასეთივე მეთოდით გაგრძელდა ჩვენი მოგზაურობა „ყაფალი ჩარშის“ ლაბირინთებში. მილიონი არც თუ ისე ძნელი დასახარჯი აღმოჩნდა, რომ მქონოდა, ალბათ, კიდეც ერთ მილიონს ავითვისებდი. ვაქრობა ერთგვარი შეჯიბრებაა, ვინ—ვის? როგორც წესი, გამარჯვებული ყოველთვის გამოდის გამყიდველი. თუმცა ზოგჯერ მყიდველს ჰგონია, რომ მან აჯობა კკუთით. ასეთივე გრძნობით გამოვედი მეც ამ გიგანტური ლაბირინთიდან, რომლის უმცირესი ნაწილი მოვიარე მხოლოდ. ამოვედი, როგორც გამარჯვებული. თუმცა, ვინ იცის, ისინი რას ფიქრობენ ამის თაობაზე, ჩემი პარტნიორები „ყაფალი ჩარშიდან!“

საღამოს, როცა ჩვენი სათვისტომო ოთარის ოჯახში შეიკრიბა და დღის შედეგები შევაჯამეთ, ჭევადი ისე აქებდა ჩემს კომერციულ ნიჭს, რომ ცოტა არ იყოს, ეჭვიც კი შემეპარა, ხომ არ შევცდი, სწორად ავირჩიე, თუ არა, პროფესია?

ასე დავაწესეთ, დღეში ორჯერ ვეცნობით ფოსტას; დილით, სამსახურში ოთარის წასვლამდე — ზერელედ, საღამოს — უფრო საფუძვლიანად. ოთარი საზღვარგარეთიდან ვრცელ კორესპონდენციას ღებულობს, მის პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებულს. მე, რა თქმა უნდა, ძირითადად ადგილობრივი პრესა მაინტერესებს. ახალი ამბებით ვიწყებთ, რა ხდება ქვეყნად, საბჭოთა კავშირში? არის ინფორმაციები საქართველოზეც. ეს ოთარსაც აინტერესებს. იგი უფრო მეტს მეკითხება, ვიდრე მე — მას. ისე, როგორც ბევრ სხვა ქვეყანაში, აქაც გაზეთებში ხშირად გვხვდება სიტყვა „პერესტროიკა“, მიხეილ გორბაჩოვის და ელუარდ შევარდნაძის სახელები. ერთხელ ისიც მეკითხეს, გორბაჩოვი ჩვენებურიია? ალბათ, მის ბიოგრაფიაში ამოიკითხეს, რომ იგი ჩრდილო კავკასიიდანაა და ამიტომ გააიგივეს საქართველოსთან. ჩვენებურებს ეამაყებათ, რომ შევარდნაძე ქართველია. ხშირად მეკითხებიან მასზე. რაც ვიცი, ვეუბნები.

თითქმის ყველა გაზეთსა და ჟურნალშია თურქეთის რესპუბლიკის დღევანდელი ხელმძღვანელების, პრეზიდენტ ქენან ევრენისა და პრემიერ-მინისტრ თურგუთ ოზალის ფოტოები, მათ მიერ წარმოთქმული სიტყვები პარლამენტში, პარტიულ კონგრესზე თუ პირდაპირ ღია ცის ქვეშ. ოზალის და ბევრი სხვა გამოჩენილი პოლიტიკური ლიდერის კარიკატურებიც ქვეყნდება ზოგჯერ. ეს აქ ჩვეულებრივი ამბავია. პრესაში მიმდინარეობს პოლემიკა ქვეყნის ცხოვრების საჭირობო პრობლემებზე, პარლამენტის მიერ მიღებულ თუ მისაღებ კანონ-პროექტებზე.

ერთ საღამოს ოთარმა „ჯუმშურიეთიდან“ მითარგმნა წერილი დემონსტრაციაზე, რომელიც გაიმართა ანკარაში „თურბანის“ პრობლემასთან დაკავშირებით. ოციან წლებში თურქეთის რესპუბლიკის პირველმა პრეზიდენტმა ქემალ ათათურქმა აკრძალა დრომოკმული კანონმდებლობა — შარიათი და გამოსცა რამდენიმე დეკრეტი ქალთა მდგომარეობის შესამსუბუქებლად. აიკრძალა მრავალცოლიანობა, ჩადრი, მაგრამ აგერ უკვე ოცი წელია მიმდინარეობს ცხარე კამათი, ატარონ თუ არა ქალებმა „თურბანი“ (შავი თავსაბურავი, რომლიდანაც მხოლოდ თვალები უჩანს ქალს). ყველაფერი დაიწყო იმით, რომ 1968 წელს ერთი სტუდენტი ქალიშვილი „თურბანით“ გამოცხადდა ლექციაზე ანკარის უნივერსიტეტში. ამან დემოკრატიულ წრეებში საკმაოდ სერიოზული პროტესტი გამოიწვია. „თურბანის“ შემოღება ჩაითვალია ფანატიკურად განწყობილ ისლამის მიმდევართა გამოხდომად დემოკრატიული პრინციპების წინააღმდეგ. გაზეთები წერდნენ, რომ ამ აქციაში ჰომეინის ხელიც ურევიაო. მღელვარებამ ისეთი ხერიოზული ხასიათი მიიღო, რომ პარლამენტი იძულებული გახდა დათმობაზე წასულიყო და შეემუშავებინა კანონპროექტი, რომელიც ნებას რთავდა სტუდენტ ქალიშვილებს ეტარებინათ „თურბანი“. მაგრამ საკონსტიტუციო სასამართლომ არ დაამტკიცა პარლამენტის გადაწყვეტილება, რამაც ისლამისტთა პროტესტი გამოიწვია იმ მოტივით, რომ „თურბანის“ ტარება ალაჰის ნებაა და არა სასამართლოს კომპეტენციაო. ანკარაში გაიმართა ქალთა დემონსტრაცია. საქმეში პოლიცია ჩაერია. ბევრი ქალი დააპატიმრეს.

არ მინდა მეკითხველმა ჟურნალისტურ შაბლონად ჩამითვალოს ფრაზა — „კაპიტალისტური სამყაროს კონტრასტები“, მაგრამ ჩემთვის მაინც ამოუხსნელი დარჩა. ერთდროულად, ერთმანეთის გვერდით, ასეთი ფანატიკური თავგამოდება დრომოკმული ტრადიციებისადმი და ამავე დროს ის საროსკიპოები, აღი იხსანმა რომ მიჩვენა სტამბოლის ცენტრში.

იმ ფოსტიდან, ოთარი რომ ღებულობს ყოველდღე, მე ძირითადად ვათვალიერებ ფერად ილუსტრირებულ ჟურნალ-გაზეთებს, რომლებიც სავსეა თითქმის პორნოგრაფიული

ული ფოტოებით, პიკანტური ისტორიებით ამა თუ იმ ცნობილი კინომსახიობის, მღერლის, სპორტსმენის ცხოვრებიდან, ვინ ვისი საყვარელია, ვინ რა გზით გაიკეთა იერა, რა უჯდება ცნობილ მილიონერს სილამაზის კონკურსში გამარჯვებული მე-იკენე. დრო უღმობლად კარნახობს თავის კანონებს. ძველი და ახალი ებრძვიან მანეთს. ასე იყო ყოველთვის. ასეა ახლაც.

ცნობილი ისტორიკოსი — არაბისტი და ჟურნალისტი ალექსეი ვასილიევი იგო-ს, თუ როგორ ესტუმრა ირაკლი აბაშიძესთან ერთად გამოჩენილ თურქ მწერალს აზ ნესინს. საბჭოთა კავშირში სხვადასხვა ენაზე გამოცემული მისი რომანი „ფეხ-რთის მეფე“ და სხვა ნაწარმოებები ჩაუტანეს. აზიზ ნესინი ახლადჩამოსული იყო ლგარეთიდან, იქაურ ამბებს ჰყვებოდა სუფრასთან. მწერალთა კავშირში უპატიუბიანთ სადილად. ნესინის ყურადღება მიუქცევია კედელზე გამოფენილ ლამაზი ქალიშვილების ფერად ფოტოებს. დაინტერესებულა, ვინ არიან ესენიო? ლამაზის კონკურსში გამარჯვებულებიო. ბულგარელმა კოლეგებმა შეამჩნიეს, რომ უმარს რაღაც არ მოეწონა, სახე მოელუშა, ხასიათიც წაუხდა, მაგრამ არაფერი იკვამს. რომ ჩაეძიენ, უკითხავს, ამ სილამაზის კონკურსებში გამარჯვებულ ქალებს აძლევდნენ? დიდ ფულსო. ნესინს გაკვირვებია, ეს ხომ ფულის შოვის კაპიტა-ისტური წესია, როგორ შეიძლება უშრომლად ფულის კეთება, ბულგარეთი ხომ სოციალისტური ქვეყანააო?! მის მეუღლეს მოუნდომებია ხუმრობაში გაეტარებინა ძველივე ეს, მაგრამ, არა და არა, ნესინი მაინც ჭიუტად თავისაზე იდგა, მარტო ლამაზე არ შეიძლება შემოსავლის წყარო იყოსო.

მე მინდოდა შევხვედროდი აზიზ ნესინს, მაგრამ ვერ მოვახერხე. რომ მენახა, ცილებლად ვკითხავდი, როგორ უყურებს, მის მშობლიურ თურქეთში ჟურნალ-გაზეთები ტიტლიკანა ლამაზმანებით რომაა მოფენილი. ან კიდევ იმას, თურქმა ლიშვილმა პირველი პრიზი რომ დაიმსახურა მოსკოვის სილამაზის კონკურსზე.

აქვე კიდევ ზოგი რამ აზიზ ნესინზე: იგი, ნაზიმ ჰიქმეთივით და სხვა პროგრესულ ერლებივით, კარგა ხანს ცხოვრობდა საზღვარგარეთ, ბევრჯერაა ნამყოფი საქართ-ლოში. სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ დააარსა თურქ მწერალთა სინდიკატი. მაგრამ 1988 წელს თანამოაზრე ლიტერატორებთან ერთად დააპატიმრეს „არალეგა-ტური საქმიანობისა და კომუნისტური პროპაგანდის, ნაზიმ ჰიქმეთის ხსოვნის საღამოს წყობისა და საპირველმაისო დემონსტრაციებში მონაწილეობისათვის“. მაგრამ ნესი-ნი და მისმა მეგობრებმა თავი გაიმართლეს. მეგობრებმა მითხრეს, აზიზ ნესინმა ამ დროს დიდი საქველმოქმედო საქმე წამოიწყო, თავის მშობლიურ ქალაქში სანა თავშესაფარი უპატრონო ბავშვებისათვისო.

ფრიდონ ხალვაში იყო ჩემს შემდეგ თურქეთში. შეხვედრია აზიზ ნესინს. რამდე-მე დღის უკან სტამბოლელი მეგობრებიდან ბანდეროლი მივიღე. ფოტოსურათები მომიგზავნეს, აგრეთვე ამონაქრები იქაური ჟურნალ-გაზეთებიდან. იყო ერთი ფოტო ფრიდონისათვის გადასაცემად, აზიზ ნესინთან ერთად გადაღებული ახმედ მელაშვილის ვლავთან, ნესინი მხნედ გამოიყურება. ჩამოსვლას აპირებს ჩვენთან. ასე რომ, ან შევხვდებით, ან კიდევ — თურქეთში.

პრესა, ტელევიზია ფართოდ ეხმაურებოდნენ ბულგარეთში მცხოვრებ მუსულმა-ნი მდგომარეობას. ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული პრობლემები დღეს უფრო მსოფლიოში მწვავედ დგას. დროდადრო პლანეტის სხვადასხვა კუთხეში სერი-ული კონფლიქტამდე, სისხლისღვრამდეც კი მიდის საქმე. ათეული წელია, არ ჩება მღელვარება ირლანდიაში. ყოველდღე ნელ-ნელა ინგრევა ბეირუთი. ვერაფ-რით ვერ მორიგებულან კუნძულ კვიპროსზე მცხოვრები ბერძნები და თურქები. ჩვენს ქანაშიც მეტად დამაფიქრებელი ვითარებაა ამ მხრივ.

მე ვყოფილვარ ბულგარეთის იმ რაიონებში, სადაც, ძირითადად, თურქული წარ-
მოშობის მოსახლეობა ცხოვრობს. იმ დროს აშკარად არ ქვეყნდებოდა, მაგრამ კერძო
საუბრის დროს იგრძნობოდა უკმაყოფილება, ეროვნული პრეტენზიები. განსაკუთრებით
დაიძაბა ვითარება, როცა ადმინისტრაციული წესით მასობრივად დაიწყო მუსულმა-
ნური გვარსახელების შეცვლა ბულგარულით. ამის გამო ბევრმა თურქეთში გადასახ-
ლება მოისურვა, მაგრამ მათ სურვილს მრავალი დაბრკოლება გადაეღობა.

ქალაქ სილისტრიის თეატრში „ჩინარის მანიფესტი“ თურქმა რეჟისორმა რეჟებ
სადიკოვმა დადგა. მე ვიყავი პრემიერაზე, დავმეგობრდი რეჟებთან, მის ოჯახთან.
შემდეგ მიწერ-მოწერა გვქონდა ერთმანეთთან. ერთხელ მისგან ბარათი მივიღე,
მწერდა, ამიერიდან წერილებს რეჟებ სადიკოვის გვარზე ნულარ გამომიგზავნიო, და
მის ახალ, ბულგარულ სახელსა და გვარს მატუობინებდა. შემდეგ დავკარგე მისი გზა
და კვალი, აღარ ვიცი, სადაა, ბულგარეთში თუ თურქეთში.

ბულგარელი ძალოსანი სულეიმანოვი ავსტრალიაში მსოფლიოს ჩემპიონი გახდა.
იქვე თურქეთის მოქალაქეობა ითხოვა და სულეიმანოვს გვარით გაფრინდა პრეზი-
დენტის თვითმფრინავით ანკარაში. თურქეთში ჩემს ჩასვლამდე სულეიმანოვს
სეულში ოლიმპიური ჩემპიონიც გახდა და გაზეთები აჭრელებული იყო მისი პორტ-
რეტებით და ცნობებით გამოჩენილი თურქი ძალოსნის მოგზაურობაზე მსოფლიო
სხვადასხვა ქვეყანაში.

ეს სტრიქონები რომ იწერება, ბულგარელ მუსლიმანთა მღელვარებამ მეტად
სერიოზული ხასიათი მიიღო. სულ ახლახან მთავრობამ გამოსცა დადგენილება საზ-
ღვარგარეთულ პასპორტებზე, რაც უფლებას აძლევდა მათ ნებისმიერ დროს, სამუდა-
მოდ ან დროებით, გაემგზავრონ თურქეთში. ადგილობრივმა ექსტრემისტებმაც ა-
დაყოვნეს და გაუშვეს ქორი, რომ ეს დროებითი ღონისძიებაა, ვინც ვერ მოასწრებ
საზღვარგარეთული პასპორტის მიღებას, იგი ვეღარ ისარგებლებს ამ უფლებით
ათიათასობით ადამიანი ერთდროულად მიაწუდა ადმინისტრაციულ ორგანოებს, საზღ-
ვრებს. ერთმანეთს დაერივნენ წახვლისა და დარჩენის მოსურნე ნათესავები, ახლო
ბლები. შეიქმნა კრიტიკული სიტუაცია, ადამიანები შეიპყრო ნამდვილმა ფსიქოზმა.
დაიწყო გაფიცვები, დემონსტრაციები, ზოგიერთ რაიონში გამოცხადდა საგანგებო
მდგომარეობა, შეჩერდა ფაბრიკა-ქარხნები, ტრანსპორტი. მოსავალი აუღებელ
დარჩა.

ასეთმა ვითარებამ, სისხლისღვრამ, მსხვერპლმა, მძაფრი რეაქცია გამოიწვი-
თურქეთში. სტამბოლის მასშობლად მოწყობილ ლტოლვილთა ბანაკს ეწვივნ
პრემიერ-მინისტრი თურგუთ ოზალი, სხვა პოლიტიკური მოღვაწეები. მე თვითონ
ვნახე და მოვისმინე ბათუმში თურქეთის ტელევიზიით (თურქული ენის მცოდნე
მეგობარი მითარგმნიდა), როგორ მოუწოდა ხალხს ოპოზიციური პარტიის ლიდერ
დემირელმა, დავძრათ არმია სოფიისაკენო, ერთ-ერთმა გენერალმა არ დაუჭირა მ-
მხარი, მაგრამ ამავე დროს განაცხადა, თურქეთის შეიარაღებული ძალები მაინც
გამუდმებით უნდა იყვნენ საომარ მზადყოფნაშიო.

თუმცა თვით თურქეთში და მსოფლიო პრესაც იმასაც შეახსენებენ ანკარ
მოსახლეობას, რომელსაც ეკრძალება ისწავლოს მშობლიურ ენაზე, ისარგებლოს სხ-
ადამიანური უფლებებით.

მეც მაგონდება, აუცილებელ პირობად რომ დაუდეს საქართველოდან თურქეთ
ლტოლვილ მუსულმანებს სახელისა და გვარის შეცვლა. მახსოვს, ერთხელ ჩვენთან
წამოიწყეს ამდაგვარი კამპანია.

მედიის დამოუკიდებლობა

ცხოვრება პაციისა

ხშირად, როცა განათლებაზე ჩამოვარდებოდა საუბარი, იტყოდა, ფუქია სწავლითა და განათლებით თავის ქება, თუ მას ზნეობა და საქვეყნო საქმეების კეთება არ უმაგრებს ზურგსო. ყველაზე დიდი განათლებულიც კი აღზრდის გარეშე, ჰუმანური თვისებების გარეშე, შეიძლება ძვირადღაც დაუჭდეს საზოგადოებას. რამდენიც გინდა ამის მაგალითებს იტყოდა, ქვეყანაზე დატრიალებული ყოველი უბედურება, ნგრევა თუ სისხლისღვრა განა ამდაგვარი ადამიანების მიზეზით არ ხდებაო? — შენიშნავდა.

დღეს ბუნების მოვლა, ეკოლოგია საარსებო საკითხთა რიგში გვიდგას. ბატონი მიხეილი თავის დროზე ამ საქმესაც თავისებურად უყურებდა, ამაზეც ფხიზლად ფიქრობდა, ქვეყანას, ბუნებას, მზრუნველი ყურადღება სჭირდება, განუკითხავად ხელს ნუ ვყოფთ მას. მოვუაროთ და გავუფრთხილდეთ, თორემ ძვირი დაგვიკდებაო. შეხედეთ ამ მთებსა და ამ ბარს, ამ ტყეებსა და ჩანჩქერებს, რა სილამაზე და რა სიმდიდრე გაგვაჩნია! თვალი ვერ ძლება მათი ცქერითა და გულის სიყვარულით. რომ ტკბებოდე და რომ გრძნობდე ამ სილამაზეს, საჭიროა მის ნაწილად იქცე, მისი შემოქმედების თანამონაწილე გახდე, შენი შრომითა და გარჯით გააღამაზო და გაამდიდრო. და არ გაანადგურო და გააპარტახო, ბუნებას რასაც წაართმევ, ეცადე ისევ აუნაზღაურო, თორემ შურს იძიებს და გამოუსწორებლად გავნებსო.—იტყოდა, ადამიანი სამყაროს ნაწილია და მისი პატრონიც უნდა იყოსო. განგებამ ადამიანს არგო უდიდესი პატივი და მოვალეობა — უპატრონოს სამყაროსო... ამიტომაც დაჟინებით მოითხოვდა მცირეოდენი დაუდევრობითაც კი არ უნდა შევურაცხყოთ ბუნებაო.

ერთი ამბის გახსენება შეიძლება კიდევ: ალბათ, მის ნამოწაფართ არასდროს დავიწყდებათ პირველი მისი ჰიგიენის გაკვეთილები და ღარიგებანი: პირადი ჰიგიენის დაცვა, გარემოს სისუფთავე, წესრიგი, ორგანიზმის გაკაუებისა და კეთილი ჩვევების გამომუშავებაზე ზრუნვა. პატარებს აფრთხილებდა, არ გაებინძურებინათ შენობა, საცხოვრებელი თუ თავშეყრის ადგილები... ერთხელ სოფელში მოზრდილ ღელეზე გადებული ბოგირით გადიოდნენ ბავშვები, უკან ბატონი მიხეილი მიჰყვებოდა. ვილა-ცამ წყალში გადააპურკუა. გაუწყრა იგი და საყვედურით უთხრა, ამას რომ სჩადიხარ, ვინ იცის, ქვევით ამ წყლით წყურვილს ვინ მოიკლავსო...

წუხდა, პატარებს ვასწავლით, წყალს, მიწას თუ ჰაერს ნუ დავაბინძურებთ, და ახლა ვეებერთელა საწარმო-დაწესებულებები უმოწყალოდ სულში აფურთხებენო ბუნებას... ბუნება ქლეჩითაა დაავადებული, დროზე უნდა ვუშველოთო: სოფელს აღმოსავლეთით ასწლოვანი წაბლის ხეებით დამშვენებული ტყე ესაზღვრება, მოდუდუნე ღელე, მოწყრილად წყაროები, გრილი ჰაერი, ფოთლების შრიალი...

ტყემ შეინახა საქართველო, ამ სიტყვის პირდაპირი თუ არაპირდაპირი მნიშვნელო-
ბით. ტყე ადამიანის მასშტაბზე, თავშესაფარი და დამცველი იყო ხოლო უფრო
ვის. აბა, გაიარ-გამოიარეთ ამ ტყეში, ამ მიდამოებში, დააკვირდით ყოველ ხესა და
ბუჩქს, ყოველ ქვასა და კლდეს, მოუსმინეთ ფოთოლთა შრიალსა და წარსულის
იღუმალ ჩურჩულს სიცოცხლის მარადიულობაზე. ამ ტყეში ბევრგან ნახავთ ქვა-
ყრილებს, შენობათა ნანგრევებს, თლილი ქვით ნაშენებ ყორეებს, ტეარსებს. შემორ-
ჩენილია აქა-იქ ძველებური ხიდი, ბეჭექური, ნიგოზი, მალლარი ვენახი... იტყოდა —
აქ, ხალხი ცხოვრობდა, მტრის შემოსევების დროსაც აქ მოდიოდა და ძველ დროს გა-
ჩენილ ჭირსაც აქეთ გამოუბრუნდა, აქ აფარებდა თავსო.

წუხდა, დღე ისე არ გავა, მთებიდან აფეთქების ხმა არ ისმოდა, კრიან უზარმაზარ
ხეებს, ანადგურებენ ტყეებსო. აბა დაადეთ ყური დედამიწას, როგორი კვნესა და ოხვ-
რა მოგესმით, როცა კლდეებს აფეთქებენ ან წაქცეულ ხეებს მოაქვთ ზღართანი...
„განუკითხავად ნუ ესვრით ბუნებას, ვინაჲთ სასიკვდილოდ არ დაგვიბრუნდეს უკანო“.
— დღესაც გამაფრთხილებლად ისმის უბრალო კაცის ეს სიტყვები, ერთხელ სამანქანე
გზის თავზე წაბლის ხე მოვჭერი, — იგონებს შვილი, — როცა ნახა, იწყინა, — ასეთი
აშოლტილი ახალგაზრდა მცენარე არ უნდა გაგემეტებიაო. გადანაჭერზე ნაფოტი დაა-
ფარა, ეგება ამოიყაროსო, ახლომანლო ნერგები მონახა და ძირი მოუკაფა, იქნებ მალე
წამოიზარდოსო...

ყოველ სულიერს განსაკუთრებით უფრთხილდებოდა, თუ აუცილებლობა არ მოი-
თხოვს, ნუ ხელყოფო, იტყოდა. ოჯახში ახლა ხშირად გაიგონებთ: „ეს მცენარე ბაბუამ
დარგო, ეს ჯიში ბაბუამ მოიტანა, ეს ნერგი ბაბუას აუკრავს და უხარებია და სხვა.
მოზრდილი სანერგეც სწორედ რომ მის სახელს ატარებს...“

ბავშვებს ბუნებისადმი, ცხოველებისადმი სიკეთესა და სათუთ მოპყრობას ასწავ-
ლიდა. ერთხელ თურმე შვილიშვილი ძროხას გამოუდგა და ჯოხი მწარედ გადაჰკრა.
იწყინა, ბავშვს დაუძახა და დაარიგა, რა ჰქნას, შია, სადაც რა საშუალება ნახა, იმას
წაეპოტინა. ასე ნუ გაიმეტებ, მართალია, პირუტყვია, მაგრამ სულიერია და ცოდვასო.

ჩვენს წინაპრებს მიწა ოდითგანვე შვილივით უყვარდათ. ის იყო მათი სიმდიდრე
და მარჩენალიც.

იტყოდა, სად არ ცხოვრობდნენ ჩვენი წინაპრები. სად არ ნახავთ მათ ნასახლა-
რებსო. ზოგმა ძნელბედობის ხანაში, ზოგმა ნებით თუ უნებლიედ მიატოვა ეს ადგი-
ლები. აი, აქა და აქა ხალხი ცხოვრობდაო — ზოგჯერ კიდევ მათი სახელწოდებაც
გვიჩვენებსო: სახლიგვერდა, ყორნალი ქედი, აბაზანათ კალო, მთავარანგელოზის მთის
გაღმომღმა ფერდობზე — სერვანი — და სხვაო, — ჩამოთვლიდა.

ბატონი მიხეილი ვერ იტანდა მიწისადმი დაუდევარ მოპყრობას. ახალგაზრდებმა არ
იცით მიწის ფასი, და გავა დრო, ამას მწვავედ იგრძნობთო. დაქანებულ ადგილებში
მიწას ისე მოთხრიდა, რომ ბელტები ქვევით არ ჩაცვენილიყო, ნიადაგი ღვარს არ
ჩაერეცხა. მიწისადმი სიყვარულზე და მის პატივისცემაზე მუდამ წუხდა, სოფლის
დაცარიელება ადარდებდა. სოფელს თუ საფუძველი მოერყა, ქვეყანას გაუჭირდებაო,
იტყოდა. სასოფლო მეურნეობის ჩამორჩენა, უწინარეს ყოვლისა, მეურნეობრიობის
ცუდი ცოდნის, მიწის უყაირათო მოხმარების, შრომის არარაციონალური გამოყენების
ბრალიაო, — წუხდა.

— ქვეყანა სოფლით იწყებაო, — იტყოდა, — სოფელი კი ჩემი და შენი ეზოთი,
შენი და ჩემი კარ-მიდამოთიო. ამიტომ, რაც უფრო მდიდარია ოჯახები, მოვლილია
ბაღ-ვენახები, ქვეყანაც უფრო ძლიერიაო, თითოეულის კერიაზე დანთებული ჩირაღდანი
ქვეყნის ერთი დიდი ჩირაღდნის ნაწილიაო. ჰოდა, უნდა ვეცადოთ, ეს ჩირაღდანი არსად
ჩაქრეს, არ შესუსტდეს, პირიქით, იმრავლოს, იძლიეროს და ნათობდესო. ჩვენ მამული

სოფელმა, მთამ გადაარჩინა და უნდა მივხედოთ მას.

უყვარდა ისტორიაზე, წარსულზე საუბარი, ისტორიის ქარტესილში გამოვლილ, ქართველი კაცის სულიერ სიმტკიცეზე ზაასი. ყოველ ისტორიულ ნივთს თუ შემორჩენილ ძეგლს სათუთად უფრთხილდებოდა და უფლიდა. საჭიროა ახალგაზრდები დავანტერესოთ ქვეყნის, სოფლისა თუ ოჯახის წარსულით და ისტორიული მოვლენებით. ვასწავლოთ ისტორიისადმი პატივისცემა, — ამბობდა იგი. ნახეთ, რამდენი ისტორიული ძეგლი და ღირსშესანიშნაობანი გაგვაჩნია. ვერ ვუვლით და ვერ ვაფასებთ მათ ღირსებას, პირიქით, ჩვენს თვალსა და ხედს შორის ნადგურდებიან და ილეკებიან. არ გვეპატიება თუნდაც ერთი მათგანი ხავსმა შეგვიქამოს და მიწამ დაფაროს. ვეცადოთ, მეტი გამოვამშვეუროთ, მოვუაროთ, მომავალს შევუწახოთ, ვაჩვენოთ ახალგაზრდობას, რანი ვიყავით, რანი ვართ, რანი ვიქნებით, და რანი უნდა ვიყოთო. რაიმე ისტორიულ ძეგლ ნივთს თუ წააწყდებოდა, — გაწმენდდა, წარმოაჩენდა, საჭირო ადგილს მიუჩენდა. ამიტომ ბატონი მიხეილის მამაპაპურ ოჯახში და კარმიდამოში დღესაც პრავლად ნახავთ უძველეს ქვევრებს, ქვის საწნახელს, ორნამენტებით მოხატულ ქვევრს, ძველებურ საოჯახო ნივთებს...

ქართველი კაცი ვერ ეგუება თავის მიწა-წყლიდან მოწყვეტას. რაც უნდა დიდებით და განცხრომით ცხოვრობდეს სხვაგან, მას მაინც თავის სამშობლოში ყოფნა ურჩევნია. ისტორიულად სომ უღაფოა, ბევრ გარეთ წასულს თავისი ქვეყნისთვის არაფრით ურგია, და თავისი ნიჭი და ენერგია სხვა ქვეყნის დიდებისათვის, სხვისი სამსახურისთვის შეუღლევიან. რა აიძულებდა ქართველ კაცს სხვის კარზე წასულიყო და აღზევებულიყო, სხვისი დიდებისათვის ეღვარა ოფლი და სისხლი? ალბათ, ის, რომ ყოველთვის ახასიათებდა პირველობისათვის ღტოლვა. პატარა ქვეყანა კი ალბათ, ვერ იტევდა ამდენს, შური და გაუტანლობა იყო უმეტესწილად ამის მიზეზიო. — გულწრფელად ჩიოდა. ერთმანეთში გაუთავებელმა ქიშპობამ და შურმა ქვეყანას ვერა რა სიკეთე ვერ მოუტანია და დღესაც ამის გამოა, რომ გაუთავებელი შეხლა-შემოსლა გვაქვს და ქვეყნისა და ხალხისთვის ვერა რა გვირგიაო. დაგვიმრავლდნენ უგულო და უსულო ადამიანები, თავისი სარგებლობის იქეთ ვერაფერს რომ ვერა ხედავენ, სხვისი ქირი რომ არაფრად არ მიაჩნიათ, ისეთნი... სულიც საზრდოს მოითხოვს და მისი სპეტაკად შენახვა და მოვლა არ უნდა დაგვაფიწყდესო.

შორსა ვარ იმ აზრისაგან, რომ ადამიანს ღმერთის შიში ჰქონდესო, დასძენდა იგი. — არა, ღმერთის კი არ უნდა ეშინოდეს კაცს, უნდა სწამდეს მისიო. კაცს, რომელსაც არაფერი წამს და არაფრის რიდი არ გააჩნია, საშიში და უნდოაო. იტყოდა: ადამიანის თავისუფლება იმას კი არ ნიშნავს, რაც მოეხასიათება და რაც სურს, აკეთოს, არამედ ის ისურვოს და ის აკეთოს, რაც სხვებს სურს, რაც ხალხის ზნეობასა და წესს დაუკანონებიაო... სინდისი არა მარტო საკუთარი გულის კარნახით უნდა ამოძრავდეს, არამედ სხვასაც მოუხმინო, საერთო საქმეს შეაფარდოს. გქონდეს კეთილი ადამიანის სახელი, ეს საძნელო საქმე როდია, საკმარისია მცირეოდენი ყურადღება შენს გარშემო მყოფი ადამიანებისადმი, რომ მათი გულები დაიპყრო... ადამიანებს შორის წამოჭრილი კონფლიქტების მიზეზები საოჯახო, მეზობლური, სამსახურებრივი უთანხმოებები, პიროვნებათა განუვითარებლობაში, სულმოკლეობასა და უკულმართობაში უნდა ეძიოთო. ერთ საგულისხმო ამბავს მოყვებოდა: ქმრის უყურადღებობით შეწუხებული ქალი ბრძენთან მივიდა თურმე, რჩევის საკითხავად: — მეუღლემ ჩემზე გული აიცრუა, სახლში იშვიათად მოდის და როგორ მოვახერხო, რომ ძველი სითბო დავიბრუნოო, ბრძენი ჩაფიქრდა და ქალს უთხრა: თუ შენ შესძლებ უდაბნოს ღომს თავზე ხელი გადაუსვა და მოინადირო, შენი ქმარი სახლში დაბრუნდებაო.

ქალი წავიდა, იმავე დღეს საკლავი დააკვლევინა, ერთი დიდი ნაქერი წაიღო, ტყის

განაპირას, ხის ძირში დადო და იმავე ხეზე ავიდა. საღამოს გამძვინვარებული მხეცნი ღრიალით გამოვიდა, მიმოიხედა, ხორცის სუნი ეცა და ხესთან მივიდა, ხორცის ნაჭერი მადიანად მიირთვა, ბოლოს როცა დანაყრდა, იქით-აქით მიიხედ-მოიხედა, და კმაყოფილებით ტყეს მიაშურა. ქალმა ასე რამდენჯერმე გაიმეორა, თან თანდათანობით ხიდან დაბლა ინაცვლებდა. ერთხელაც დაბლა ჩამოსულმა დანაყრებულ ლომს ფაფარ-ზედაც გადაუსვა ხელი. გახარებული ქალი ბრძენთან გაიქცა და ყველაფერი დაწვრილებით მოახსენა.

— შე კაი ქალო, გამძვინვარებული ნადირი მოათვინიერე და ქმრის გულის მონადირება და დაბრუნება როგორ ვერ მოგიხერხებიაო, ყვედრებით უთხრა ბრძენმა ქალს...

ცხოვრება უყვარდა ბატონ მიხეილს, სიცოცხლე წყუროდ. მინდა შვილების, შვილიშვილების სიკეთესა და წარმატებას ვუყუროო...

სიცოცხლის არსს იგი შრომაში, სიკეთის თესვაში, სხვებისადმი დახმარებაში ხედავდა. იტყოდა: ყოველდღე რაღაცა გააკეთე და მცირედი სიკეთეც დიდი საქმის ნაწილი იქნებაო... სიცოცხლეში თუ რამეს მიაღწევ, მხოლოდ დიდის გულმოდგინებითა და დაძაბული შრომითო. სხვანაირად ვერ წარმოედგინა მას. ტკბილი ლუკმა თუ გინდა, ოფლი უნდა იდინოო, — იტყოდა. იშვიათი ნებისყოფა და გამძლეობა ჰქონდა ბატონ მიხეილს, უსაქმოდ და უქმად გაჩერებული არავის უნახავს, ძილი არ უყვარდა, იტყოდა, ადამიანები სიცოცხლის მესამედ ნაწილს ძილში ატარებენ და რაც უფრო შევამცირებთ ამ დროს და შინაარსიანად გამოვიყენებთ, მით უფრო ვიმძლავრებთ ცხოვრებაშიო.

საქმის კეთება, რაც უნდა უმნიშვნელო ყოფილიყო, ზედმიწევნით სუფთად და ღამაზად იცოდა. ღამაში იყო მისი გათოხნილი ყანა, დაწყობილი შეშა, დალაგებული ეზო-მიდამო, თვითონაც ხომ აკურატულად ჩაცმა და დახურვა უყვარდა, მუდამ სუფთად გაპარსული იყო, სიტყვა-პასუხიც მიმზიდველი და ზრდილობიანი ჰქონდა, ღიმილი იყო მუდამ მისი მეგზური.

ომისა და ნგრევის საშინელება ბატონი მიხეილის თაობამ პატარაობიდანვე იწვინა. პირველი მსოფლიო ომის საშინელებამ აქარის მიწაზედაც დატოვა მსუსხავი კვალი, მაშინ სოფელი ერთერთ საბრძოლო ობიექტად იქცა. ნაკაშიძეების სასახლე აქარის წყლის ხეობას ზევიდან დაჰყურებს, ამიტომ მას დიდი სტრატეგიული მდგომარეობა ჰქონდა, ერთერთი ბრძოლაც ნაკაშიძეების კარმიდამოსთან ახლოს გამართულა თურმე. სასახლის ორივე მხარეს გათხრილ საბრძოლო ბლინდაჟებში დღესაც შეხვდებით დაცლილ თუ დაუცლელ საბრძოლო ვაზნებს. ომის ცეცხლმა რომ გადაიარა და სახლში რომ დავბრუნდით, ჩვენი სასახლის ადგილას ნასახლარი დაგვხვდა მხოლოდ, ცეცხლს ყველაფერი გადაეხუტა, მხოლოდ სასახლის პირველი სართულის ქვის კედლებიღა იყო შემორჩენილი, წყლის ქაც კი დანახშირებული ფიცრებითა და ღორღით იყო ამოხერგილი.

წვრილშვილიან ოჯახს გაუჭირდა ცხოვრების ხელახლა დაწყება, ისევ ახალი მშენებლობა, გაპარტახებული მეურნეობის აღდგენა, სიძნელეები, გაჭირვება...

მცირე მოგონება კორტრატის შესავსებად. მიხეილ ნაკაშიძე ნამდვილი აღმზრდელის განსახიერება გახლდათ. ჰერ ერთი, იგი თვითონ იყო აღზრდილი ძველი მამა-პაპური წესით... დინჯი, თავდაპერილი, უბრალო. მისგან შეგეძლოთ გესწავლათ ქცევის, მოქმედების, ზრდილობის წესები. იგი ზედმიწევნით ზრდილი, ღრმად განსწავლული კაცი იყო.

წლების მანძილზე ქოსოფლის დაწყებითი სკოლის მასწავლებლად მუშაობდა. მისი მოსწავლეები მუდამ მაღალი წარჩინებით გამოირჩეოდნენ, დღეს ისინი უმეტესად

უმაღლესი პროფესიული განათლებისანი არიან. მრავალი გულისხილი მოგონება მერე უნდა მოგვხსენიებდეს ბატონ მიხეილთან... ერთხელ, მე როგორც ისტორიის სპეციალისტი, უჩინო საშუალო სკოლიდან ქოსოფლის დაწყებით სკოლაში გაკვეთილებზე დასასწრებად გამგზავნეს. გაკვეთილს დავესწარი, იგი ბატონ მიხეილს მიჰყავდა. უკან რომ დავბრუნდი, ვფიქრობდი და ვერ ვამეგო, რისთვის მიმავლინეს იქ... იმისათვის, რათა მესწავლა გაკვეთილის ახსნა და სწავლების მეთოდი, თუ იმისთვის, რომ შემემოწმებინა იგი. მე ვფიქრობდი და ახლაც ვფიქრობ, მაშინ მე უფრო პირველი გამომივიდა, ვიდრე მეორე... ასე მაღალი იყო ბატონი მიხეილის, როგორც მასწავლებლის, პედაგოგიური ცოდნა და ხელოვნება.

დიდი გამოცდილება შემძინა იმ ერთმა დღემ, მოკლედ გეტყვით: გაკვეთილს ქართულ ენასა და ლიტერატურაში ატარებდა. პირველად გამოძახებულმა სამმა მოსწავლემ დამაკმაყოფილებლად ვერ უპასუხა, მეოთხეს პასუხი სამიანზე შეაფასა, როცა ბატონი მიხეილის მიმიკას დავაკვირდი, ვერაფერი ამოვიკითხე, იგი ცოტა ხანს დუმდა, უურნალში ნიშნები არ ჩაუწერია, არც შენიშვნა მიუცია მათთვის, ადგა და იგივე გაკვეთილის ხელმეორედ ახსნა დაიწყო. სოლო როცა დაასრულა, პირველად გამოძახებული მოსწავლე კვლავ გამოიძახა. გასაოცარი რამ მოხდა: მოსწავლე გაკვეთილს ფრიადზე მოყვა და ბატონმა მიხეილმაც წელანდელ ორიანის კანდიდატს უურნალში ხუთიანი ჩაუწერა. გაკვეთილი დამთავრდა, ჩვენ სამასწავლებლოში გავედით. მე ჩემი ჩანაწერები მაგიდაზე დავდე და ვდუმდი. მერე ვკითხე, რატომ მოიქცა იგი ასე, „ჩემი გაკვეთილი საჩვენებელი როდი იყო, — მიპასუხა მან, — არც ის მიფიქრია, რომ გაკვეთილის შეფასება პედსაბქოს მოხსენდებოდა. წინა გაკვეთილზე დრო არ მეყო საკითხის ნორმალურად ახსნისთვის და კლასის შეფერხების მიზეზიც ეს იყო, ამიტომ ჩემი დანაშაული მევე გამოვასწორეო.

— ხშირად ხდება ასე მეთქი? — ვკითხე...

— ხდებაო. — მითხრა.

— თუ ასეა, პროგრამულ მასალაში ჩამორჩენა რატომ არა გაქვთ-მეთქი?! — კვლავ შევეკითხე.

— ხშირად ფიზკულტურის გაკვეთილებს ვიყენებ ასეთ შემთხვევაში. დღევანდელ გაკვეთილსაც ფიზკულტურის გაკვეთილზე დავასრულებ, არც ის იფიქრო, ფიზკულტურას პატივს არა ვცემდე... მაგრამ როცა სკოლას თითქმის არც ერთი სახის პრიმიტიული სპორტული ინვენტარი არა აქვს, მარცხნისა და მარჯვნისაკენ ბრუნვის სწავლებას რამდენიმე გაკვეთილიც ეყოფა... და ესეც რომ არ იყოს, სოფლის ბავშვები საშინაო შრომითი საქმიანობის გამო ფიზიკურ აღზრდაში ჩამორჩენილებად და განუვითარებლად არ ჩაითვლებიანო... ჰოდა, იმ დღეს პედაგოგიურ საბქოს მხოლოდ და მხოლოდ ის დადებითი გამოცდილება გავაცანი, რაც იქ ვნახე და ვისწავლე...

მახსენდება ერთი ასეთი ამბავიც:

ერთხელ რაიკომის ბიუროზე დავვიბარეს. ჩვენ ბრიგადების აგიტატორები ვიყავით და როგორც მახსოვს, აგიტმასობრივი მუშაობა მთლად რიგზე არ გვქონდა. ამას ისიც ემატებოდა, რომ კოლმეურნეობა ჩამორჩენილი იყო. ბრიგადებს შორის მხოლოდ ის ასრულებდა გეგმებს, რომელსაც ბატონი მიხეილი აგიტატობდა, ბიუროზე რა თქმა უნდა შესაფერისად მოგვცხნეს. ყველაფერი რომ დამთავრდა, ბატონმა მიხეილმა მდივანს სიტყვის ნება სთხოვა. როცა თანხმობა მიიღო, თქვა: მართალია, აგიტმასობრივი მუშაობა დაბალ დონეზეა, მაგრამ ამ მუშაობისთვისაც პირობებია საჭიროო, გეგმებს ხაზრის წვეროებზე წამოკიდებული საველე ფურცლები კი არა, შრომის სწორი ორგანიზაცია და ეკონომიკური დაინტერესება ასრულებსო. ამის შემდეგ მდივანი სააგიტაციო მუშაობის შემსწავლელს მიუბრუნდა და მკაცრად და თან საყვედურით ჰკითხა:

პო. მართლა, შემოწმება კარგად კი ჩაგიტარებია, მაგრამ ნაკლის გარდა სხვა არაფერი გინახავსო?..

იყო წარსულში სამწუხაროდ, ასეთი დრო, უფროსის გულის მოსაგებად, უმცროსს არავინ არაფრად აგდებდა და კარგის ძებნის ნაცვლად სულ ნაკლს უძებნ-უკირ-კიმალებდნენ. ჰოდა, ბატონი მიხეილიც ამას გულისხმობდა... იმ დღეს სასჯელი სას-ჯელად დაგვჩა, მაგრამ სიმაართლეს ყველას მაგივრად მაინც თავისი ადგილი მიუჩინა ბატონმა მიხეილმა. თანაც, უკან რომ ვბრუნდებოდით, ხუმრობით დასძინა: იმ შემ-მოწმებლისა თუ დამსმენისათვის მდივანს ცოტა ნაკლზეც რომ არ მიეთითებინა, შემდ-გომ მისვლაზე ხომ მთლად ძირფესვიანად ამოგვადებდაო...

ხშირად უყვარდა დიდი პედაგოგის გამონათქვამის საუბარში გამოყენება: სწავლა, აღზრდა ყველასათვის აუცილებელია, ჩლუნგებისათვის იმიტომ, რომ სიჩლუნგე მოიშა-ლონ, ჰკვიანთათვის კიდევ იმიტომ, რომ ჩლუნგებს არ მიბადონო...

ერთ დღეს ბატონ მიხეილის სახლთან ასე შვიდიოდე კაცმა მოვიყარეთ თავი, ამასობაში საიდანღაც ისიც მოვიდა, მოგვესალმა, მოგვიკითხა და სადილზე შეგვიპა-ტიუა. ჩვენ ერთმანეთს გადავხედეთ და მადლობა ვუთხართ, მიგვიხვდა, რომ გვშიოდა, მაგრამ ბევრი რომ ვიყავით, იმიტომ ვუთხარით უარი. ეს რომ ეგრძნობინებინა, გვი-თხრა: მე გულით გაპატიუებთ, ისე, შინ რა დაგვხვდება, არც თვითონ ვიცი, ვაი, თუ არც არაფერია და მეც თქვენთან ერთად მშიერი დავრჩეო? — იხუმრა.

სოფელში სინათლე რომ გამოიყვანეს, რამდენიმე დღის შემდეგ ბატონ მიხეილს შევხვდი, ქალაქიდან ლამპები და ლამპის შუშები მოჰქონდა. დავინახე, გამიკვირდა. ვიფიქრე რაშია საქმე, ლამპები სახლში აქვს, მადლობა ღმერთს ელდენიც არის, ეს ამდენი ლამპა და მთელი ასხმულა შუშები რად უნდა-მეთქი. ბევრი ვეცადე, მაგრამ მაინც ვერ მოვითმინე და ვკითხე, ბატონო მიხეილ, ეგ რა არის-მეთქი. მითხრა: სინათლე, რომელიც ეხლა გვაქვს, ნათხოვარია, ვინ იცის, როდის აგვართმევენ (როდის გამოგვირთავენო, — გულისხმობდა იგი...)

გონება მღალატობს, მეც კაი ასაკისა გავმხდარვარ თურმე ამასობაში, თორემ მის მანვილგონიერებაზე კიდევ ბევრი რამ შეიძლებოდა მოეგონებინა კაცს.

გერონტი ბეღინაძე, ქედის რაიონის სოფელ უჩხითის მკვიდრი, უჩხითის მა-შინდელი საშუალო სკოლის ისტორიის მასწავლებელი.

(დასასრული იქნება).

იბრაიმ გორაძე

სალურსა სალ ნაიყვან...

სათქმელს რომ არ გადაუხვიოთ, იმ ღამეს ისე ამიტანა კანკალმა, რომ ძლივს ავიყვანე ხელში ჩემი ორი წლის ბიჭი. შეშინებულ, აღრიალებულ ბავშვს შიშისაგან გული რომ არ გასკდომოდა, გვერდზე მივუჯექი და შევეცადე დამემშვიდებინა, მაგრამ რაღა დამშვიდება შემეძლო, როდესაც იქით ვიყავი მოსახედავი. ის ღამე დაუვიწყარი ღამეა ჩემთვის და ჩემი ოჯახის წევრებისთვისაც...

თეთრად გავათენეთო, იტყვიან ხოლმე, ჩვენც თვალი არ მოგვიღულავს. ადრე დილით მამაჩემის გვამის ძებნას შევუდექით. ვერაფერი ვიპოვეთ. არც სისხლი იყო სადმე. ამაზე იმედი მოგვცა, იქნებ გადარჩა და გაქცაო. მაინც გასაკვირი იყო, სეტყვასავით აყრიდნენ ტყვიას და როგორ გადარჩა ცოცხალი?.. ჯერ ვინ იცის, გადარჩა, ნეტავი? ამასობაში სოფელ დოლაბეთას იაღალებიდან ჩვენი ახლობლების ორი ბიჭი მოვიდა, რემზი და ჯემალი. რომლებმაც სასიხარულო ამბავი მოგვითხანეს. ბავშვები მამაჩემს გამოეგზავნა. მის უვნებლად გაქცევას გვატყობინებდა, კარგად ვარო და ბაბუაჩემისა და საერთოდ ოჯახის მდგომარეობის გაგება სურდა. ფეხშიშველად გაქცეულა და ძალიან დაკაწრული ფეხები სტკიოდა თურმე. ამას ვიდან ჩიოდა, ტყვია არ მოხვედრია და...

ბავშვების მოტანილმა ამბავმა ძალიან გაგვახარა. წუხელ მკვდარი გვეგონა, თურმე უვნებელი ყოფილა. დედაჩემმა ბავშვები გულზე მიიკრა, მოეფერა, თითქოს ღმერთის მიერ ყოფილიყვნენ გამოგზავნილნი, მაშინვე დატრიალდა. ბავშვები მშიერი იქნებიანო, იმდენი გზა გამოიარესო. იმდამინდელი ვახშამი ხელმოუკიდებლად იყო დარჩენილი. იმათ ჭამეს, მაგრამ ჩვენ ლუკმაზე პირი ვერ დავაკარეთ.

დედამ მობარგა საცვლები, წინდა, ქალამნები. ცოტა რამ კიდევ გაატანა ბავშვებს მამაჩემთან.

მესამე დღეს ბაბუაჩემი გამოუშვეს, მოულოდნელად კარს მოგვადგა.

მოხუცი. ჩვენს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. იმდამინდელი მწუხარების შემდეგ ასეთი სიხარული მართლაც მოულოდნელი იყო!..

იმ დროისათვის პირველი შემთხვევა იყო, დაჭერილი კაცი გაქცეოდეთ. ჩვენდა განსაცვიფრებლად, ჩვენი ადრე მხიარული ბაბუა მეტად შეცვლილი იყო. ბადიშების მოყვარული ადამიანი სამ დღეში წამებით გატარებულ წუთებზე ფიქრობდა. შვილიშვილებს აღარ გვეფერებოდა, ერთხელაც არ გაუღიმია. მამაჩემის ცოცხლად დარჩენა იქვე გაეგო, ბაბუა იმ პირობით გამოუშვიათ, რომ გაქცეული მამაჩემი და ბიძაჩემი დაერწმუნებიან, არ დაგიჭერენო, ჩაგვაბარეო და მალე გამოვუშვებთ, არავითარი სასჯელი არ ექნებაო.

ასეთ ტყუილს განა ბაბუა ირწმუნებდა! მერე მასაც სომ მიაყოლებდნენ ზედ, ან ციმბირში მოუღებდნენ ბოლოს, ან ჭოროხის პირას... რის პატიება! იმ დროისათვის ვინც დაიჭირეს, არც ერთი არ დაბრუნებულა... სხვა რა გზა იყო, ბაბუამაც ტყეს შეაფარა თავი, მამაჩემთან ერთად იმალებოდა. მათი პოვნა ძნელი საქმე იყო. დედაჩემი წალდით ხელში საქონელს რომ გაიყვანდა საძოვრებზე, გახიზნულებისთვის ყველი და მჭადი მიჰქონდა, მაგრამ უშუალოდ კი არ აძლევდა, არამედ დანიშნულ ადგილას ტოვებდა და ისინიც იქედან ღებულობდნენ. ეს ზაფხულში, მაგრამ ზამთარში რა უნდა ექნათ?... იძულებული გახდნენ, საზღვარი გადაელახათ...

გავიდა ორი წელი. ჩვენი „ძმაკაცი“ მურად-ეფენდი კვლავ მოგვადგა კარს, ახლა სულ სხვანაირი ამბავი მოგვითხანა. სადამო იყო და მეც სახლში მოსული ვიყავი კოლექტივიდან. დედაჩემი სახლში არ იყო. ახლა თურმე დედას იბარებდნენ აჭარისწყლის კომენდატურაში.

მურად-ეფენდი წავიდა და დაიბარა: ხვალ ან ზეგ მოვალ და ერთად წავალთ კომენდატურაში, ცოტა რამეს შეეკითხებიან და ერთად დავბრუნდებითო.

— კი, ბატონო-მეთქი. — ვუთხარი.

მეორე დღეს, დედაჩემი რომ მოვიდა სახლში, ეს ამბავი გადავეცი. — შენ ვიბარებენ კომენდატურაში-მეთქი, კინაღამ გადაირია. ფერი დაკარგა. ცოტახანს წამოწვა და შემდეგ წალდით ხელში გაუყვა გზას ზედა ღელისაკენ, მამაჩემისათვის ახალი ამბავი რომ გადაეცა. სახლში დედაჩემი აღარ გამოუშვეს, დაგიჭერენო... ბაბუამ „პირობა“ ვერ შეასრულა და ყაჩაღად გაუარდა. დედაჩემს იმიტომ იბარებდნენ, მივიდოდა კომენდატურაში და უკან ვინ გამოუშვებდა, დააპატიმრებდნენ, ქმარი მოვიდეს და მაშინ გაგათავისუფლებთო.

იმ ღამით გადაწყდა ჩვენი გაქცევის საკითხი. არავითარი მომზადება არ გვქონია. იმ კვირაში უნდა მიგვეტოვებინა სამშობლო, ოჯახი, მიწა-წყალი, იმოდენა საქონელი... უნდა გადავკარგულიყავით იმ კუთხიდან, სადაც დავიბადეთ, გავიზარდეთ და ვიცხოვრეთ ამდენი ხანი.

ზუსტად იმ ხანებში დაიჭირეს და გადაკარგეს ბაბუაჩემის უფროსი ძმა. ზოგიერთების თქმით, მოხუც ხალხს თურმე ჭოროხის პირას კლავდნენ და იქვე მარხავდნენ. დიახ, ასეთი დრო იყო. ზევიდან ბრძანება ჰქონდათ: თუ მტერი არ გნებდებათ, გაანადგურეთო!... ჩვენ, აბა, რისი მტრები ვიყავით, მაგრამ მტყუანსა და მართალს ვინ არჩევდა.

სამშობლოს მიტოვება არ იყო ადვილი საქმე, მაგრამ იძულებამ გადაგვაწყვეტინა ყველაფერი... აქეთ სიკვდილს თვალთ ხედავ, იქით სიცოცხლის იმედი გაქვს... გარდა სამშობლოს დატოვებისა, გადარჩენის სხვა საშუალება არ იყო იმ დროისათვის. ისეთი საშინელი ხმები დადიოდა, ისეთი შიში ჰქონდა ხალხს გულში, რომ ყოველდღე დაჭერას და გადასახლებას მოელოდნენ, ზოგიერთები ამბობდნენ, ამდენ ხალხს რომ იჭერენ, გგონიათ ციმბირში აგზავნიან? არა, აგერ, მდინარე ჭოროხის პირას, კლავენ და იქვე მარხავენო... ხალხი დაშინებული იყო.

იმ პერიოდში ჩვენების მიცემა ყოვლად შეუძლებელი იყო. ეს თვითმკვლელობას უდრიდა.

დმერთო, ეს რა უბედურება დაგვატეხე თავზე! რაც მთელი სიცოცხლის მანძილზე მოპოვებული, ნაკვდავ-ნაჯაფი, სიმწრით შეძენილი და მოგროვილი გვექონდა, ყველაფერი უნდა მივატოვოთ, უნდა წავიდეთ უცნობ ქვეყანაში. განა იცი, იქ რა მოგელის? ეს არავინ იცის, მაგრამ არწასვლაც არ იქნება.

ის ღამე, როდესაც წასასვლელად ავიბარგეთ მთელი ოჯახი, ძალზე სამწუხარო იყო. მის მერე ხუთი ათეული წელი გავიდა და იმდამინდელი ყველაფერი ზუსტად მახსოვს და არც დამავიწყდება. ჩვენი ოჯახის ასე აწიოკების უფლება არავის არ ჰქონდა... იმ ღამის გახსენებაზე ახლაც ცრემლი მადგება თვალზე. ჩვენი ოჯახის იმდამინდელი განცდები და მწუხარება დმერთმა მტერსაც ნუ განაცდევინოს!

ჩემი ორი წლის ვაჟი ჩემს დას ზურგზე ბაწრით მიაკრა დედაჩემმა, რაიმე სახიფათო შემთხვევისას რომ ხელიდან არ გავარდნოდა. სამი თვის გოგონა დედაჩემმა მიიკრა ზურგზე, (ის ვაჟი და ის გოგონა დღეს დასავლეთ გერმანიაში ცხოვრობენ და უკვე შვილიშვილები ჰყავთ). გარეთ გავედით. სახლში ღამა ანთებული დავტოვეთ. მისი სინათლე კარგახანს გვაცილებდა.

...თანდათან ვუახლოვდებოდით საზღვარს.

წვიმა დაიწყო. ჯერ ნელა, მერე უმატა და მალე თავსხმა და ღვართქაფი დაგვეცა თავზე. ისე დავსველდით, რომ მშრალი ძაფი აღარ შეგვრჩა, მაგრამ ეს წვიმა ჩვენთვის სასარგებლო იყო. მესაზღვრეები ვერ შეგვამჩნევდნენ და უფრო უხიფათოდ გავიდოდით საზღვარს. ასეც მოხდა... შუაღამეზე უკვე უცხო მიწაზე აღმოვჩნდით.

(გაგრძელება იქნება).

წიგნიდან „რედაქტორის ჩანაწერები“

წინათქმა

როცა ამ წიგნის წერას ხელი მოვკიდე, ჩემი მიზანი ერთი იყო — მკითხველისათვის გამეცნო ის ადამიანები, რომლებიც სუფთა გულით ემსახურებოდნენ ქართული წიგნის გამოცემის საშვილიშვილო საქმეს, თავიანთ გარჯასა და სულს დებდნენ ყოველ სტრიქონში, ყოველ კაბადონში. კაცს, რომელსაც გამომცემლობაში და სტამბაში არ გაუვლია, წარმოდგენაც არ აქვს, რა რთული პროცესები უძღვის წინ წიგნის დაბადებას, რამდენ სულიერ დაძაბულობასა და პასუხისმგებლობასთანაა დაკავშირებული იგი. გამოდის წიგნი და ხალხის ყურადღების ცენტრში ექცევა რომელიმე პოეტი თუ პროზაიკოსი, მეცნიერი თუ ლიტერატურის კრიტიკოსი, უშუალოდ წიგნის გამომცემელი კი ხშირად ყურადღების მიღმა, ჩრდილში რჩება. ისე არ გამიგოთ, თითქოს გუნდრუკი მინდა ვუკმო წიგნის გამომცემლებს, პირიქით, ყველა პატიოსანი ადამიანი გულწრფელად, შეძლებისდაგვარად უნდა ემსახურებოდეს ხალხს, ქვეყანას, მაგრამ, ვფიქრობ, ჩვენი საქმე სირთულით, პასუხისმგებლობით ყველა სხვა პროფესიაზე წინ დგას. ყოველ შემთხვევაში, მე ასე მგონია, ჩემი ცხოვრების დიდი ნაწილი გამომცემლობაში გავატარე და ახლა სხვაგვარად ფიქრი არ შემიძლია. ამ წიგნის სტრიქონებით, უბრალოდ, მსურს მაღლობა ვუთხრა იმათ, ვინც ასე შემაყვარა წიგნი, საქმე, მასწავლებს ქირსა და ღვინში თანადგომა, ურთიერთგატანა. მომავალმა თაობებმა უნდა იცოდნენ მათი მოკრძალებული საქმიანობა, პირველ ყოვლისა, უნდა იცოდნენ წიგნის სიყვარული, მასზე მოფრთხილება. აქვე შეხვდებით ბათუმის შემოქმედებითი ინტელიგენციის ნაცნობ პორტრეტებსაც, იმ ადამიანებს, რომლებსაც, მკიდრო კონტაქტები ჰქონდა და აქვთ გამომცემლობასთან, პირველ ყოვლისა კი, რედაქტორებთან. ამიტომ ეწოდა ამ წიგნს „რედაქტორის ჩანაწერები“. ამჯერად გთავაზობთ ამ წიგნიდან რამდენიმე ფრაგმენტს.

ბათუმური პორტრეტები

1978 წლის მაისის მშვენიერი დღე იდგა. გამომცემლობის კარი გაიღო და ოთახში მთავარმა რედაქტორმა ხელკავით სანდომიანი სახის მოხუცი შემოიყვანა. ჩემსკენ რომ გამოემართნენ, გავიფიქრე, ვილაც ხელმოცარული პენსიონერია, სიბერეში ლექსების წერა დაუწყია და მთავარ რედაქტორს — ემენ დავითაძეს ახლა უნდა მე შემომაჩიროს-მეთქი. სხვათა შორის, სიბერეში შესული მელექსეებისა და პროზაიკოსებისაგან მოსვენება არ გვქონდა, მოჰქონდათ და მოჰქონდათ ლექსები, მოთხრობები, წერილების კრებულები, უხეშად, უპატივცემულოდ, რა თქმა უნდა, მათ ვერ გავისტუმრებდით, არადა, მაშინ, როცა „თავზე მოსაფხან“ დროც კი არ გვქონდა, უნდა გვეწერა სარედაქციო დასკვნები, იყო ჩივილი და გადარბენა ზემდგომ ინსტანციებში და, ბოლოსდაბოლოს, მოგვეშვებოდნენ. შემდეგ სხვა „ლიტერატურული ტალღა“ დაიძრებოდა ჩვენსკენ. თუმცა ამის შესახებ უფრო კონკრეტულად სხვაგან გესაუბრებით.

— აი, ეს იქნება თქვენი წიგნის რედაქტორი! — უთხრა მთავარმა რედაქტორმა

მოხუცს და შემდეგ მე მომიბრუნდა: — გაიცანი, ეს ჩვენი სასიქადულო მწერალი პარმენ ლორიაა.

პარმენ ლორია შესანიშნავი მოსაუბრე გამოდგა, როცა მარტონი დავრჩით. თავისი ახალგაზრდობის წლები გაიხსენა. მწერლობაში მილიციიდან მოვედიო, — დაამთავრა ბოლოს. მე, რა თქმა უნდა, არ დავიჯერე და მის მორიგ ხუმრობად ჩავთვალე.

იმ დროს პარმენ ლორია თავის ახალ რომანზე — „ერთი დიდი საუკუნე“ მუშაობდა. რომანის პირველი წიგნი უკვე დაემთავრებინა და გამომცემლობაში წარმოედგინა. საქალაქო ხელის კანკალით გახსნა და მითხრა:

— ა, ბაბუა, ამ წიგნის რედაქტირება შენ უნდა იკისრო. თუ რაიმე გაუგებარი გეჩვენოს, დამირეკე და გეახლებითო. უკეთესი დრო გაქვთ ახალგაზრდებს, უწინ ასე როდი იყო. შენზე ცოტა ახალგაზრდა ვიყავი, რკინიგზის სადგურში ბარგი რომ გადაქონდა და თავს იმით ვირჩენდიო.

ასე გავიცანი პარმენ ლორია, ცნობილი ქართველი მწერალი. ის, რაც მან თავისთავზე მითხრა და მე ხუმრობად მეჩვენა, სრული სიმართლე აღმოჩნდა, მართლაცდა, მძიმე ცხოვრება გამოევლო.

დავიწყე მუშაობა, დროდადრო ტელეფონით შევეხმიანებოდი. როცა ხელნაწერის რედაქტირება დავამთავრე, ვთხოვე გამომცემლობაში ნობრძანებულიყო. უფრო მოტეხილი მეჩვენა, მგონი, მეუღლეც ახლდა თან. ჩემი შენიშვნები გავაცანი, ამოღებული ადგილებიც ვაჩვენე. ვშიშობდი, არ გაცხარდეს და აუგი სიტყვა არ მკადროსმეთქი. ყურადღებით მომისმინა და სიცილით მითხრა: ამბავი ხომ დარჩა, ბაბუა, ხელუხლებელი, ამბავი... დანარჩენი შენი საქმეაო.

ცნობილია, რომ პარმენ ლორია სიუჟეტის ოსტატი იყო, მაგრამ შედარებით ნაკლებ ყურადღებას უთმობდა სიტყვის, ფრაზის რაფინირებას, გაჩარხვას, შესაბამის მხატვრულ კონდიციამდე აყვანას. ეს ნაკლი გასდევს მის ყველა რომანს და განსაკუთრებით კი უკანასკნელს — „ერთი დიდი საუკუნე“.

სამწუხაროდ, მწერალი ვერ მოესწრო ბოლო წიგნს, მის გამოსვლამდე რამდენიმე დღით ადრე გარდაიცვალა.

პარმენ ლორიას უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის აჭარაში — საქართველოს ამ უძველეს კუთხეში ქართული მხატვრული სიტყვის აღორძინებაში, მის რომანებზე მთელი თაობებია აღზრდილი. მათ დღესაც არ დაუკარგავთ ოდინდელი ელვარება.

* * *

გიორგი მოისწრაფიშვილი... ეს სახელი დიდხანს გაჰყვა ჩემს მესსიერებას. ახლაც სათუთად ვინახავ წიგნს, რომელიც ჩემ უფროს ვაჟს — პატას უსახსოვრა: „ჩემს მერცხალა ბიქს გოგი ბაბუასაგან, ბათუმი, 1980 წელი“.

მახსოვს, 1976 წლის ივნისის თვეში გამომცემლობის კოლექტივმა გაცილება მოუწყო ბატონ გოგის (ასე ვეძახდით ჩვეულებრივ), მის ადგილას მთავარ რედაქტორად ემენ დავითაძე დაინიშნა, ხოლო ემენის ადგილი მე დავიჭირე. გულწრფელად მოგვილოცა და დაგვარია: მთავარი მაინც ადამიანის სიყვარულიაო. საღამო, ერთგვარი გამხიარულების ცდისა, მაინც ნაღვლიანი გამოვიდა. ორიოდ წლის შემდეგ გამომცემლობის რედაქტორი ოთარ გოგუაძე სხვა სამუშაოზე გადავიდა, ბატონი გოგი ისევ გამომცემლობას დაუბრუნდა... მაინც ვერ გაძლო გამომცემლობის გარეშე, ჯერ რედაქტორი იყო, შემდეგ უფროსი რედაქტორი, ბოლოს სარედაქციო განყოფილების გამგე.

ხელნაწერზე გულით უყვარდა მუშაობა. ავტორებს საოცარი ტაქტით ეპყრობოდა, ერიდებოდა მათ გაღიზიანებას. სარედაქციო განყოფილება მაშინ ერთ პატარა ოთახში

იყო შეუუხუხი, ერთად ისხდნენ მთავარი რედაქტორი, სარედაქციო განყოფილებას ვამე, რედაქტორები, როცა ბატონ გოგისთან ავტორი მოვიდოდა, გვთხოვდა, რამდენიმე წუთით მარტოდ დაგვეტოვებინა. თითქოს წვრილმანი დეტალია, მაგრამ იგი ამას უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა. შეიძლება ავტორს არ სურს ყველას თანდასწრებით მოისმინოს შენიშვნები, უბრალოდ, თავმოყვარეობის საკითხიაო, გვეტყოდა, ეს პრაქტიკა შემდეგ მისგან გადავიღეთ. როცა რომელიმე რედაქტორთან ავტორი მოვიდოდა, პატარა ბავშვივით წამოდგებოდა, რაღაც საქმეს მოიმჩნევებდა და გავიდოდა.

საქმეში პრინციპული იყო, მაგრამ უაღრესად სათუთი გულის, ერთხელ, მისი სარედაქციო დასკვნის შემდეგ, ერთ-ერთი ზელნაწერი ამოფარდა თემატური გეგმიდან. ძალიან განიცდიდა ამ ამბავს. ჩემთვის რომ დაეჭვებინა ავტორს, ეს ზელნაწერი ხომ დაიბეჭდებოდაო, გვეტყოდა ხშირად.

მე წილად მხვდა ბედნიერება ვყოფილიყავი რედაქტორი კრიშან ჩანდარის რომანის — „ერთი ქალიშვილი და ათასი შეყვარებული“ — მისეული ქართული თარგმანისა.

ზელნაწერი საინტერესოდ იკითხებოდა, კარგად იყო გამართული ქართულად, მაგრამ რატომღაც ექვი შემეპარა თარგმანის სიზუსტეში. ბატონ გოგის ვთხოვე, რომანის რუსული დედანი ჩემთვის ეჩვენებინა. შევატყვე, არ ესიამოვნა, მაგრამ წიგნი მაინც მომიტანა. შევაჯერე რუსული და ქართული ტექსტი, აღმოჩნდა, რომ ზოგიერთი ეპიზოდი გამოტოვებული იყო ქართულ ვარიანტში. ამის შესახებ ბატონ გოგის რომ ვუთხარი, მომესიყვარულა და მითხრა: — რომ იცოდე, რამხელა სირცხვილს გადამარჩინეო. მერე თავიდან მივუბრუნდი ტექსტს. თარგმანიც არ გამოთსულა ურიგო, ყოველ შემთხვევაში, ბატონი გოგი ძალიან კმაყოფილი ჩანდა.

1980 წელს გამომცემლობა გამოსაცემად ამზადებდა ჩემი ლექსების პირველ კრებულს „ქვიშის ქალაქი“. მისი რჩევით კრებულიდან რამდენიმე ლექსი ამოვიღე, ხომ არ გეწყინაო, მითხრა მერე. საოცრად თბილი სარედაქციო დასკვნა დაწერა...

ერთხელ, ახლა აღარ მახსოვს რასთან დაკავშირებით, ჩემთან, სახლში, დავპატიჟე გამომცემლობის მუშაკები. მაშინ მაიაკოვსკის ქუჩაზე ვცხოვრობდი, ნაქირავე ბინაში. საწყალი ფარღალა ქოხი იყო. თამადად, ჩვეულებრივ, ბატონი გოგი ავირჩიეთ. ისე დახატა ჩვენი ოჯახური სურათი, ჩემი და მეუღლის — უუუუნა ხაჭიშვილის ურთიერთობა, ის მწირი ქოხი თამარ მეფის ქარვასლას დაამსგავსა. პაატა მუხლებზე ეჭდა და ენამოჩლექით მთელი საღამოს განმავლობაში რაღაცას ეტიტინებოდა. ასეთ პურ-მარილზე კარგა ხანია არ ვყოფილვარო, ალბათ, გვამხნევებდა ახალგაზრდებს.

წიგნის მაღაზიაში რომ გავიდოდა, თითო-თითოდ ჩამოგვირიგებდა ახალშეძენილ საბავშვო წიგნებს, ეს თქვენს პატარებს მიეცით, გაუხარდებათო...

იმ დღეს ჩვეულებრივ მივესალმეთ ერთმანეთს. წუხელ ცუდად მეძინაო, გვითხრა. არ გამკვირვებია, რადგან ბოლო დროს ხშირად ავადმყოფობდა. საუბრის ხასიათზე აშკარად არ იყო. დღის თორმეტ საათზე გამომცემლობიდან გავიდა. დავიბარა, სტამბაში მივდივარო. ფანჯრიდან გადავძახე, ბატონო გოგი, დღეს კრება გვაქვს და არ დაგაგვიანდეთ-მეთქი. სიტყვა როდის გამიტეხიაო, და ისეთი ნაღვლიანი თვალებით ამომხედა, ავფორიაქდი. საღამოს ხუთ საათზე თავი ცუდად ეგრძნო და სახლში წასულიყო...

1983 წლის 8 ოქტომბერი ჩვენი შეხვედრის უკანასკნელი დღე აღმოჩნდა...

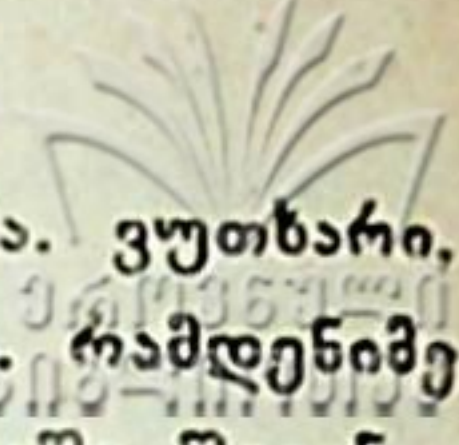
ეს კი მისი სიკვდილის შემდეგ გავიგეთ, მთარგმნელობით მუშაობასთან ერთად თურმე ჩუმად, თავისთვის იუმორისტულ მოთხრობებს წერდა, რომლის შესახებ სიცოცხლეში სიტყვაც არ დაცდენია. ესეც მისი პიროვნების თავმდაბლობაზე ლაპარაკობს.

იმათ შორის, ვინც ქართული მხატვრული სიტყვა ააღორძინა აქარაში, პარმენ ლორიასთან ერთად, უპირველესად, ნესტორ მაღაზონია უნდა მოვიხსენიოთ. ერთხელ მე და ჩემი მეგობარი პოეტი ბადრი თევზაძე ოჯახში ვესტუმრეთ. ბადრი ნესტორს აღრიდანვე იცნობდა. ნესტორის ვაჟი და ბადრის მამა ფრონტზე ერთად წავიდნენ. ომის შემდგომ ბევრი მშვიდობიან ცხოვრებას დაუბრუნდა, ნესტორის ვაჟი კი სამუდამოდ დარჩა რუსეთის ტრამალებში. ამ განწყობილებითაა დაწერილი ნესტორ მაღაზონიას ცნობილი ლექსი „მოდინ, შვილო, ჯარისკაცები“. ვფიქრობ, მარტო ეს ლექსიც რომ დაეწერა, მაინც შერჩებოდა ქართულ ლიტერატურას, თუმცა კარგი ლექსები არ აკლია მის შემოქმედებას, ასევე საგულისხმოდ მეჩვენება პოემა „გულიზარიც“.

უნდა ითქვას, ნესტორ მაღაზონია საკუთარ შემოქმედებაზე დიდი წარმოდგენი-სა არ იყო. ეს, ალბათ, მისი თავმდაბლობიდან გამომდინარე, ახალთაობის პოეტები უკეთესად წერდნენ, გამართულად, მხატვრულად, მაგრამ თემის აქტუალობა არ იგრძნობა მომეტებულად ამ ლექსებში. ნესტორ მაღაზონიამ ძნელი ცხოვრება განვლო. მამათელი გლეხის ბიჭი ქალაქში ჩამოვიდა და ცხოვრების ორმტრიალში ჩაება, ლექსების წერაც გვიან დაუწყო. ორმოცი წლისა ყოფილა, როცა პირველი წიგნი დაუსტამბავს. „თუ სიყვარული გულიდან მოდის, იგი არასდროს არ არის გვიან“ — წერს ერთგან. მისი ლექსები შეიყვარა ხალხმა, ზოგი მათგანი სიმღერადაც იქცა.

არასდროს დამავიწყდება 1978 წლის 26 მაისი. მიმდინარეობდა აქარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს სესია, რომელსაც უნდა დაემტკიცებინა რესპუბლიკის ახალი კონსტიტუცია. საკავშირო ოფიციალურ სურვილი იყო კონსტიტუციაში ქართული ენის იგნორირება, უკეთეს შემთხვევაში, მისი გათანაბრება რუსულთან, სხვა ენებთან.

ბათუმის შ. რუსთაველის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტის სტუდენტებმა აწ განსვენებული პროფესორის შოთა ნიჟარაძისა და პოეტ ვახტანგ ღლონტის თაოსნობით, რომელიც იმ დროს სტუდენტი ვაზლდათ, მოაწყო გრანდიოზული მიტინგი. მომიტინგეებს მთელი ქალაქი შეუერთდა, მეტწილად ახალგაზრდობა. ისინი ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუციაში სასელმწიფო ენად ქართულის ჩაწერას მოითხოვდნენ. ადგილობრივი მთავრობა ქოჭმანობდა, დამოუკიდებლად ვერაფერი გადაეწყვიტა. მდგომარეობა თანდათან იძაბებოდა, ფეთქებად საშიშ ხასიათს იძენდა. ვიდრე საქართველოს რესპუბლიკის იმდროინდელი ხელმძღვანელი ბათუმს ჩამოფრინდებოდა, მომიტინგეები შეიარაღებული ჯარისკაცების ალყაში მოექცნენ, ყოველ წუთს მოსალოდნელი იყო შეტაკება ჯარისკაცებსა და მომიტინგეებს შორის. ჩემთან მოვიდა ჟურნალისტი ნუგზარ ჯაფარიძე, რომელიც იმ დროს გამომცემლობის საწარმოო განყოფილების გამგედ მუშაობდა, და მითხრა, შეიძლება ყველაფერი არასასუფელად დამთავრდესო, ახალგაზრდების ერთი ნაწილი, შიმშილითა და მუსხლებზე დგომით დაოსებულნი, პირდაპირ ასფალტზე იწვნენ. ეს ყველაფერი იმიტომ გავიხსენე, იგი ნესტორ მაღაზონიას სახელსაც უკავშირდება. ნესტორის შვილიშვილი — ირაკლი მომიტინგეებს შორის იყო, კერძოდ, ჩვენს ჯგუფში. ცხადია, ბაბუა შვილიშვილის ბედით იყო დაინტერესებული, ვილაცამ დაიძახა ჯარისკაცები გამოიყვანესო, მშობლებს ნება დართეს ახალგაზრდებისთვის პურ-ფუნთუშეული მიეწოდებინათ. ამ დროს, სად იყო და სად არა, ხალხის სიღრმეში ნესტორ მაღაზონია შევნიშნე, ხელში აგურებივით აკონწიებული ექვსი პური ეჭირა და ჩვენი ჯგუფისკენ მოიწევდა, მოგეხსენებათ, იგი ტანმორჩილი კაცი ვაზლდათ და თავი თითქმის არ უჩანდა. როგორც იქნა, ხალხის ნაკადი გავარდვიე და პოეტის წინ

აღმოვჩინდი. შენაც აქა ხარ, ბაბუა, — მკითხა თითქმის აცრემლებულმა. ვუთხარი, ირაკლი ჩვენთან არის და ნუ შეგეშინდებათ-მეთქი. პურები მე გადმომცა. რამდენიმე მომიტინგეებს შორის მოვისროლე, ორი პოეტის დაუინებელი თხოვნით, უბეში შევიწინა. ხე და ირაკლიმდე მივიტანე. საბედნიეროდ, იმ დღეს ყველაფერი კარგად დამთავრდა, ახალგაზრდობამ გაიმარჯვა, გაიმარჯვა თავგანწირვამ და ერთსულოვნებამ. 1978 წლის აპრელ-მაისი უნდა ჩაითვალოს საქართველოში ეროვნული მოძრაობის აღმავლობის დასაწყისად.

მახსოვს, როგორი სიყვარულით იკრავდა გულში პოეტი საყვარელ შვილიშვილს, თან ახალგაზრდობას აქებდა ათრთოლებული ხმით.

დაბადებიდან ოთხმოცი წლის იუბილე ბათუმის სახელმწიფო თეატრში გადაუხადეს. მაშინ შესაშური ოპტიმიზმით დამუხტული ლექსი წაიკითხა, რომლის სტრიქონები ახლაც ხშირად გონებაში: „რამაშა და რამაშა, გოგო გამეთამაშა, პური ვთხოვე, არ მაქამა, წყალი ვთხოვე არ მასვა, არ მასვა და რაი მერე, წავედი და წავიმდერე: რაშოვდილა რამაშა, ჰეი“... ბოლო სტრიქონს წამღერებით ამბობდა და მსმენელებზე საოცარ შთაბეჭდილებას ახდენდა.

გამომშვიდობებისას მოულოდნელად გვკითხა, რაიმე ჩანაწერს ხომ არ აკეთებთო. ისეთი სახე ჰქონდა, უარი რომ გვეთქვა, შევატყვეთ, ეწყინებოდა. ბაღრიმ ჩემზე მიუთითა, — კარგია, ბაბუა, კარგი! მითხრა რაღაცნაირი ნაღვლიანი კილოთი და კარი მიიხურა. მაშინ გამიჩნდა აზრი, ჩანაწერები გამეკეთებინა უბის წიგნაკში ამა თუ იმ მწერალთან შესვედრისას.

ნესტორ მაღაზონია, ხანდაზმულობის მიუხედავად, საკმაოდ ენერგიული, ხალისიანი მოხუცი იყო, ცოტა უკადრისიც. ერთხელ რომელიღაც ლიტერატურული შეხვედრიდან მოვდიოდით. ქუჩა მანქანებით გადაიტვირთა. ნესტორ მაღაზონიას ხელკავი გავუკეთე და ქუჩის გადაჭრა დავაპირე:

— რავა, ბაბუა, სახეზე ცუდი ფერი მადევს? — არა მეთქი ვუთხარი, აბა, შენი ხელის შეშველება არ მქირდებაო.

პოეტის ოთხმოცდაათ წლისთავზე გამომცემლობა „საბჭოთა აქარამ“ მისი რჩეული დაბეჭდა. რედაქტორობა მე მხვდა წილად. გეგმაში 8 თაბახი იყო შეტანილი, პოეტს ვილაციის ჩაგონებით რატომღაც 10 თაბახი ეგონა. ბევრი ვარწმუნე, თავიდანვე 8 თაბახი იყავით ჩასმული-მეთქი, მაგრამ არაფრით დაიჭერა. მე შევეცადე კრებულიდან ლექსი არ ამომეღო, რვამარცვლიანი ლექსის სტრიქონები შევაერთე, პოეტსაც შევუთანხმდი, მაგრამ გამომცემლობაზე მაინც განაწყენებული ჩანდა.

თითქოს საუკუნეს იყო მიტანებული, როცა ჩვენგან წავიდა. მწერალთა კავშირის სახლიდან გამოასვენეს და მისი სურვილით მისივე მშობლიურ სოფელში, მამათში, დაკრძალეს. მის საფლავთან ცაცხვის ხეები შრიალებენ. იქნებ პოეტის სული დასტირის სამარადისოდ განშორებულ სხეულს.

* * *

ერთ დროს ბათუმელი მკითხველი დიდი ინტერესით დაეწაფა მწერალ იუსუფ ფაღვას რომანებს, განსაკუთრებული წარმატება ხვდა „ჩაუმქრალ კერას“, რომელიც თურქულად თარგმნა იმჟამად თურქეთში მცხოვრებმა ქართველმა იბრაიმ გორაძემ. ამ რომანს სხვაც მოჰყვა. მე წილად მხვდა მისი ერთ-ერთი ბოლო წიგნის „ცხოვრების გაკვეთილის“ რედაქტირება. რომანი საკმაოდ ვრცელი იყო და გაქიანურებული. ხელნაწერზე მუშაობა დავასრულე და ავტორს გადავეცი გადასაბეჭდად. წაიკითხა და თითქოს კმაყოფილიც დარჩა, მაგრამ როცა თაბახთა რაოდენობა გაიგო, გაგვინაწყენდა.

წიგნი „უამი ავბედობისა“ მისი სიკვდილის შემდეგ გამოვიდა. იუსუფ ფალავა ერთერთმა პირველად სცადა მხატვრულად ხორცი შეესხა რუსთაველის უმცირესი თანამედროვის, მეცნიერისა და მწერლის ტბელ აბუსერიძის სახისათვის.

იუსუფ ფალავა ძალიან გულჩვილი და ემოციური პიროვნება გახლდათ. მახსოვს, სტუდენტობისას სამართალმცოდნეობას გვიკითხავდა. ხშირად გვაცნობდა ადგილებს მისი ახალი რომანიდან და თვალეები ცრემლით ენამებოდა.

* * *

1987 წლის 10 დეკემბერი იღვა. გამომცემლობაში ამბავი დამახვედრეს, პოეტი გიორგი სალუქვაძე გარდაიცვალაო. ეს ცნობა იმდენად მოულოდნელი იყო ჩვენთვის, კარგა ხანს გაოგნებული დავრჩით. სუნთქვა ვერ მოვიბრუნე და გაკვირვებული შევცქეროდი ამბის მთქმელს. ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ერთი თვის წინ შევხვდი, ვისაუბრეთ და ზალისიანადაც დავშორდით ერთმანეთს. საერთოდ, გოგი ბოლო წლებში ავადმყოფობდა, გულს უჩიოდა, ხშირად ცუდადაც ხდებოდა, მაგრამ მისი სიკვდილი მოულოდნელი და თავზარდამცემი იყო ჩვენი პატარა ქალაქისათვის. მისი ავადმყოფობა პოეტ ვახტანგ ლლონტს გაეგო და ერთი კვირის განმავლობაში, ვიდრე პოეტს თბილისში გადაიყვანდნენ, ყოველდღე მოინახულებდა თურმე. საუბრის თემას რა გამოუღევდათ — ლაპარაკობდნენ პოეზიაზე, ესენინის მისეულ თარგმანებზე, ესენინის დის წერილზე, რომელიც გოგი სალუქვაძისათვის მიუწერია. ხანდახან თვალეებში ცრემლიც აუკიაფდებოდა თურმე, რაღაც ხელჩაქნეული იყო სიცოცხლეზეო.

გოგი სალუქვაძეს ძალიან უყვარდა ახალგაზრდა მწერლები, შეძლებისდაგვარად ხელსაც უმართავდა მათ. მისი ხელდასმით შემოვიდა პოეზიაში პოეტი ამირან ხაბაზი.

მე მისი რამდენიმე წიგნის რედაქტორი ვიყავი. იგი საოცარი გულისხმიერებით ეკიდებოდა წიგნის გამოცემას. გულდასმით წაიკითხავდა და მრავალჯერ გადასინჯავდა წაკითხულს. ამიტომ იყო, მის წიგნებში კორექტურა იშვიათად გაიპარებოდა. პოეტმა მკითხველს ბევრი მშვენიერი ლექსი დაუტოვა, ის იყო აგრეთვე სერგეი ესენინის პოეზიის ერთერთი კარგი მთარგმნელი, საბავშვო პოეტი. საბავშვო წიგნებიდან ძალიან პოპულარული იყო „თეას წიგნი“ და უკანასკნელი კრებული „ჩიტის ბუდე“, რომელიც მხატვრულად შესანიშნავად გააფორმა მხატვარმა ვახტანგ ბესელიამ. იგი ერთდროულად ამაყიც იყო და მოკრძალებულიც. ერთხელ უუუუნა ხაჯიშვილი მომიყვა: ერთ-ერთ ქარხანაში შეხვედრის ჩატარება გვთხოვეს, როგორღაც მწერალთა კავშირში ორი მწერალი დავიჭირე, გზად ბატონ გოგის გადავეყარეთ და იმასაც ვთხოვეთ მონაწილეობა მიეღო პოეზიის საღამოში. მიუხედავად გულის ავადმყოფობისა, ახალგაზრდა მწერალ ქალს უარი ვერ უთხრა და გაჰყვა. შეხვედრა მეშვიდე სართულზე ტარდებოდა. ასეთ სიმაღლეს პოეტი გაურბოდა, ბოლო წლებში საერთოდ არ ასულა, მაგრამ აქაც რისკი გასწია და საღამოზეც მშვენიერი ლექსი წაიკითხა. საბედნიეროდ, ყველაფერი კარგად დამთავრდა. ასეთი თავგამეტებაც იცოდა პოეტმა.

მახვილგონიერი ფუნაგორისტიც იყო. მისი ფუნაგორიები ახლაც ზეპირად იციან მწერლებმა, მკითხველებმაც კი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ოფიციალურად არსად დაბეჭდილა.

როცა თავისი კრებული „ჩიტის ბუდე“ მისახსოვრა, ასეთი წარწერა გაუკეთა:

„შენს ხელშია გამოვლილი ეს პატარა წიგნი,	ძლიერ მინდა შენს პატარებს მოეწონოს იგი“...
--	---

თურმე ეს მისი უკანასკნელი საჩუქარი იყო.

სიმონ გოგიტიძე

ანდრია მონციაშელის მოღვაწეობა აჭარაში

საქართველოს ისტორიის კვლევის, სწავლებისა და პოპულარიზაციის სახელმწიფოებრივ პროგრამასთან დაკავშირებით, ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის არქეოლოგიის განყოფილებამ მიზნად დაისახა შექმნას სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევების მრავალტომეული.

ჟურნალ „ქოროხის“ რედაქციამ შესაძლებლობა მოგვცა პერიოდულად გამოვაქვეყნოთ კვლევის წინასწარი შედეგები... ამჯერად მკითხველს ვთავაზობთ თვითნასწავლი ისტორიკოსის, ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ ერგეს მკვიდრის სიმონ გოგიტიძის გამოკვლევას.

ამირან კახიძე,

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.
პროფესორი.

სრულიად საქართველოში, და, შესაბამისად, აჭარაშიც, ქრისტიანობის შემოსვლა ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეებს განეკუთვნება. არსებული მონაცემების მიხედვით, ქრისტიანული სარწმუნოება აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთში გავრცედილბოლა ჯერ კიდევ მოციქულთა ხანაში. ეს ლეგენდარული ხასიათის გადმოცემები, რომლებიც მიეწერება მესამე და მეოთხე საუკუნის რომაელ ავტორებს, იმის მაჩვენებელია, რომ ქრისტიანობას საქართველოში ძველი ტრადიცია აქვს. ბუნებრივია, ისმება კითხვა, რამდენად შეეხო პირველ მოციქულთა მოღვაწეობა აჭარას? ვინ იყვნენ ახალი სარწმუნოების მქადაგებლები? წინამდებარე ნაშრომშიც სწორედ ამ პრობლემას ეძღვნება.

წერილობითი ცნობების მიხედვით, საქართველოს ზღვისპირეთში ქრისტიანული სარწმუნოების მქადაგებელთა არასრული სია ასეთია: ანდრია პირველწოდებული, სიმონი, მატათა, ფილიპე და კლემენტი. სახარების მიხედვით, იესო ქრისტეს ჰყავდა 12 მოწაფე, რომლებიც იყვნენ მისი მუდმივი თანამგზავრები. პეტრე, ანდრია პირველწოდებული, იაკობი, იოანე, მათე, ფილიპე, ბართლომე, თომა, იაკობ ალფესის ძე, თადეოსი, სიმონ კანანელი, იუდა ისკარიოტელი, როდესაც იუდას იესო ქრისტე გასცა და შემდეგ თავი ჩამოიხრჩო, დანარჩენმა თერთმეტმა მოციქულმა მის ნაცვლად კენჭისყრით აირჩია იესო ქრისტეს 70 მოწაფეთაგან ერთი — მატათა.

ქრისტეს ჯვარცმისა და ამაღლების (ახ. წ. 33 წ.) შემდეგ, ქრისტეს მოძღვრების გავრცელების მიზნით, მოციქულებმა იმდროინდელი მსოფლიო კენჭისყრით გაიწილეს.

„ყოვლადწმიდასა ღვთისმშობელსა“, ე. ი. მარიამს ამ განაწილებით პრგებია საქართველო. ამ დროს მას გამოცხადებია თავისი შვილი ქრისტე და უთქვამს: „დედაო ჩემო, არა უგულებელ ვყო ერთი იგი საზეპურო უფროს ყოველთა ნათესავთა, მეოხებითა შენითა მათთვის“, პირველწოდებული ანდრია გააგზავნე შენს ხვედრებულ მხარეში და თან გაატანე ხატი შენი პირის (სახის) დადებით გამოსახული, რათა „შენ წილ ხატი იგი შენი მკუდრობდეს მცუელად მათ და უკუნისამდე ჟამთა“. ყველაფერი ეს ქრისტეს დედამ მოუთხრო ანდრიას.

მარიამმა მოატანინა ფიცარი, დაიბანა („მოინათლა“) პირი, ფიცარი სახეზე დაიდო და ზედ ზუსტად ამოკვართა ხატი თავისი. სწორედ ეს ხატი თავის სანაცვლოდ გამოატანა ღვთისმშობელმა ქრისტეს მოწაფეებს საქართველოში. ამ „ხელთუქმნელი ხატით“ ხელში მოაქციეთ ჩემი წილხვდომილი ქართველები და... თავლებიც ვიქნებიო, „არავინ მტერთაგანი მძლე ექმნას მათ“, — ასეთი იყო ქრისტეს დედის დანაბარები და ასედაც მოუთხრობდნენ ყველას საქართველოში მოსული ანდრია და სიმონი.²

ქართლის შუაგულში კერპები ძლიერნი იყვნენ და კერპთა ძლიერი თაყვანისმცემთელი მეფე აღერკიც(?) იქვე იჯდა, მცხეთაში, ამიტომ მოციქულებმა თავისი საგანმანათლებლო მოღვაწეობა საქართველოს განაპირა მხარეებიდან დაიწყეს.

უძველესი ცნობები ანდრია მოციქულის მოღვაწეობის შესახებ დასავლეთ საქართველოში მიეწერება III საუკუნის დასასრულის ავტორს დოროთეოს ტვირელს და IV საუკუნის მეორე ნახევრის ავტორს ეპიფანე კვიპრელს. დოროთეოს ტვირელის მიხედვით, „ანდრია... მოვიდა დიდ სებასტოპოლში, სადაც არის აფსარის ციხე-სიმაგრე („პარემბოლე“ — ქარის „ბანაკი — საყოფელი“), და მდინარე ფასისი, სადაც ცხოვრობენ უშინაგანესნი ეთიოპნი (კოლხნი)...“³

ამ ცნობებში აღნიშნულია დასავლეთ საქართველოს შემდეგი მხარეები: ა. ჩრდილოეთი, კოლხეთი (ახლანდელი აფხაზეთი), რომლის მთავარი ცენტრი იყო დიდი სებასტოპოლისი (სოხუმი); ბ. სამხრეთი კოლხეთი (ქანეთი ანუ ლაზეთი), რომლის ჩრდილო ნაწილი შედის აქარაში და რომლის ერთერთი მთავარი პუნქტი იყო ძველი ციხე-ქალაქი აფსარუნტი (გონიო). გ. შიდა ანუ ცენტრალური კოლხეთი, მდებარე მდინარე ფასისზე (რიონი).

ანდრიას მოღვაწეობის შესახებ ცნობა უცვლელად მეორდება იერონიმეს თხზულების დამატებაში, რომელიც მიეწერება IV საუკუნის ავტორს სოფრონის, ხოლო ანდრია პირველწოდებულის თანამოღვაწისა და თანამგზავრის მატათა მოციქულის შესახებ ამ ტექსტში აღნიშნულია „მატათამ... იქადაგა სახარება მეორე ეთიოპიაში (კოლხეთში), სადაც არის აფსარის ციხე-სიმაგრე და ჰუსის ნავთსადგური... იქვე გარდაიცვალა და დამარხებულია დღემდე“⁴.

მატათა მოციქულის მისიონერული მოღვაწეობის ასპარეზად ამ ტექსტში წარმოდგენილია სამხრეთი კოლხეთი ანუ ქანეთი, რომლის ჩრდილოეთ ნაწილში მდებარეობდა ციხე-სიმაგრე აფსარი (გონიო), ხოლო სამხრეთ ნაწილში ჰუსის ნავთსადგური (შემდეგდროინდელი სურმენი).

VIII საუკუნის ავტორის ეპიფანე კონსტანტინეპოლის თხზულებაში ანდრია მოციქულის მისიონერული მოღვაწეობის შესახებ IV საუკუნის ავტორზე — ეპიფანე კვიპრელზე — დაცულია შემდეგი ცნობა: „კვიპრელი ეპისკოპოსის ეპიფანეს სიტყვით, მან იცოდა გადმოცემიდან, რომ ნეტარმა მოციქულმა ანდრიამ იქადაგა დიდ სებასტოპოლში, სადაც არის აფსარის ციხე-სიმაგრე და ჰუსის ნავთსადგური, და მდინარე ფასისი, და სადაც მოსახლეობენ იბერიელები, სუს (ან) ელნი, და ფუსტელნი და ალანნი“⁵.

ასეთ შინაარსს შეიცავენ ის თხზულებები, რომლებიც მიეკუთვნება III-IV საუკუნის ავტორებს დოროთეოს ტვირელს, სოფრონსა და ეპიფანე კვიპრელს. ეს ცნობები

შემონახული აქვთ VIII-IX საუკუნეების ბიზანტიელ ისტორიკოსებს.

ეპიფანე კონსტანტინეპოლელს თავის ჰაგიოგრაფიულ თხზულებაში ანდრიას შე-
სახებ გამოუყენებია სხვა ძველი წყაროებიც (კლემენტი რომელი, ევაგრე სიცილიე-
ლი). ამ თხზულებაში დაცულია აგრეთვე საინტერესო ცნობები ანდრიას თანამოღვა-
წე მოციქულების მატათას და სიმონ კანანელის მისიონერული მოღვაწეობის შესახე-
ბაც დასავლეთ საქართველოსა და იბერიის განაპირა მხარეებში.

ეპიფანეს ცნობით, ანდრიას სამჯერ უმოგზაურია. პირველი მოგზაურობის დროს
მოსულა „ტრაპეზუნტში, ლაზიკის ქალაქში“. აქედან წასულა იბერიაში, როგორც ჩანს,
ჭორობის ხეობაში. შემდეგ ზღვისპირეთის ბევრი მცხოვრები მოუქცევია და წასულა
იერუსალიმში.

მეორე მოგზაურობის დროს კვლავ მოსულა ტრაპეზუნტში.

მესამე მოგზაურობის დროს ანდრიას თან ხლებია უკვე მატათა და სიმონი თავიან-
თი მოწაფეებითურთ. ისინი ჩამოსულან იბერიაში და ფაზისში. აქედან კი გადასულან
სუსანეთში. ეპიფანე კონსტანტინეპოლელის ცნობით, მატათა თავისი მოწაფეებითურთ
დარჩენილა სუსანეთში ე. ი. ქანეთში.

IX საუკუნის ბიზანტიელ მწერალს ნიკიტა პაფლაგონიელსაც აქვს ცნობა ანდრია
მოციქულის საქართველოში მოსვლის შესახებ: „ხოლო შენ, ჩემო უპატივცემულებსო
ანდრია, წილად გხვდა რა ჩრდილოეთი იბერიი და სარმატნი, ტავრნი, და სკვითნი და
ყოველი ქვეყანა და ქალაქი, რომელი პონტ ეუქსინის ჩრდილოდ და რომელნი სამხ-
რეთით მდებარეობენ, მიმოიარენ ქრისტეს დიდების წყურვილელმა“.⁷

ამ ტექსტში არაა დასახელებული ჰუსის ნავთსადგური, აფსარუნტი და დიდი
სებასტოპოლი. მაგრამ ერთი რამ უდავოდ მუდგნდება, რომ „ყოველი ქვეყანა და
ქალაქი, რომელი პონტ ეუქსინის ჩრდილოდ და რომელნი სამხრეთით მდებარეობენ“.
ნათქვამში სწორედ ჰუსის ნავთსადგური, აფსაროსი და დიდი სებასტოპოლი იგულისხ-
მება.

ბასილ კეისრის (970-1025) თთვენში (რედაქცია X საუკუნის დასასრულს ან
XI საუკუნის დასაწყისს ეკუთვნის და რომელიც ფსევდოდორეთესა და ეპიფანე კვი-
პრელის კატალოგებზე უნდა იყოს დამოკიდებული) ანდრია მოციქულის შესახებ ნათ-
ქვამია: ტრაპიზონიდან წავიდა დიდ სებასტოპოლში, სადაც ზღვას ერთვის მდინარე-
ები ფსარე და ფასიდი. ე. ი. ჭოროხი და რიონი.

ახლა ვნახოთ, თუ რა ცნობებია დაცული ანდრია მოციქულის მოღვაწეობის შესა-
ხებ ქართულ წყაროებში.

გადმოცემა მოციქულთა მიმოსვლის შესახებ დასავლეთ საქართველოში უნდა
სცოდნოდა VIII საუკუნის ქართველ მოღვაწეს იოანე საბანისძეს. იგი „აბოს წამება-
ში“ (შედგენილია დაახლოებით 786 წელს) დასავლეთ საქართველოს „აფხაზეთის“
სახელმწიფოს საზღვრები ასე აქვს წარმოდგენილი: „საზღვარ მათდა არს ზღვაჲ იგი
პონტოჲსა, სამკუდრებელი ყოვლადვე ქრისტეანეთა, მოსაზღვრამდე ქალდიადსა.
ტრაპეზუნტი მუნ არს, საყოფელი იგი აფსარეადსაჲ, და ნაფსადს ნავთსადგური“.⁸

პ. ინგოროყვა აღნიშნულ ტექსტზე მიუთითებს და ამბობს, რომ სწორედ ამ პუნ-
ქტებთან იყო დაკავშირებული გადმოცემები ქრისტიანობის გავრცელების შესახებ
დასავლეთ საქართველოში თვით მოციქულთა მიერო. მისივე თქმით, სამხრეთით მდე-
ბარე ტრაპეზუნტი არის ის პუნქტი, სადაც იქადაგა ანდრია და საიდანაც იგი შემოვიდა
საქართველოში. ამ ქვეყნის შუა ნაწილში მდებარე აფსარი არის ის
ადგილი, სადაც, გადმოცემით, დაუსაფლავებიათ ანდრია პირველწოდებუ-
ლის თანამოღვაწე მოციქული მატათა. ჩრდილოეთ ნაწილში მდებარე ნაფ-
სადს ნავთსადგური (ნიკოფსია) არის ადგილი, სადაც, გადმოცემით დაუსაფლა-

ვებიათ. ანდრიას მეორე თანამოღვაწე, მოციქული სიმონ კანანელი.¹⁰ შემდეგ იქვე სკოლიოში მკვლევარი მიუთითებს, რომ მოციქულთა მიმოსვლის მოსახსენიებლებში აფსარის ციხე-ქალაქი მოიხსენიება როგორც „პარემბოლე“, რომელიც ნიშნავს ჯარის აღვილსამყოფელს (ციხე-სიმაგრეს) და ძველ ქართულში გადმოიცემოდა როგორც „საყოფელი“ ანუ „ბანაკი“.

გადმოცემას მოციქულთა შესახებ იცნობდა აგრეთვე IX საუკუნეში დასავლეთ საქართველოს ანონიმი ავტორი, რომელსაც ეკუთვნის პოემა მიქაელ საბაწმინდელის შესახებ. მას დასავლეთი საქართველო მოციქულთა წილხვდომილ ქვეყნად აქვს გამოცხადებული.¹¹

გადმოცემას ანდრია მოციქულისა და მის თანამოღვაწეთა შესახებ იცნობდა XI საუკუნის ქართველ სწავლულთა მთელი პლეადა: ეფთიმე მთაწმინდელი, გიორგი მთაწმინდელი, ლეონტი მროველი, გიორგი მცირე მთაწმინდელი და ეფრემ მცირე.

XI საუკუნის დასაწყისში მოციქულთა მოღვაწეობას საქართველოში სპეციალური შრომა უძღვნა გამოჩენილმა ქართველმა მწერალმა ეფთიმე იბერიელმა (958-1028 წწ.). მან საბოლოოდ განამტკიცა და კანონიზაცია მიანიჭა დებულებას, რომ ქართული ქრისტიანობა თავისი წარმოშობით დაკავშირებული იყო მოციქულთა ხანასთან. ამ შრომას ეწოდება „მოსახსენებელი მიმოსვლათათვის და ქადაგებათა მოციქულისა ანდრეასი“.

ეფთიმე მთაწმინდელს თავისი შრომის დაწერის დროს გამოუყენებია ეპიფანე კონსტანტინეპოლელისა და ნიკიტა პაფლაგონიელის ტექსტები. ეფთიმეს ქართული ვერსიის თანახმად, ანდრია ყოფილა ტრაპიზონში, მეგრელთა ქვეყანაში, შემდეგ ქართველთა ქვეყანაში მდინარე კოროხამდე, აქედან გადასულა სოსინაგეთში, გადმოგვცემს აგრეთვე, რომ სიმონი დამარხულია ნიკოფსიაში.¹²

პირველად ამ თქმულების მნიშვნელობის შესახებ ქართულსა და ბერძნულ ფართო წრეებში საუბარი და დასაბუთება XI საუკუნეში დაუწყიათ და ამის თავგამოდებული მეგრძოლი გიორგი მთაწმინდელი (1009-1065 წწ.) ყოფილა. როდესაც ანტიოქელი სამღვდელთაგან მიმართავდა ქართველ საზოგადოებას, თუ დამოუკიდებლობა გაქვთ, რატომ მოციქულთაგან არც ერთი არ ყოფილა თქვენი ეკლესიის დამაარსებლადო, მაშინ გიორგიმ ჩვენი ქვეყნის ეკლესიას დიდი სამსახური გაუწია და საკადრისი პასუხიც გაუცია: მოატანიეთ წიგნი ანდრია მოციქულის მიმოსვლათა და იქ გაჩვენებთ თქვენს მონათხოვარსო, როცა პატრიარქმა უბრძანა ამ წიგნის მოტანა და სანამ გიორგი შესაფერის ადგილს წაიკითხავდა, მან პატრიარქს უთხრა: „შენ ამბობ, რომ მოციქული „პეტრეს საუდარზე“ ვზივარო, ხოლო ჩვენ მისი ძმის ანდრიას „ნაწილნი ვართ და სამწყოსნი მის მიერ მოციქულნი და განათლებულნი“; ხოლო თორმეტი მოციქულიდან ერთი სიმონ კანანელი ჩვენს ქვეყანაში — აფხაზეთში დამარხულია ნიკოფსიაშიო!¹³

ანდრია მოციქულის და სიმონ კანანელის საქართველოში მოღვაწეობის შესახებ მოგვითხრობს, აგრეთვე XI საუკუნის ქართველი ისტორიკოსი ლეონტი მროველი. მისი ცნობით, ქართველთა მეფის ადერკის (1-55 წ.წ.?) მეფობაში აფხაზეთსა და ეგრისში წმინდა თორმეტი მოციქულიდან მოსულან ანდრია და სიმონი. სიმონი ქალაქ ნიკოფსიაში; მომკვდარა, ხოლო ანდრიას მოუქცევია მეგრელები და წასულა კლარჯეთისაკენ, როცა გაუგია მეფე ადერკის (იმ დროისათვის ქართლში მეფედ ფარსმანი იყო ს. გ.) მეგრელების მიერ რჭულის გამოცვლის შესახებ, გაბრაზებული და გაუგზავნია ერისთავები, რომლებსაც ძალის გამოყენებით ისევ ძველ სარწმუნოებაზე (კერპთაყვანისმცემლობა) დაუბრუნებია დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა. ქართველთა მეფეს დაუსჯია კლარჯეთის ერისთავი, რომელსაც უვნებლად გაუშვია ანდრია¹⁴.

ეფრემ მცირე თავის ნაშრომში „უწყებაი მიზეზსა ქართველთა მოქცევისასა, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენიების“-აში ამტკიცებს, რომ საქართველოში ქრისტიან-

ნობა თავდაპირველად ანდრია პირველწოდებულმა იქადაგა და შემდეგ კი ნინო, რომის მიხედვით ანდრიას ქრისტიანობა ქუდაგია ჯერ აფხაზეთში, შემდეგ კი ოსეთში, ბოლოს წასულა ქართლში.¹⁵

ანდრია მოციქულის საქართველოში მოღვაწეობაზე ცნობები გვხვდება აგრეთვე რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების მასალებში. საქართველოს დიდი მეფის დავითის (1089-1125 წწ.) ხელმძღვანელობით 1103 წელს მოწვეულ რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებაზე თქმულა, რომ ანდრია მოციქულმა შემოიტანა ქადაგება სახარებისა ყოველსა ქუეყანასა საქართველოდსასა.¹⁶

ქართველთა მეფის თეიმურაზის (1606-1632 წწ.) ელჩის ნიკიფორე ირბახის იტალიაში ჩასვლასთან დაკავშირებით წმ. კონგრეგაცია დე პროპაგანდა ფიდელში თავმოყრილ საბუთებს შორის არის ასეთი ცნობა: „რაც შეეხება ამ ხალხის სარწმუნოებაში მოქცევას, ამბობენ, რომ პირველი, ვინც იქადაგა მათთან (საქართველოში — ს. გ.) ჩვენი უფალი ბატონის იესო ქრისტეს წმ. სარწმუნოება, დიდებული მოციქული წმ. ფილიპე იუო. ხოლო მის შემდეგ — მოციქული სიმონი, რომელიც კერპთაყვანისმცემლებმა წამებით მოჰკლეს და რომლის საფლავი და წმინდა ნაწილები დღემდე დიდი პატივით სარგებლობს ამ ქვეყნის ქრისტიანთა შორის“.¹⁷

როგორც ვხედავთ, ამ „ცნობების“ ავტორს ადვილად უშოვნია საქართველოში წმ. მოციქულთა მოღვაწეობის შესახებ საბუთები და ისინი საქართველოს შესახებ თავმოყრილ მასალებში შეუტანია. ამ ცნობებიდან ირკვევა, რომ იესო ქრისტეს თორმეტ რჩეულ მოწაფეთაგან ერთს — ფილიპეს, ანდრია მოციქულზე და სიმონ კანანელზე ადრე, უქადაგია ახალი სარწმუნოება საქართველოში.

იტალიელი მისიონერი არქანჯელო ლამბერტი (საქართველოში ჩამოვიდა 1631 წ.) ერთ-ერთი იმ ავტორთაგანია, რომელიც ირწმუნება, რომ საქართველოში (კოლხეთი-იბერია) ქრისტიანობა პირველ საუკუნეში გავრცელდაო. აი, რას გადმოგვცემს იგი თავის წიგნში „წმინდა კოლხეთი“, როდესაც ეხება ახალი წლით პირველი საუკუნის ამბებს. „დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ, რაც მოციქულებმა მსოფლიო ერთმანეთს შორის გაინაწილეს. მოციქულ ანდრიას სკვითია შეხვდა და ამასთანავე, ის მხარეც, სადაც აბასკები (როგორც ორტელო თავის „გეოგრაფიულ ძვირფასეულობაში“ ამბობს) ცხოვრობდნენ. აბასკები კოლხების მოსაზღვრეები არიან“, ავტორისავე შენიშვნით, ანდრია აბასკებიდან კოლხეთში უნდა გადასულიყო.¹⁸

„ქართლის ცხოვრების“ კრებულში ვახტანგ VI (1675-1735 წწ.) „სწავლულ კაცთა“ კომისიის მიერ არის დამატებული ანდრია მოციქულის ქადაგების შესახებ საქართველოში: „მოვიდა... ანდრია ქალაქად ტრაპიზონად რომელ არს სოფელი მეგრელთა, სადა — იგი დაჰყო ეამი მცირელი“. იქედან წასულა და „შევიდა ქუეყანასა ქართლისასა, რომელსა დიდ-აჟარა ეწოდების, და იწყო ქადაგებად სახარებისა“.¹⁹

მაშინ, თურმე, აჟარაში არ იცნობდნენ ღმერთს „და ყოველსა საძაგელსა და არაწმინდასა წესსა აღასრულებდეს, რომელი სათქმელადაცა უჯერო არს“. ანდრია, სანამ ჩვენი მხარის ყველა მცხოვრები ახალ სარწმუნოებაზე მოუქცევია, მანამდე ბევრ ჭირსა და განსაცდელში ჩაუგდიათ ურწმუნოებს, მაგრამ ღმერთისა და მისი ხატის შეწევნით ყოველთვის ფონს გადიოდა. იმ ადგილას, სადაც ანდრიამ „ყოვლად-წმიდისა ღმრთისმშობლის“ ხატი დაასვენა, ამოსულა დიდი და მშვენიერი წყარო, რომელიც XVIII საუკუნის პირველ ნახევარშიც ამოდიოდა. ანდრია მოციქულს აჟარაში დაუდგენია მღვდლები და დიაკონები, შემდეგ ღმრთისმშობლის — მარიამის სახელზე აუშენებიათ ეკლესია და აქაც დაუდგენია მღვდლები და დიაკონები. როცა ანდრიას აჟარიდან წასვლა მოუწოდებია, ადგილობრივი მოსახლეობა (კოლხურ-მესხური მოდგმისა) ეხვეწებოდა, რომ ღვთისმშობლის ხატი დაეტოვებინა მათ

მცველად. მაშინ ანდრიას ფიცარზე გამოუსახია სახე ხატისა და მიუცია მათთვის. ეს ხატი სიხარულითა და პატივით დაუსვენებიათ მის მიერ აშენებულ ეკლესიაში, რომელიც XVIII საუკუნეშიც კი ჰქონიათ.²⁰

აქარიდან წასულ ანდრიას გადაუვლია მთა, რომელსაც შემდეგ რკინის-ჯვარი წოდებია, ეს ჯვარი კი, რომლის სახელის მიხედვით მთამ მიიღო სახელწოდება, თვით ანდრიას მიერ ყოფილა დასმული. შემდეგ გაუვლია ოძრხეს (აბასთუმანის მახლობლად) ხევი და მისულა სამცხის (მესხეთი) ერთ-ერთ სოფელში, რომელსაც ზადენგორა ჰქმევია. წმინდა მოციქულს მესხეთშიაც გაუჩაღებია აღგილობრივი მოსახლეობის მონათვლა ქრისტიანობაზე²¹.

„ქართლის ცხოვრებას“ გააჩნია, აგრეთვე, მეორე ჩანართი, სადაც უკვე ანდრიასთან ერთად კიდევ ორი მოციქული — სიმონი და მატათა მოიხსენებიან, როგორც საქართველოში ქრისტიანობის გამავრცელებლები. ანდრია ამ ორი მოციქულის თანხლებით თურმე მოდიოდა ქალაქებსა და სოფლებში, ახდენდა სასწაულებს და ასე შემოსულა ქართლის ქვეყანაში (იგულისხმება აქარა). შემდეგ მისულან ტაოში (ძველი წყაროებით დაიადენი დიაუხი, რომელიც ამჟამად თურქეთშია) და მდინარე ჭოროხამდე.²²

ანდრია პირველწოდებულის მოღვაწეობის საკითხს მოგვიანებით ეხებიან ცნობილი ქართველი ისტორიკოსები: თეიმურაზ ბატონიშვილი (1848 წელს), მ. ჯანაშვილი (1884), დ. ბაქრაძე (1889), ს. ბარათაშვილი (1895), ივ. ჯავახიშვილი (1900), ს. გორგაძე (1915), ბ. ესაძე (1913), ს. ჯანაშია (1952) და პ. ინგოროყვა (1954).

დ. ბაქრაძის აზრით, ანდრია ორჯერ ყოფილა საქართველოში. ის პირველი მოგზაურობის დროს ტრაპიზონიდან აქარაში მოსულა. მეორედ მოსვლის დროს ანდრიას სიმონთან ერთად მატათაც ხლებია.²³ მ. ჯანაშვილი და ს. ბარათაშვილი ანდრიას და სიმონის აქარაში მოსვლის დროსაც აღნიშნავენ. მათი თქმით, წმინდა მოციქულები აქარაში 40 წელს მოსულან.²⁴ ანდრიასა და სიმონის კოლხეთსა და იბერიაში მოსვლის დროის შესახებ განსხვავებული ცნობები მოეპოვება ს. გორგაძესა და ბ. ესაძეს, მათი ანგარიშით, წმინდა მოციქულები უნდა მოსულიყვნენ შესაბამისად 50 და 54 წლის მახლობლად.²⁵

ანდრია პირველწოდებულის და, საერთოდ, მოციქულთა მოღვაწეობის საკითხებს საქართველოში სპეციალური ნაშრომი უძღვნა დიდმა მეცნიერმა ისტორიკოსმა ივ. ჯავახიშვილმა 1898 წელს. ეს ნაშრომი 1900 წელს ქართულად გამოქვეყნდა, ხოლო 1901 წელს რუსულად. მან პირველ რიგში ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ ანდრია მოციქულის შესახებ არაფერია ნათქვამი ძველქართულ წერილობით ძეგლში „ნინოს ცხოვრებაში“²⁶ (შედგენილია 330-იან წწ). მისი თქმით, ანდრიას მოღვაწეობის შესახებ საქართველოში არაფერი ცოდნია რომის იმპერიაში მოღვაწე ქართლის სამეფო გვარის ჩამომავალ ბაკურს, რომელმაც ბიზანტიელ მწერალს რუფინუსს უამბო (390 წ. მახლობლად) ქართველთა მოქცევის შესახებ.²⁷ ასევე არაფერია ნათქვამი ანდრიას მოღვაწეობის შესახებ „პეტრე იბერის ცხოვრებაში“. აქედან გამომდინარე, ივ. ჯავახიშვილი ამბობდა: ანდრიას მოღვაწეობის შესახებ საქართველოში არაფერი არ უნდა სცოდნოდათო IV-V საუკუნეებშიცო.²⁸

ივ. ჯავახიშვილი აღნიშნავდა, რომ ორიგენს პირველად აქვს მოხსენიებული მოციქულების წილ-ხვდომის შესახებ და მისი გადმოცემით, ანდრიას სკვითიაში უქადაგიაო²⁹ და ცნობა ანდრიას შესახებ საქართველოში შემოიტანეს და გაავრცელეს X-XI საუკუნეში საზღვარგარეთ მოღვაწე ბერებმაო.³⁰

ივ. ჯავახიშვილი შემოადგინებული წყაროების მიმოხილვისა და ანალიზის საფუძველზე მივიდა შემდეგ დასკვნამდე: ანდრია მოციქულის მოღვაწეობის შესახებ პონტოში არაფერს ამბობენ უძველესი ბიზანტიელი და ლათინთა საეკლესიო მწერლები (ორიგენი,

ეკსერი). თვით საქართველოშიც VIII-IX საუკუნეებამდე ანდრიას მიმოსვლის შესახებ იბერიაში არაფერი ცოდნიათ, რაც უფლებას გვაძლევს ვთქვათ, „რომ ანდრიას პირველწოდებული არც როდის არ ყოფილა კავკასიაში საზოგადოდ და, კერძოდ, საქართველოში, რომ ანდრიას მიმოსვლა და ქადაგება იბერიაში მხოლოდ თქმულებაა, ისეთი თქმულება, რომელსაც ისტორიისათვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს“.³¹ მიუხედავად ამ განცხადებისა, იგი მაინც არ უარყოფდა გადმოცემებს ქრისტიანობის გავრცელების შესახებ საქართველოში ახალი წელთაღრიცხვით პირველ საუკუნეებში³². ივ. ჯავახიშვილის შემოთაღნიშნული მოსაზრება გაზიარებულია ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში.³³

და მაინც, ზემოთ მოყვანილი მოსაზრების საწინააღმდეგოდ, მიგვაჩნია, რომ მხედველობაშია მისაღები შემდეგი გარემოებები:

1. ცნობილია, რომ IV საუკუნეში ქართლის სამეფო (იბერია) განლაგებული იყო ლაახლოებით თანამედროვე საქართველოს აღმოსავლეთ ნაწილში, ხოლო III-IV საუკუნეების ავტორების მიერ გადმოცემული თქმულებები ანდრიასა და მისი თანამოღვაწეების შესახებ ეხებოდა არა ქართლის სამეფოს, არამედ დასავლეთ საქართველოს. მათ მიერ დასახელებული ქალაქები და ადგილები — ჰუსის ნავთსადგური (სურმენე), აფსარი (გონიო), მდინარე ფასისი (რიონი), დიდი სებასტოპოლი (სოხუმი) და ნიკოფსია (ტუაფსე) განლაგებული იყვნენ შავი ზღვის სანაპიროზე, ე. ი. კოლხეთში, ამიტომ უეჭველია, რომ, როცა სალომე უუარმელი (მირიანის ძის რევის ცოლი) და პეროუავრ სივნიელი ეუბნებოდნენ წმ. ნინოს, რომ მართალია ქრისტე ღმერთს ჰყავდა 12 რჩეული მოწაფე და კიდევ 72, მაგრამ შენს გარდა ჩვენთან არავინ მოავლინაო,³⁴ ისინი მოვლინების ადგილად გულისხმობდნენ იბერიას და არა ლაზიკას (ასე ერქვა მაშინ დას. საქართველოს), მართალია, წმ. ნინოს მოღვაწეობისა და გარდაცვალების (332 ან 388 წ.) ღრის აქარის ძირითადი რაიონები (მდ. აქარისწყლის ხეობა, სადაც ანდრიამ იქადაგა) ქართლის სამეფოს ფარგლებში შედიოდა, მაგრამ ქართლის ამ განაპირა მხარეში ქრისტიანობის ქადაგების შესახებ თქმულებები არ უნდა ყოფილიყო ცნობილი ქვეყნის ცენტრში; შესაძლებელია კიდევაც იყო ცნობილი, მაგრამ ამ პატარა მხარეში ანდრიას ქადაგება ამ საკითხს გადაჭრილად ვერ აცხადებდა, აგრეთვე წმ. ნინოსადმი ასეთი მიმართება (შენს მეტი არავინ არ მოავლინაო...) დაფასების საკითხითაც იყო განპირობებული, რადგან როგორც ცნობილია, მიუხედავად იმისა, რომ ის ტყვედ იწოდება, მას ხშირად წმინდა დედოფლის სახელითაც კი ამკობენ.³⁵

2. ქართველ მეფეთა შთამომავალი ბაკური რუფინუსს უამბობდა მხოლოდ ქართლის სამეფოში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად აღიარების დროისა და გარემოების შესახებ. და თუ ბაკურიმ ანდრიასა და მის თანამოღვაწეთა შესახებ რუფინუსს არ მოუთხრო, ამით ჩვენ ვერ გამოვრიცხავთ არათუ ქართლში, არამედ დასავლეთ საქართველოში მოციქულთა მოსვლის ცნობის არსებობას. ბაკურს თავისი საუბრისას სიტყვაც არ დასცდენია ლაზიკაში არათუ ქრისტიანობის სახელმწიფოებრივ რელიგიად გამოცხადების თაობაზე, არამედ გავრცელების შესახებაც კი.³⁶ მით უმეტეს, რომ დასავლეთ საქართველოში ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად უფრო ადრე ცნობილ იქნა, ვიდრე ქართლის სამეფოში. ამის მოწმობაა 325 წელს რომის იმპერატორის კონსტანტინე დიდის (306-337) ხელმძღვანელობით მოწვეულ ნიკეის პირველ მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე დამსწრეთა შორის მოხსენიებული ბიჭვინთის ეპისკოპოსი სტრატოფილე.³⁷

3. „პეტრე იბერის ცხოვრებაში“, მოთხრობილია მხოლოდ პეტრესა და მის ახლო ნათესავთა შესახებ. მართალია, იქ ნათქვამია თითქოს ქართველი ხალხის ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე მონათვლის შესახებ, მაგრამ ყოველივე ეს გაუგებრადაა წარმოდგენილი, მასში არაფერია ნათქვამი პირველი ქრისტიანი მეფის მირიანისა (307-361) და ქრისტიან-

ნობის გამავრცელებელი მორწმუნე ქალის ნინოს (ქართლში ქრისტიანობას ავრცელებდა 318-332 თუ 338 წწ.) შესახებ. „ცხოვრებაში“ თვით ეს ფაქტიც კია უარყოფილი იქ ნათქვამია, რომ ის მეფე, რომელმაც მთელი იბერიელი ხალხი ღვთისმოსიშობამდე მიიყვანა, იყო „ამ ქვეყნის მმართველთაგან პირველი ქრისტიანი მეფე ბაკურ დიდი“, რომელიც, გადმოცემით, ყოფილა პეტრე იბერის პაპა დედის მხრიდან.³⁸ იქნებ პეტრემ ან მისი ცხოვრების შემდგენელმა იცოდა ანდრიასა და მის თანამოღვაწეთა მოციქულებრივი ამბები შავი ზღვის სანაპიროზე, მაგრამ იგი არ გადმოუცია, რადგან ლაზიკა მოციქულთა შემოსვლის დროისა და იმ დროისათვის (V ს.) მათთვის სხვა ქვეყანას წარმოადგენდა. და ბოლოს, შესაძლებელია ამ თქმულებათა შესახებ მასალა ჰქონდა მისი ცხოვრების შემდგენელს, მაგრამ იგი თავის შემოქმედებით უძლურობაზე ჩივის, სინაწულს გამოთქვამს, რომ მან ვერ აღწერა პეტრესთვის შესაფერისი „ცხოვრება“ და ვერ ამოხსურა ის მასალა, რომელიც ხელთ გააჩნდა.³⁹

არაა გამორიცხული, რომ IX საუკუნეზე აღრეც არსებულიყო ისეთი შრომები, რომელშიც გადმოცემული იყო ცნობები ანდრიას მიერ საქართველოში მოღვაწეობის შესახებ, მაგრამ უამთა სიავემ ისინი გაანადგურა და ჩვენამდე ვერ მოაღწია. დავუშვათ, რომ ქარველებს IX საუკუნემდე, მართლაც, არ ცოდნიათ ანდრიას საქართველოში მოღვაწეობის შესახებ, ეს მაინც არ გამორიცხავს საკითხს, რომ ანდრიამ იქადაგა საქართველოში. „წმ. ნინოს ცხოვრების“ შესახებ, „მოქცევა ქართლისა“-ს კრებული შედგენამდე (X ს.) არაფერი ცოდნიათ. თვით მისი შემდგენელი მოგვითხრობს, რომ „წიგნი ქართლისა მოქცევისა, რომლითა ღმერთმან ნათელი გამოაბრწყინვა... ვითარცა ტალანტი წინამძღუართაგან დაფარული, შემდგომად მრავალთა უამთა და წელთა ვპოვეთ“⁴⁰, ასევე, IV საუკუნიდან დაწყებული IX საუკუნემდე, საქართველოს ეკლესია ჩვენში ქრისტიანობის გამავრცელებლად აღიარებდა წმ. გრიგოლს (სომეხთა განმანათლებელი),⁴¹ ამ ცნობებით თუ ვიმსჯელებთ, დაახლოებით ექვსი საუკუნის სიგრძეზე არაფერი ცოდნიათ წმ. ნინოს შესახებ საქართველოში, მაგრამ ეს „არ ცოდნა“ მაინც არ გამორიცხავს წმ. ნინოს მოღვაწეობის ფაქტს ქართლის სამეფოში და თუ შესაძლებელი იყო IV საუკუნეში მომხდარი ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტის მივიწყება, როგორიც იყო ნინოს მიერ ქართლის მოქცევა, რომელმაც იქამდე მიიყვანა ქართველი ერი და მისი მეფე, რომ ქართლის სამეფოში ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად (326 წ.) ეცნო, რატომ არ შეიძლებოდა დიდი ხნის წინანდელი ამბავის მივიწყება IV-V საუკუნიდან მაინც. მით უმეტეს, რომ ისინი ჩუმად, შიში ადგილ-ადგილ, დრო-დრო ავრცელებდნენ ახალ სარწმუნოებას, ანდრია და მისი თანამოღვაწეები დიდი ხნის წინ მოღვაწეობდნენ, ვიდრე წმ. ნინო. თუ წმ. ნინოს დავიწყება არ გამორიცხავს მისი მოღვაწეობის სინამდვილის ფაქტს, რატომ უნდა გამოირიცხოს ანდრიას მოღვაწეობის სინამდვილე, მით უმეტეს, რომ ასეთ ცნობებს ეთანხმებიან ძველი ბერძენი და ლათინი მწერლები?

მიუხედავად იმისა, რომ ორიგენსა და ეკხერს ანდრიას მოღვაწეობის ადგილად დასახელებული აქვთ სკვითია, არ გამორიცხავს ანდრიასა და მის თანამოღვაწეთა მიმოსვლას საქართველოში, კერძოდ, შავი ზღვის სანაპირო მხარეებში, რადგან ძველი დროის ბერძენი, ლათინი და ებრაელი ისტორიკოსებისათვის სკვითია იყო ზოგადი სახელწოდება ქართველი და მისი მეზობელი ტომებით დასახლებულ ვრცელი ტერიტორიისა.⁴² ამიტომ იყო, რომ ზოგიერთი ისტორიკოსი (არისტოტელე⁴³, ლიკოფრონი,⁴⁴ სვიდა⁴⁵...) ზოგიერთ ქართველ ტომსაც კი სკვითებად ნათლავდნენ. მაგრამ აქ მაინც უნდა შეინიშნოს შემდეგი: ანდრიას წილხვდომ და მოღვაწეობის მხარედ დასახელებულ სკვითიაში წასვლისას აუცილებლად უნდა გაეგო შავი ზღვის სანაპირო მხარე, რო-

გორც აქარა, ისე მთელი კოლხეთი. როცა ანდრია წამოვიდოდა ტრაპიზონიდან, სადაც მისი უმცროსი ძმა პეტრე ქადაგებდა, მას თან უნდა ხლებოდა თორმეტ მოციქულთან კიდეც ორი, მატათა და სიმონი თავიანთი მოწაფეებითურთ. ანდრიას თავის მოწაფეებითურთ მატათა უნდა დაეტოვებინა სამხრეთ კოლხეთში, სადაც ცხოვრობდნენ კოლხები, მაკრონები, მახელონები, ჰენიოხები, ბიძერები და ზღვის სანაპირო ზოლის სიღრმეში ქანები (ლაზები), სოფრონის თქმით, აქ განლაგებული იყო ამ მხარის ორი დიდი ქალაქი, ჰუსის ნავთსადგური და აფსარი.

სოფრონი IV საუკუნის მოღვაწეა, და რომ მისი ტექსტიდან უსარგებლია იერონიმეს (ვისაც ეს ტექსტი შემოუნახავს) და რომ ჩვენთვის საინტერესო პერიოდში ე. ი. I-IV საუკუნეებში აქ მოხსენიებული ქალაქები ასე იწოდებოდნენ, პ. ინგოროყვას მოყავს შემდეგი მსჯელობა „ჰუსი“ ამ ნავთსადგურს ერქვა V საუკუნის დასაწყისამდე, ხოლო აქედან მოკიდებული, ამ პუნქტს ჰუსი აღარ ეწოდებოდა და ერქვა სუსარმია ანუ სუსარმუნე (იგივე სურმენე)⁴⁵. მატათას მოღვაწეობის ადგილად სოსანეთი (სო-სანეთი, ქანეთი) აქვს დასახელებული აგრეთვე ეპიფანე კონსტანტინეპოლელსაც.

მაშასადამე, სურმენედან მოკიდებული მდინარე ქოროხამდე მცხოვრები ზალხი დაუმოდვრავს ანდრიას ხელმძღვანელობით დატოვებულ მატათას და მის მოწაფეებს.

როცა ანდრიამ გონიოში ქრისტეს საქადაგებლად დატოვა მატათა მისი მოწაფეებითურთ, თვითონ სიმონ კანანელთან ერთად გადმოვიდა ქოროხის შესართავის ჩრდილო ნაწილში და, როგორც ჩანს, აქ უკვე ქრისტიანობის გავრცელება თავად ითავა. ანდრიას მოღვაწეობის ადგილად ძველი ისტორიკოსებიც (დოროთეოსი, ეპიფანე კვიპრელი, სოფრონი, ეპიფანე კონსტანტინეპოლელი, ლეონტი მროველი და სხვა) ერთხმად აღნიშნავენ კოლხეთის ანუ ეგრისის (ქოროხიდან აფხაზეთამდე), ანდრიამ თავისი მოწაფეებითურთ ქრისტეს რჯულზე მოაქცია ყველა მოსახლეობა, ჩოლოქიდან მოკიდებული გოდერძის გადასასვლელამდე. ამის მკაფიო დადასტურებაა მოგვიანო ისტორიოგრაფიაში დაცული ცნობები, რომლებიც ქართლის ცხოვრებაში მოიპოვება ჩანართის სახით: ანდრია „შევიდა ქუეყანასა ქართლისასა, რომელსა დიდ-აქარა ეწოდების...“ აქა-რამი ყველა მცხოვრების გაქრისტიანების შემდეგ იგი მიდის ჩრდილოეთის მიმართულებით. სიმონ კანანელი ან უნდა ხლებოდა აქარაში ან ადრევე უნდა გაეგზავნა ჩრდილო კოლხეთში (აფხაზეთში), სადაც მაშინ ცხოვრობდნენ წმინდა ქართველი ტომები კოლხური მოდგმისა: კორაქსები, კორახები, კოლები, სანიგები და ჰენიოსები.

სიმონის ჩრდილოეთ კოლხეთში მოღვაწეობის დასტურია თუნდაც X საუკუნის ავტორის ეპიფანე კონსტანტინეპოლელის ცნობა, რომ „არის ჭიქეთის ნიკოფსიაში საფლავი, რომელსაც აქვს წარწერა სიმონ კანანელისა“. ამ ცნობას ეთანხმებიან XI საუკუნის ქართველი მოღვაწეებიც: ეფთიმე მთაწმინდელი, ლეონტი მროველი, გიორგი მთაწმინდელი და სხვა. ქართველი მეფის თეიმურაზ პირველის ელჩის ნიკიფორე ირბახის ძალიან ჩასვლასთან დაკავშირებით შეგროვილ მასალებში არის ცნობა, რომლის მიხედვით სიმონი კერპთაყვანისმცემლებს წამებით მოუკლავთ და რომლის საფლავი და წმინდა ნაწილები დღემდე დიდი პატივით სარგებლობს ამ ქვეყნის ქრისტიანთა შორის.

მაშასადამე, აქარის მრავალტანჯულ მიწა-წყალზე ფეხი დაუდგამს, ჯერ კიდევ ქრისტიანული რელიგიის ჩასახვის ხანაში, იესო ქრისტეს თორმეტ მოწაფეთაგან რამდენიმეს: ანდრია პირველწოდებულს (სახარებაში პირველ მოციქულად ანდრიაა დასახელებული; ამიტომ მას „პირველწოდებული“ ეწოდა), სიმონ მოშურნეს (ასე ეწოდება „საქმე მოციქულთა“-ში) იგივე კანანელს, მატათას (მათეოსი) და ფილიპეს. გადაქრით შეიძლება

ითქვას, რომ ამათგან ქრისტიანობის გავრცელებისათვის აქარაში შრომა არ დაუშურებიათ ანდრეასა და მატათას. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II თვლის, რომ ანდრია პირველწოდებულმა და სიმონ კანანელმა, „უფლის სიტყვის ქადაგებით განვლეს საქართველოში ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეში“.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

1. ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ., 1955, ს. ყაუხჩიშვილის რედ. გვ. 38.
2. ლ. სანიკიძე, წიგნი მოწამეთა, თბ., 1988, გვ. 13.
3. В. Василевский, Хожение Апостолы Андрея, Труды II, I, 1909, გვ. 225.
4. იქვე, გვ. 226.
5. იქვე.
6. პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, თბ., 1954, გვ. 225.
7. ივ. ჯავახიშვილი. ანდრია მოციქულის და წმ. ნინოს მოღვაწეობა საქართველოში. „მოამბე“, თბ., 1900, № 6, გვ. 40-41.
8. ვ. ვასილევსკი, დასახ. ნაშრ., გვ. 227.
9. იოანე საბანისძე, მარტვილობა აბო ტფილელისა, კ. კეკელიძის გამოცემა, თბ., 1953, გვ. 66.
10. პ. ინგოროყვა, დასახ. ნაშრ., გვ. 211.
11. კიმენი, I, კ. კეკელიძის გამოცემა, გვ. 270.
12. ეფთიმე მთაწმინდელის ქართული ვერსია, მ. საბინინის გამოცემა; საქართველოს სამოთხე, თბ., 1982, გვ. 24-45.
13. ათონის კრებული, თბ., 1901, გვ. 315.
14. ქართლის ცხოვრება, ტ. I, გვ. 38, 42.
15. ეფრემ მცირეს პოეზია; „წიგნის სამყარო“, თბ., 1989, 8/III.
16. რუის-ურბნისის ღეგლის წერაჲ, ქრ კბი, II, გვ. 58.
17. ი. ტაბალუა, საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში, ტ. II, თბ., 1986, გვ. 172-173.
18. ი. ტაბალუა, დასახ. ნაშრ., ტ. I, თბ., 1984, გვ. 55.
19. ქართლის ცხოვრება, ტ. I, გვ. 39.
20. იქვე.
21. იქვე, გვ. 39-42.
22. იქვე, გვ. 42-43.
23. დ. ბაქრაძე, ისტორია საქართველოსი, თბ., 1889, გვ. 108.
24. მ. ჯანაშვილი, საქართველოს მოკლე ისტორია, თბ., 1884, გვ. 20. ს. ბარათაშვილი, საქართველოს მოკლე ისტორია, ქუთაისი, 1895, გვ. 118.
25. ს. გორგაძე, საქართველოს ისტორია, ქუთაისი, 1915, გვ. 60; Б. Эсадзе, Летопись Грузии, выпуск I, 1913, გვ. 19.
- 26, 27. 28, 29, 30, 31, 32, ივ. ჯავახიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 37, 45, 46, 47. 50.
33. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. I, გვ. 448.
34. შატბერდის კრებული, გამოსაცემად მოამზადეს ბ. გიგინეიშვილმა და ელ. გიუნაშვილმა, თბ., 1979, გვ. 328.
35. იქვე, გვ. 327, 328 და სხვა.

36. გეორგიკა I, ტექსტები ქართული თარგმანით გამოცემს და განმარტებული დაურთეს ალ. გამყრელიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა, თბ., 1961, გვ. 203-205.

37. იქვე, გვ. 2-4.

38. ცხოვრება პეტრე იბერიისა, ი. ლოლაშვილის რედაქციით, თბ., 1988, გვ. 80-81.

39. იქვე, გვ. 58.

40. შატბერდის კრებული, 355.

41. ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. I, თბ., 1979, გვ. 232.

42. თ. ყაუხჩიშვილი, ბერძენი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, V, თბ., 1983, გვ. 59-61.

43. თ. ყაუხჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., ტ. II, თბ., 1969, გვ. 42.

44. თ. ყაუხჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., ტ. IV, თბ., 1980, გვ. 37.

45. გეორგიკა, IV, ს. ყაუხჩიშვილის რედ., თბ., 1952, გვ. 324.

46. პ. ინგოროყვა, დასახ. ნაშრ., გვ. 225.

၁၅

მატების გამსაკუთრებით მაღალი ტემპით გამოირჩევა მანქანათმშენებლობა და ლითონდამუშავება, ხათ შორის ელექტროტექნიკური და საყოფაცხოვრებო მანქანათმშენებლობა, აგრეთვე კვების მრეწველობა, მასში უპირატესად ხილბოსტნეულის კონსერვ-

ბის წარმოება, თევზისა და ჩაის მრეწველობა. ამის შედეგად მანქანათმშენებელი კომპლექსის ხვედრიწონა მიაღწევს 24%-ს, კვების მრეწველობისა — 36%-ს, მაშასადამე, მოსალოდნელია, რომ მონოსტრუქტურულობა კიდევ უფრო გამოიკვეთება, რის გამოც განსაკუთრებით იზარალებენ საშენ მასალათა და ქიმიური მრეწველობა, რომელთა ჯამური ხვედრიწონა 4%-ზე ნაკლები იქნება. ყურადღება უნდა გამახვილდეს არა იმდენად მანქანათმშენებლობისა და კვების მრეწველობის ძირითადი საწარმოო ფონდების ზრდაზე, არამედ მათი გამოყენების ინტენსიფიკაციაზე, ტექნოლოგიური სტრუქტურის რაციონალიზაციაზე, პროდუქციის ხარისხისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე. ჩვენი გაანგარიშებით, მრეწველობის ძირითად საწარმოო ფონდებში, მანქანათმშენებელი კომპლექსის ხვედრიწონის უცვლელულობის პირობებში, აღნიშნულ დარგში ფონდუკუგების მატების ყოველი 5 კაპიტი საერთოსამრეწველო ფონდუკუგებას გაზრდის 1 კაპიტით, იგივე ნამატისათვის საკმარისი იქნება ფონდუკუგების გაზრდა კვების მრეწველობაში 3 კაპიტით, გეოგრაფიული მდებარეობითაა გამოწვეული აჭარის მრეწველობის სპეციალიზაცია სუბტროპიკული კულტურებისა და ზღვის პროდუქტების გადამუშავებაზე. მიუხედავად ამისა, გაუმართლებლად მიგვაჩნია ხილბოსტნეულის კონსერვების წარმოების, ჩაისა და თევზის მრეწველობის ესოდენ მაღალი ტემპებით ექსტენსიური განვითარება, რაც უმთავრესი მიზეზია კვების მრეწველობის ხვედრიწონის ზედმიწევნით გადიდებისა. ალბათ, მიზანშეწონილია, რომ აღნიშნული ქვედარგების ძირითადი საწარმოო ფონდების საშუალოწლიური ზრდის ტემპი დაუახლოვდეს საერთოსამრეწველოს (6,5%), რათა შეჩერდეს მონოსტრუქტურულობის გაღრმავების ტენდენცია. პარადოქსული და სრულიად დაუშვებელია თამბაქოს მრეწველობის უპირატესი განვითარება მაშინ, როცა არსებული დეფიციტის პირობებში, კვების მრეწველობაში ხორცის, რძისა და რძის ნაწარმის მრეწველობის ძირითადი წარმოებრივი ფონდების ხვედრიწონები ყველაზე სწრაფად მცირდება (ღვინის წარმოებას თუ არ ჩავთვლით, სადაც პროგნოზით ზრდის ტემპი ყველაზე დაბალია—1,9%). ყოველდღიური მოხმარების პროდუქტების (პური, საკონდიტრო ნაწარმი, ხორცი, რძე) მწარმოებელი ქვედარგების ძირითადი საწარმოო ფონდების ზრდის ტემპი უნდა აიწიოს საერთოსამრეწველომდე და გაუსწროს კიდევ მას.

ყველაზე მაღალი ფონდუკუგების დარგის — მსუბუქი მრეწველობის ძირითადი წარმოებრივი ფონდების ხვედრიწონა 2.000 წლისთვის 4,7%-ს მიაღწევს. მოწინავე უცხოური ფირმების მიერ დარგის საწარმოების რეკონსტრუქციის პრაქტიკა ფუჭ და ნახარჯებად რომ არ იქცეს, ყურადღება უნდა გამახვილდეს კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებასა და მაღალხარისხიანი ნედლეულის გამოყენებაზე.

ხე-ტყისა და ხის დასამუშავებელი მრეწველობის ძირითადი საწარმოო ფონდები გაიზრდება საერთოსამრეწველო ტემპით (6,5%). ეფექტიანობის გადიდების მიზნით, ეკოლოგიური თვალსაზრისითაც, მიზანშეწონილია მაღალრენტაბელური ხის დასამუშავებელი მრეწველობის (საავეჯო ბამბუკის ქარხანა, ხის დასამუშავებელი კომბინატი და სხვა) უპირატესი განვითარება ტყის ქრასთან შედარებით.

საშენ მასალათა მრეწველობა უმნიშვნელო ხვედრიწონით ხასიათდება, პროგნოზით იგი კიდევ უფრო შემცირდება. დაბალია დარგის საწარმოთა ეფექტიანობის მაჩვენებლებიც. შექმნილი მდგომარეობა სპეციალურ შესწავლას მოითხოვს. ვფიქრობთ, დარგში ერთიანი მეცნიერულ-ტექნიკური და ინვენსტიციური პოლიტიკის გატარების მიზნით უნდა აღმოიფხვრას უწყებრივი დაქსაქსულობა სხვადასხვა სამინისტროებს შორის, მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს მთის ქანების დამუშავებაზე სპეციალიზირებული საწარმოების შექმნა-განვითარებას.

სათბობისა და ქიმიური მრეწველობის ძირითადი საწარმოო ფონდების ზრდის

ტემპი საერთოსამრეწველოს ჩამორჩება შესაბამისად 2,8 და 3,1 პროცენტული პუნქტით. აღნიშნული დარგები ტრადიციულია აჭარის მრეწველობისათვის, მაგრამ ტექნიკური ბაზის მოძველების გამო მათი მნიშვნელობა და პოზიცია სტრუქტურაში ეცემა, არადა პროდუქცია კვლავ დიდი მოთხოვნილებით სარგებლობს.

ელექტროენერგეტიკის ხვედრიწონა სტრუქტურაში შემცირდება 19% -მდე. ელექტროენერგეტიკა ყველაზე დაბალი ფონდუკუგებით ხასიათდება. ამის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი ისაა, რომ დარგის ძირითადი საწარმოო ფონდების 85% მოდის ქსელებზე, ჰესებზე — მხოლოდ 15%. წარმოებული ელექტროენერგია არასაკმარისია — იგი მხოლოდ მესამედით თუ აკმაყოფილებს აჭარის სახალხო მეურნეობის მოთხოვნილებას. დიდია დანაკარგები — 1989 წლის მონაცემებით მათ მოხმარებული ელექტროენერგიის 9,6% შეადგინეს. მოქმედი ჰესები საჭიროებენ განახლების სამუშაოებს. აწვესზე აუცილებელია 5 ძალური კაბელის შეცვლა, ავტომატიზაციის სისტემის სრული მოდერნიზაცია, მართვის ფარის სახურავის რემონტი; მაქახელაზე — სააკუმულაციო ბატარეის კაპიტალური რემონტი; კინკიშვესზე — ყველა ნაგებობაში ფილტრაციის კერების ლიკვიდაცია, ლითონის ფარების გაწმენდა და შეღებვა. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ შავი ზღვა და მთიანი გარემოცვა განაპირობებენ ნალექების დიდ რაოდენობას აჭარაში, რაც კარგ შესაძლებლობას იძლევა წყალუბვ მდინარეებზე მცირე ენერგეტიკის განვითარებისათვის.

აჭარის მრეწველობაში ძირითადი საწარმოო ფონდების სტრუქტურის სრულყოფა და ეფექტიანობის ამაღლება უნდა გულისხმობდეს: 1) წარმოების ტექნიკური დონისა და პროდუქციის ხარისხის მოთხოვნილებებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფას. კერძოდ, ძირითადი საწარმოო ფონდების ტექნოლოგიური სტრუქტურის რაციონალიზაციას, ეფექტიანი დარგების განვითარებას, დარგობრივი და ტერიტორიული სტრუქტურების ოპტიმალური თანაბარზომიერების უზრუნველყოფას, პროგრესული ტექნოლოგიური პროცესებისა და წარმოების ორგანიზაციის მეთოდების დანერგვას, კადრების კვალიფიკაციის ამაღლების გამოცდილების განზოგადებასა და გამოყენებას, საექსპორტო და ადგილობრივი დანიშნულების პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის გაზრდას, ხელსაყრელი საგარეო კავშირურთიერთობის დამყარებას; 2) საწარმოთა დამოუკიდებლობისა და საბითუმო ვაჭრობის გაფართოებას, ზედმიწევნით გადიდებული გადასახადების შემცირებას, ადგილობრივი მრეწველობის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის სრულყოფას; 3) რეგიონის სპეციალიზაციის გაღრმავებას, სუბტროპიკული და ზღვის პროდუქტების გადამამუშავებელი დარგების, აგრეთვე მათთვის საჭირო მანქანების წარმოების მიზანშეწონილი ტემპებით განვითარებას; 4) ელექტროტექნიკურ, ამწე-სატრანსპორტო, საყოფაცხოვრებო მანქანათმშენებლობასა და გემთმშენებლობაში (კატარღების წარმოება) უახლოესი პროდუქციის დანერგვის ყოველმრივ სტიმულირებას; 5) მრეწველობის „ბ“ ჯგუფის ისეთი დარგების პროორიეტულ განვითარებას, როგორებიცაა მსუბუქი მრეწველობა, კვების მრეწველობაში პურის, ხორცისა და რძის ნაწარმის წარმოება; 6) ხის მრეწველობაში მაღალრენტაბელური დამამუშავებელი წარმოების წინსწრებას; 7) სათბობ-ენერგეტიკულ კომპლექსსა და ქიმიურ მრეწველობაში ტექნიკური ბაზის ინტენსიურ განახლებასა და ეკოლოგიურად მიზანშეწონილი წარმოების განვითარებას; 8) მაღალმთიან რაიონებში მცირე და საშუალო ზომის, ტექნიკურად კარგად აღჭურვილ საწარმოთა ქსელის შექმნას.

საქართველოს სსრ საგეგმო კომიტეტის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში შემუშავებული პროგნოზით, აჭარის მრეწველობის ძირითადი საწარმოო ფონდების ტერიტორიულ სტრუქტურაში მაღალმთიანი რაიონების ხვედრიწონა კიდევ უფრო შემცირდება: 1990 წ. — 5%; 2000 წ. — 4,3%. კერძოდ, ქედის რაიონისა შემცირდება

0,7 პროცენტული პუნქტით, შუახევის — 0,1-ით, ხულოს ხვედრიწონა გაიზარდა უმნიშვნელოდ — 0,1 პუნქტით, მაღალმთიან რაიონებში ცხოვრობს აჭარის მოსახლეობის მეხუთედზე მეტი, ბუნებრივი მატება ყველაზე მაღალია, ამას თუ დავუმატებთ თითქმის ნახევარწლიან დიდთოვლობას, ადვილად ვგებულობთ, რომ აქ შრომითი რესურსების კარბობასთან გვაქვს საქმე, ამდენად, დაუშვებელი და გაუგებარია პროგნოზით გათვალისწინებული შემცირება სტრუქტურაში. აჭარის მაღალმთიან რაიონებში კარგი პირობებია ინდივიდუალური და მცირე კოლექტიური მეწარმეობის განვითარებისათვის, ძველი ხელოსნური ტრადიციების ყოველმხრივი სტიმულირებისა და აღორძინებისათვის. ფართე ინიციატივის საშუალებას იძლევა ახალმიღებული კანონი საკუთრების შესახებ, კერძოდ, „ოჯახის წევრთა და სხვა იმ პირთა საკუთრებაში, რომლებიც ერთობლივად უძღვებიან შრომით მეურნეობას, შეიძლება იყოს სახელოსნო“⁷... საქართველოს სსრ ეროვნული განვითარების კონცეფციის შემადგენელი ნაწილია ეროვნული რეგიონალური პოლიტიკა, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ყველა ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის შეწონასწორებული განვითარება თითოეული რეგიონის ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების, ისტორიული ტრადიციებისა და მეურნეობის სპეციალიზაციის გათვალისწინებით.⁸

შენიშვნები

1. Моргенштерн О. О точности экономико-статистических наблюдений. М., Статистика, 1968, с. 92.
2. Ермилов А. П. Макроэкономическое прогнозирование в США. Новосибирск, Наука, 1987, с. 5-57.
3. Хауштейн Г. Методы прогнозирования в социалистической экономике. Москва, Прогресс, 1971, с. 55, 65.
4. Киласония В. П. Актуальные проблемы регионального прогнозирования. Тб., Мецниереба, 1990, с. 10, 27.
5. Дж. Мейндональд. Вычислительные алгоритмы в прикладной статистике. М., Финансы и статистика, 1988, с. 11.
6. მიზნობრივი კომპლექსური პროგრამა „საქართველო 2000 — რეგიონები (აჭარის მხრის)“. სმედმსი, გვ. 177.
7. კანონი სსრ კავშირში საკუთრების შესახებ. კარი 11, მუხლი 8. — გაზეთი „კომუნისტი“, 1990, 14 მარტი.
8. საქართველოს კომუნისტური პარტია: საქართველოს სსრ ეროვნული განვითარების კონცეფცია, თავი 2, მუხლი 14. — გაზეთი „კომუნისტი“, 1990, 20 თებერვალი.

რევაზ ლორთქიფანიძე,

ინსტიტუტის მეცნიერი მუშაკი.

ეკონომიკისა და სამართლის

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის,

პონორარი გადაირიცხება სტიქიით დაზარალებული მაღალმთიანი აჭარის დასმარების ფონდში.

ზორენა მახაჭაძე

ხელგაშლილი სტუმართმოყვარეობა ანუ დასასრულის დასაწყისი

ტრაგიკულად უღერს ოთარ ჭილაძის რომანის, „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“, სა-
თაური. თავიდანვე თანაუგრძნობ ამ მარტოკაცს, გინდა შეეშველო, სწორი გზა
აჩვენო და შენც ბოროტკით მიყვები. ასე შეუერთდებიან მკითხველები გზადაგზა და
უკვე ერთი აღარ იქნება, ერთად იფიქრებენ, ერთად ეძიებენ და ეგებ საშველიც
იპოვონ.

და მაინც, რატომ ერთი კაცი? იქნებ იმიტომ, რომ ეს ტვირთი, ცხოვრება რომ
ჰქვია, შენი ადამიანობის გამოცდისათვის გაქვს აკიდული; მარტომ უნდა დაძლიო
ყველა აღმართი და მოსახვევი, რათა გზის ბოლოს განწმენდილი მიხვიდე, ან იქნებ, ეს
ერთი კაცი განზოგადებული სახეა ადამიანისა. ყველას გზა ხომ, ძირითადად, მსგავს-
ია თავისი სირთულით, პრობლემებით, მთავარი ამოცანით — ბოლომდე დარჩეს ადა-
მიანად.

ოთარ ჭილაძის რომანის მთავარი პერსონაჟი, დრო, მიედინება, ბოჩოლასავით საბელშე-
ბმულ ადამიანებს მიათრევს გზაზე და თან თავისი შეუბრალებელი ყალბით უხატავს
სულსა და სახეს. დროის ყოვლისშემუსრავი ძალით ნამოქმედარს ადამიანი თავისი უკე-
თური მოცადეობით ეხმარება, შემდეგ კი თავადაც უკვირს, ბილიკის ბოლოს ხახა-
დაფჩენილი უფსკრულის წინ რომ აღმოჩნდება.

ცხოვრების გრძელ გზაზე მავალი კაცი ფრთხილად უნდა იყოს, რათა გზის ბოლოს
საკუთარი პიროვნების ნაცვლად უცხო ვინმე არ დახვდეს.

ეს გაფრთხილება ერთი უმთავრესია ო. ჭილაძის რომანში.

„გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“ სამი, ერთი შეხედვით, დამოუკიდებელი ნაწილი-
საგან შედგება, მაგრამ მათ შორის ორგანული კავშირია, ისინი ერთმანეთს განაპირობე-
ბენ. პირველ ნაწილს „აიეტი“ ჰქვია. ესაა მრავალსახად მოხატული მდიდრული ფერ-
წერული ტილო, რომელსაც საფუძვლად უდევს ცნობილი ბერძნული მითი არგონავ-
ტების შესახებ.

კლასიკური მითის მიხედვით, ძველი კოლხეთი უმდიდრესი, უძლიერესი სახელ-
მწიფოა, არგონავტები — მამაცი, ხიფათის, ფათერაკების მოყვარული კეთილშობილი
ვაჟკაცები, კოლხი მედეა — სიყვარულისაგან ნებადაკარგული ქალი და ა. შ.

ო. ჭილაძის რომანში ამ მითმა ტრანსფორმირება განიცადა. მას ყოველგვარი
ბრწყინვალება მოშორდა. თუკი რამ იყო მასში ამაღლებული, გმირული, ნაწარმოებში
დაკნინებული, ხიბლგამოცლილია. ამით მწერალი აიძულებს მკითხველს, გადააფასოს
აქამდე არსებული წარმოდგენები.

მითის გამოყენება ო. ჭილაძეს საშუალებას აძლევს ერთი მიმართულებით კი არ

გამახვილოს ჩვენი ყურადღება, მრავალკუთხოვანას ერთი წახნაგი კი არ გვიჩვენოს მხოლოდ, არამედ ყველა კუთხე დაგვათვალისწინოს, ამიტომ მის რომანში ყველა მხატვრულ სახეს რამდენიმე განზომილება მოეძებნება.

თხრობის ზღაპრული ფორმა კი უფრო ამახვილებს, ბასრსა ხდის სათქმელს, უფრო მწარედ იჩხვლიტება ამ ვითომ ზღაპრულობის იქით მიმალული ტკივილი.

კლასიკურ მითში მედეასა და იაზონის საბერძნეთში წასვლის შემდეგ იწყება ნამდვილი ტრაგედია, ო. ჭილაძეს კი ისინი, ვანის საზღვრებს გაცილებულნი, აღარ აინტერესებს და დის ღალატის მსხვერპლ ძმასთან ერთად გვაბრუნებს კოლხეთში, რათა უფრო შემწარავი ტრაგედიის მოწაწილენი გაგვხადოს. იგი ქმნის ახალ, ყოვლისმომცველი ვნებათაღელვით, სულიერი ქარტესილებით, ადამიანის მორალური ამაღლებითა და დაცემით გაჭერებულ მითს.

„გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“, ფაქტიურად, ერთი მთლიანი მეტაფორაა, რომანი — ალევორიაა, რომანი — პარაბოლა.

წაწარმოების პირველ ნაწილში ხასხასა, მსუყე ფერებითაა დახატული კოლხეთის დედაქალაქი. რად ღირს, თუნდაც, მხოლოდ დარიაჩანგის ბაღი — ეს ემქვეყნისური სამოთხე, მუდმივი გაზაფხულის, მშვენიერების სიმბოლო. აქვე მიგვანიშნებს ავტორი, რომ მისი არსებობა ვანელების ზნეობაზეა დამოკიდებული: არც ერთ ვანელს „კიწიც არ უნდა შეეტება, თორემ ამოდენა ბაღი თვალის დახამხამებაში უკვალოდ გაქრებოდა“. ეს ფრაზა უკვე გვაფიქრებინებს, ხომ არ დადგება დრო, როცა რომელიმე ვანელი ხელყოფს ამ საუნჯეს?

ვანში ვაქარიც კი სულით პოეტია, შავთვალემა მაღალსა და მისი ქალიშვილები კი სინორჩის, ქალური სითბოსა და ალერსის სიმბოლოდ ქცეულან, აქ დროსაც დაუკარგავს თავისი ძალა, რადგან ვანელებს მუდმივი ნაყოფიერების სიმბოლოდ სიბერისა და სიკვდილის დამთრგუნავი ცოლქმარი, ბოჩია და ფოთოლა ჰყავთ, რომელთა ქერქვეშ არასოდეს შეწყვეტილა აკვნის ჭრიალი. მათი მარადიული ახალგაზრდობის მიზეზი ისაა, რომ „მზე და მთვარე ამოსდიოდათ ერთმანეთზე“. სწორედ სიყვარულია ის საძირკველი, რაზეც ვანი აშენებულია, ამიტომაც აქვს მას ბოჩიას თვალეზივით გაოცებული, გაღიმებული და დილის მზით განათებული იერი.

ვანურ საოცრებათა გვირგვინი კი ოქრომქედლების უბანია, სიმბოლო სახელმწიფოს ძლიერებისა, მატერიალური კეთილდღეობისა.

ეს არის ფონი, ის გარემო, რომელშიც ცხოვრობენ რომანის პერსონაჟები, აიეტი, მისი ოჯახი და ვანელი მოქალაქეები.

აიეტი, ძლევამოსილი ქვეყნის მეფე, ჭეშმარიტად ხელმწიფური თვისებებით შემკული პიროვნებაა. მისი ბრძნული მეფობის შედეგად აყვავებულია ვანი, მზე ჩაღვრილა მის ქუჩებში. ვანელებმა არ იციან, რაა უსამართლობა, სიღარიბე, მათხოვრობა.

ეს ამბები კი იმ დროს ხდებოდა, როცა ვანი ზღვისპირა ქალაქი იყო.

მაგრამ აი, კოლხეთის მიწაზე პირველმა ბერძენმა დადგა ფეხი და... ზღვამაც სწორედ იმ დღეს გახედა და ხანგრძლივი ყოყმანის შემდეგ პირველი ნაბიჯი გადადგა უკან. მართლა ბუნების ჩანაფიქრი იყო ეს? ანდა რაიმე განსაკუთრებული როლი ხომ არ უნდა ითამაშოს ზღვის უკანდასევამ ვანის ისტორიაში, პირველივე სტრიქონებიდან საგანგაშო ზარივით რომ ჩამორეკა ავტორმა? არა, ეს ბუნების მორიგი ჭირვეულობა არ იყო მხოლოდ, ზღვის ნაბიჯ-ნაბიჯ გაპარვას სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს: „ზღვამ ისინი რაღაც დიდი ცოდვის გამო მიატოვა“, და აი, დაისვა კითხვა: რა ცოდვა იყო ეს? მასზე პასუხის გაცემა რომანის ერთი ძირითადი პრობლემის ამოხსნაცაა.

სულით, ხორციით ვანელი, ნამდვილ მეპატრონედ რომ გრძნობდა აქ თავს, მეთევზე

ბედია, გახდა უნებური მიზეზი ვანის დიდების გაქრობისა: მან გადაარჩინა უმწველესი წლის ბერძენი ბაღლი — ფრიქსე, ვერძით მოფრენილი.

არავის გასჩენია ცუდი წინათგრძნობა, თვალეზაბრწყინებულნი, ცნობისმოყვარეობით დასცქეროდნენ ვანელები მათ მიერ სიცოცხლედაბრუნებულ ბიქს, არც მეფე აიეტს უყოდმანია, ისე დაიჭერა მისი ნაამბობი, იშვილა, გაზარდა და ბუდეც გააჩენინა.

ცხვრებზე ამხედრებული, გაფრენას მოწყურებული ბავშვების ჭირითი ქალაქში მწარე ირონია იყო მფრინავ ვერძზე. თავისდაუნებურად აფრთხილებდნენ შვილები მშობლებს, მაგრამ თვითდამშვიდებას მიცემული უფროსების გამოფხიზლება ასე ადვილი არ იყო. ამ გართობა-თამაშს ის შედეგი მოჰყვა, რომ მამამ შვილს ხელი შემოჰკრა, საოცარ ხმაურს ტეხს მწერალი აქ, თითქოს სურს ვანელების გაფრთხილება: „მთელს ქალაქში ისეთი ლაწანი გაისმა, კარტფანჯრები ჩამოცვივდა, ჯამ-ჭურჭელი დაიმსხვრა... მამა, რომელმაც შვილს შემოჰკრა, ქალაქის მთავარ მოედანზე გამოვიდა და მთელს ქალაქს დაანახა გამხმარი მარჯვენა, ჩამოხლეჩილი ტოტივით რომ ეკიდა მხარზე“.

კიდევ ერთი სიმბოლური აქტი. იმდენი ავი ნიშანი დაუგროვა მწერალმა ვანელებს, რომ მათ განგაში უნდა აეტეხათ, მაგრამ, საუბედუროდ, ღრმა აღმოჩნდა გონების თვალის ძილი. ბოროტებამაც ისარგებლა, მიხვდა, ამდენი ხნის ნაფიქრის აღსრულების დრო დამდგარიყო, კოლხები თავიანთი ძველი დიდების ნაჩრდილვეს შეფრფინვით შეშხაროდნენ, მათ დრო უგულებელყვეს, ისიც დაივიწყეს, რომ მათი სიმდიდრე, კეთილდღეობა მათსავით აღტაცებას არ მოგვრიდა სხვასაც. დაივიწყეს, ბედნიერების მომნიჭებელი ძალის გარდა სხვა ძალის არსებობა და ამ გულდამშვიდებამ ისინი კატასტროფამდე მიიყვანა.

არავის დაბადებია ექვი, ამოდენა მანძილზე მოფრენილ ბიქს ხელში ზეთისხილის ფოთოლი რომ აღმოაჩნდა, მხოლოდ ბახას წამოსცდა: „კარგად ვიცნობ მაგ ბერძნებს, ერთ ცხვარს შემოგიგდებენ და მთელ ფარას მოგთხოვენო“, — აკი, ასეც მოხდა ბოლოს, მაგრამ წინასწარმეტყველებასავით ნათქვამი ეს სიტყვები მთვრალი ხალხის ხორხოცში ჩაიკარგა.

მუდმივმა კეთილდღეობამ მოადუნა ხელისუფლებისა და ხალხის სიფხიზლე და მაინც სიკეთემ შვა ბოროტება, იქნებ იმიტომ, რომ ამ სიკეთეს ანგარება, დასაშვებია, გაუთვითცნობიერებელი, მაგრამ მაინც, ანგარება ედო საფუძვლად: „თუმცა ფრიქსეს ყველანი კარგად ექცეოდნენ, მაგრამ ყოველთვის თვალშისაცემი, გადამეტებული და ამიტომაც გამაღიზიანებელი იყო მათი ყურადღება, მზრუნველობა და სიკეთე, რამდენჯერ გაუგონებიათ ფრიქსესათვის: ეგ უცხოა და უნდა დაუთმოო. ო, რა მწარედ ხვდებოდა გულში ამგვარი გამოქომაგება“.

ო. ჭილაძე დიდებულად ხსნის ხიზანის, უცხო თესლის ფსიქოლოგიას. დიახ, ფრიქსე ხიზანი იყო, ვანელები კი თავიანთი კეთილშობილებით ამაყობდნენ და იგი იმისათვის სჭირდებოდათ, რომ ეკვეხნათ, დაემტკიცებინათ, ყველას ქომაგნი და შემბრალებნი ვართო. ერთი რამ ვერ გაითვალისწინეს: ეს ხიზანი შენს მზეს რომ არასოდეს დაიფიცებს, თავისი გოგრის თესლი რომ ურჩევნია ყველაფერს. ფრიქსე და მისი ვაჟები მოვალეები იყვნენ, ამგვარი ვალი კი ბოროტებით, ღალატითა და სისხლით გადაიხდება, „რადგან თქვენ, მხოლოდ და მხოლოდ თქვენ, კეთილსა და შემბრალებელს, დაგიმტკიცონ, რომ ისინიც რაღაცას წარმოადგენენ, რომ მთლად სამოწყალოდ არ გახდომიანთ საქმე“.

რომანში ფრიქსე ყველაზე საცოდავი პერსონაჟია. თავიდანვე განწირული ტყუილი, მოჩვენებითი ცხოვრებისათვის. მას ძალად ააფარეს უფლისწულის ნილაბი, მთელი სიცოცხლე თვალთმაქცობა მიუსაჯეს, სამშობლოს კვამლი მოანატრეს, ხიზანი გახადეს.

და რა გასაკვირია, შესაბამისი ფსიქოლოგია რომ გამოუმუშავდა. იგი ხომ მუდმივ შიშშიც ცხოვრობდა, მისი ყველა ნაბიჯი, მოქმედება ტყუილი და ლალატია იმ ხალხისა, რომელმაც განწირული შეიფარა, სითბო, პური გაუზიარა. რაც დრო გადიოდა, მით უფრო „ამაზრუნე“ ხდებოდა და დამალული ტყუილი, მით უფრო იზრდებოდა მოსალოდნელი სასჯელის სიმძიმეც. მართალია, ფრიქსე ოცდახუთი წლის შემდეგ აუჯანყდა ამ უსამართლო გარიგებას, მაგრამ, ეტყობა, არ ეწერა უპირო კაცის სახელით ქვეყნიდან წასვლა. მან კოლხეთში ბუდეც გაიჩინა და სამარეც. მისმა შვილებმა კი აიეტისგან ისწავლეს და საკუთარ კისერზედაც გამოსცადეს, „თუ რა ბოროტების მოტანა შეუძლია უთავბოლო, უანგარიშო სიკეთესა და ხელგაშლილობას“.

მაგრამ აიეტის ბუნება ვერ ეგუება შეცდომა დაარქვას სიკეთესა და სიყვარულს, სტუმართმოყვარეობასა და დასაღუპად განწირულისათვის ხელის გაწვდენას.

აიეტმა ბრძოლით მოიპოვა ვანელთა კეთილდღეობა, სიმშვიდე და ახალა მისცა თავს უფლება, განთავისუფლებულიყო ამ დაძაბულობისაგან, ყველგან, ყველაფერში მტერი და საფრთხე არ დაენახა, მაგრამ ამ გულდამშვიდებამ დაღუპა იგი. არ ეპატიება ხალხის მეთაურს, საბრძოლველად განწყობილ ლომს „სულის გადაყვითლებულ ბაღაბებში რომ ჩააწვინეს“. ეს თავისთავად მშვენიერი მეტაფორა დაისისა, კარგად გვიჩვენებს ბრძოლით დაღლილი კაცის იმედს, იქნებ სისხლისღვრა თავიდან ავიცილო, შერჩათ ბერძენ სტუმრებს და უცხო თესლის ნაშიერებს თავხედობა. სწორად შენიშნავდა კონსტანტინე გამსახურდია: „ძლიერებს უფრო უჭირთ ამქვეყნად“. ამაში კოლხთა მეფის ტრაგედიაც გვარწმუნებს.

„სიყვარული აგვამაღლებსო“, — ოდითგანვე ასე სწამდა ქართველს და ამიტომაც გვეხამუშება საშობლოს, ოჯახის, მამის მოღალატედ ვიხილოთ ქართველი ქალი, ქალი, რომელიც ამ სიყვარულის სახელით გაუგონარ ბოროტებას სჩადის.

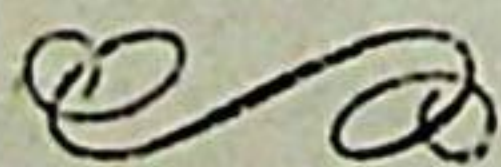
მედეაში, ამ სიფრიფანა, ნაზ ქალში ბავშვობიდანვე გროვდებოდა ძალა, რომელსაც იგი საკუთარი მამის, ქვეყნის წინააღმდეგ გამოიყენებდა. რამ გააბოროტა თუ რამ გადააგვარა ასე. იქნებ იმან, რომ ის ბავშვობადაკარგული ქალია. და შინაგანად შიშითაა შეპყრობილი, ბავშვობასავით არ გამეპაროს თითებში ქარისას სამყაროცო.

მედეა არაა სიყვარულისაგან თავბრუდახვეული ქალი. პირიქით, მან თავიდანვე იცის, რომ უღალატებს, მოატყუებს, მოჰკლავს. მისი ცრემლებიც ფარისევლურია. ძილის დროსაც კი, სიზმარშიც, უშვებს ლალატის შესაძლებლობას და, რაც ყველაზე საშიშლარია, თავის მოქმედებას დისა და დისშვილების სიყვარულით ამართლებს.

ვანის დიდებას, სილამაზეს ჯალათად მოევლინა მედეა: „მედეა თავჩალუნული იჭდა მამასა და უცხო სტუმარს შორის და ხელის გაშლილი მტევნები მუხლებზე დაეწყო როგორც... სასამართლოს მაგიდაზე ყველას დასანახად დააწყო ბოლმე იარაღს, რომლითაც მკვლელობაა ჩადენილი“.

ტყუილი, ლალატი, ზნეობრივი კომპრომისი, გულდამშვიდება და ბრიყვული სიკეთე — აი, რამ დაღუპა ძველი კოლხეთი. აი, რამ აქცია ვანი აშშორებულ ქაობად, შავთვალეზა მაღალის სახლი — საროსკიპოდ, ღვინის ვაქარ ბახას სარდაფი — ლოთების თავშეყრის ადგილად, ხოლო კოლხეთის ტახტზე კი კეთილშობილი სულის რაინდის ნაცვლად ნაბიჭვარი, „ცხენების ხვიხვინსა, თივისა და ხმელი ნეხვის სუნში ჩასახული არსება... ოყაჯადო დაჭდა“.

მაგრამ ეს ყველაფერი შემდეგ მოხდა, ჯერ კი კოლხეთისაკენ მოიხწრაფვის ბოლო ტალღა, მეფე მინოსის ხომალდები...

ჩიტის გული

დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ, ყველაფერი დავიწყებას მიეცა, მაგრამ პირველი სიყვარული კაცს კუბოს კარამდე ახსოვს.

მოწიფული ბიჭი ვიყავი, ჯანიანი, ამაყი, მეოცნებე, თავი მომწონდა; ქვეყანა ბაღნარი მეგონა, ხოლო ცხოვრება ლამაზი კარუსელი.

გაზაფხულის ერთ დღეს მეზობელთან უცნობი პირმცინარე ქალიშვილი დავინახე, შევჩერდი, ძალზე ლამაზი მომეჩვენა. ზღვისფერი თვალები ჰქონდა, კოკორივით გაშლილი ნაზი ტუჩები, უბრალო ჩიტის კაბა ეცვა, წაბლისფერ თმაში წითელი ვარდი ეკეთა.

ღობეს ვეღარ მოვშორდი. ქალიშვილი უფრო ახლოს მოვიდა, მგონი, გამიღიმა კიდეც, მკერდში სითბო ვიგრძენი. სულაც არ ჩანდა უკარება და მორცხვი, სწორედ ამ დროს ღობეზე მეზობლის გოგო მოადგა, ეშმაკურად გამიღიმა და ვითომ ჩუმად მითხრა: — ჩემი ბიძაშვილია, მოგწონს?

— კი.

— შემოდი ეზოში, გაგაცნობ!

მეც შევედი. უცნობი გოგონა თუთის ხესთან აიტუზა, ოდნავ წამოწითლდა, იგი გუმანით ხვდებოდა ჩვენს საუბარს. ახლოს მივედი. ჩემსკენ ორი ნაბიჯი გადმოდგა და ნაზი ხმით მითხრა: — ცირა!

— როგორ მომწონს ეს სახელი. — ვთქვი მე.

— თუ ჩემი ბიძაშვილი? — ჩაიკისკისა შუშანამ (ასე ეძახდნენ ჩემს მეზობელს).

— ანგელოზია. — შევაქე და გავუღიმე ცირას, რომელიც გაზაფხულის ვარდივით იშლებოდა ჩემს სიტყვებზე.

მაღლე სოფლის მაღაზიაში შევედით, შოკოლადი და ლიმონათი ვუყიდე ქალიშვილებს. შუშანა რაღაცას უმტკიცებდა ბიძაშვილს, ორივე ხმამაღლა იცინოდა, მეც ვიცინოდი, რატომ? არ ვიცი. ალბათ ქალიშვილების ხათრით.

იქვე, გზის პირას, ცირამ აყვავებულ ატმის ტოტს მიუაღერსა, რა სუნი აქვს, რა ლამაზიაო. — მერე გამიღიმა და ნაზი ხმით მკითხა: — შენ ლექსებს წერ?

— კი.

— აბა, წამიკითხე.

— რაზე?

— თუ შეიძლება, სიყვარულზე, — და გაწითლდა.

ცოტა ჩავფიქრდი, დავიბენი, უცებ ვერ მოვნახე საჭირო სტრიქონები, ცირა არ მეშვებოდა: — არ იცი, ბიჭო, სიყვარულზე ლექსი? არ იცი? — გათამამდა.

— ვიცი ვიცი.

— აბა წამიკითხე, რა?

გინდ მეძინოს მაინც სულში მიზიხარ,
თვალს გავახელ, ზედ წამწამზე მიზიხარ...

— მოგეწონა? — ვკითხე.

— დიდებულა.

— სიყვარულს გამოხატავს?

— ოღონდ ჩემი არ გეგონოს, გრიგოლ ორბელიანისაა.

— აბა, შენ ხომ არ დაწერდი ასეთ ლექსს... — მომმართა ცირამ.

— ახლა ჩემს ლექსს წავიკითხავ.

— არა, არ მინდა!

— გეწყინა?

— არა.

— მაშ, რატომ არ გინდა, წავიკითხო?

— ამაზე კარგს ვერ იტყვი. ხომ ასეა? — ჯიქურ შემხედა ცირამ.

— სწორია, ვერ ვიტყვი.

ერთი ნახვით შეუყვარდაო, სწორედ ჩემზე ითქმოდა.

ისე მომეწონა ცირა, ისეთი ცეცხლი დამინთო გულში, რომ საღამოს მშობლებს პირდაპირ გავუმხილე ხვაშიადი; უკვე დასაოჯახებელი კაცი ვიყავი, მშობლებმა მეორე დღესვე მოიკითხეს ჩემი შეყვარებულის გვარი-შვილობა, სოფელი, მშობლები და მაჭანკალი აფრინეს. არიქა, არ მოგვასწროს ვინმემო. იმ მაჭანკალს დავაბარე, გოგოს მშობლებმა ჩემი პროფესია რომ გაიკითხონ, პოეტია-თქვა, უთხარი... ამ პროფესიას წინ არაფერი დაუდგება.

მაჭანკალი დიდი კაკლის ქვეშ ძელსკამზე ჩამოჯდა, ძაღლს ჯოხი მოუქნია და სათუთუნე ქისა გახსნა, ამ დროს მასპინძელი ქვის კიბეზე ჩამობოდა, ღიმილით შეხვდა ეზოში შემოსულ სტუმარს და სახლში მიიბატო-ჟა, მაგრამ მოსულმა უარით თავი გაიქნია: — ამაზე დიდებულ ადვილს სამუსაიფოდ სად ვნახავთო.

მასპინძელი, რა თქმა უნდა, იცნობდა სტუმარს, ცოტ-ცოტა მისი „ზე-

ლობის“ შესახებაც გაეგონა, ამიტომ ისიც ჩამოჯდა ძელსკამზე და თუთუნოვანი
გააბოლა.

— რა მზიანი ამინდია დღეს, ა? — თქვა.

— მე ამინდის გასაცნობად არ მოვსულვარ. — ღიმილით დაიწყო მაჭან-
კალმა.

— გისმენ, მემედ-ალა, აგერ მე და აგერ შენ;

— მე, ძიავე, სამაჭანკლოდ მოვედი.

როგორც იციან ამ დროს ხოლმე, ძალიან შორიდან დაიწყო ყველაფერი, რაც იცოდა და რაც არ იცოდა, გადმოულაგა მასპინძელს, რომელიც მთელი გულისყურით უსმენდა. ცირას მამამ ბოლოს კეფა შეიფხანა, მაჭანკალს ეშმაკურად გაუღიმა და ჰკითხა: — რა მოხელეა მაი ჩემი სასიძო, ძიავე?

— ხელობა ურიგო არ აქვს... პოეტია. — მოკლედ მოჭრა და თავმოწონებით ჩიბუხი გატენა.

— რაო? რა თქვი? — გაუკვირდა მასპინძელს — რას ნიშნავს მაგი, მე უსწავლელი კაცი ვარ, რაცხა ამფერი ხელობა არ გამიგია.

— ლექსებს წერს, შე კაცი, რაფერ არ გაგიგია.

ბერიკაცმა ისევ შეიფხანა კეფა, პირიდან თამბაქოს კვამლი გამოუშვა და მემედ-ალას უთხრა: — ლექსებს აგერ ყემბერაიც წერს, მარა...

— მარა რაა? — აღარ აცალა სიტყვის თქმა მაჭანკალმა და სიტყვა გაეზარა.

— ჩონგურზე რომ დაამღერებს, ყემბერაი, კურცხალი მოგადგება თვალზე...

— მერე, ცუდია მაგი?

— ცუდი იგია, ძმაო, ამ სიმღერით ყემბერას ჯერ ახალი ქალამანი არ ჩაუცვამს.

მაჭანკალს ყელში ბურთი გაეჩხირა, პირი გაუშრა, საჭირო სათქმელი სიტყვა ვერ მონახა, ან რა უნდა ეთქვა, წიგნებსა და წერა-კითხვაზე ცოტა მწყრაღად იყო მასპინძელი... არ იქნა და აღარ მოასვენა სტუმარი.

— ლექსის წერით ცოლ-შვილს არჩენს?

— რა ვიცი, ალბათ, არჩენს.

— მაშინ რად დადის ყემბერაი ფეხშიშველი? — ისევ გადაწვდა იმ საწყალს, — კიდევ რას აკეთებს?

— სწავლობს, მუშაობს, სახლი აქვს და პატრონი ჰყავს... არ კმარა?!

— არ კმარა. რაზე სწავლობს, ექიმი, ინჟინერი გამოვა, თუ მელექსე?

— მაგდენი არ მესმის მე.

— თუ არ გესმის, აგერ მყავს მუშტარი აბა.

— არ მითხრა ახლა, ექიმიო...

— არა, ექიმი არ არის.

— ინჟინერი?

— არა!

— ვეჭილი.

— არც მაგი.

— აბა?

— შოფერი!

— მერე, შე კაი კაცო, შოფერი ჯობს პოეტს? — სტუმარმა ჭიშკარს შეხედა, იქ ძაღლი იდგა.

— ჯობს, ჯობს, ჩემო მემედ-აღა, შენ იმ პოეტს უთხარი, მანქანა იყიდოს და გარაჟი, თორემ ლექსის წერისათვის ქალს არავინ გაატანს. დარჩება სოფლის გლახად, ჩემი რჩევაა, ნორმალურ ხელობას მოჰკიდოს ხელი, სიმღერა და ლექსი რა მოსატანია!

— შენ, მანქანაზე და გარაჟზე ათხოვებ ქალს?

— ჩემი საქმე მე ვიცი. — ხმას აუწია მასპინძელმა და ჭიშკარს შეხედა, იქ შავი მურა აღარ იდგა.

— ერთი მაიც ჰკითხე ქალიშვილს, იქნებ ჩიტის გული უცემს მკერდში, უყვარს ის საწყალი პოეტი და ნუ ჩადგები ცოდვაში.

— ჩიტის გული და სიყვარული არ ვიცი მე, მთავარი ჭკუაა და ფული, გესმის შენ?

— ახლა სხვა დროა, ძიავ. — სცადა სხვა გზით შემოვლა მაჭანკალმა.

— დრო არ ვიცი მე. ერთი ქალიშვილი მყავს. სიღარიბეში სულს ვერ ამოვხდი. — მერე ფეხზე წამოდგა მასპინძელი.

— შენ საიდან იცი, ჩემს ქელიშვილს, რომ უყვარს მაი რაცხა პოეტია, ვინ გითხრა?

— მითხრეს.

— ვინ?! — ხმას აუწია.

— აბა რატომ მოვედი შენთან?

— რა ვიცი, შენი ხელობაა აგი.

— ხელობა არა. — გაბრაზდა მემედაი — ქალ-ვაჟს ერთმანეთი უყვართ.

— მაგასაც ვნახავ.

— ცოდვა-ძაღლი არ იცი, შე კაცო!

— ვიცი, ვიცი. — თქვა და ხელი გაუწოდა სტუმარს: — კარგად იყავი.

— კუზიანს მხოლოდ სამარე გაასწორებს! — ჩუმად ჩაიბურტყუნა მაჭანკალმა და იქაურობას გაშორდა.

მერე რაც მოხდებოდა, ადვილად წარმოიდგენთ: სწორედ იმ შოფერზე გაათხოვეს ერთი ნახვით შეყვარებული ქალიშვილი: ახია ჩემზე, პოეტობაზე რომ თავი მოვიკალი, რომელი აკაკი წერეთელი მე ვიყავი, მეთქვა, შოფერი-ვარ მეთქი და სასიამორო თოფის სროლით შემძიმდებოდა ეზოში...

გასულ ორ თვეში

„ქოროხმა“ გამოსცა

დიდი ხანი არ გასულა მას შემდეგ, რაც სალიტერატურო ჟურნალებს ნება დაერთო გამოცენ წიგნები ავტორის ხარჯზე.

და აი, მკითხველმა უკვე მიიღო ჩვენი ჟურნალის მიერ ავტორთა ხარჯით გამოცემული ორი წიგნი.

პირველი მედიცინის მეცნიერებათა კანდიდატის რამაზ სურმანიძის „მცირე კარაბადინი“. ავტორმა გაითვალისწინა ბოლო წლებში მოსახლეობის განსაკუთრებული დაინტერესება ქართული ხალხური მკურნალობის მეთოდებით, აგრეთვე სამკურნალო მცენარეულის დამზადება-გამოყენებით და მკითხველს შესთახა „მცირე კარაბადინის“ პირველი წიგნი. მეორე წიგნს წელსვე გამოსცემს გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“.

„ქოროხის“ მკითხველებს ახსოვთ ლილი ჩიქოვანისა და ნოდარ ცეცხლაძის პუბლიკაციები 30-40-იანი წლებისა და 50-იანი წლების მასობრივი რეპრესიების შესახებ. ეს პუბლიკაციები თავმოყრილია კრებულში, რომელსაც „რეპრესიულიტაცია“ ჰქვია.

სანთლეზად ანთებული ხსოვნა

უამრავი ხალხი მოვიდა ბათუმის თეატრალურ მოედანზე 1921 წლის მარტში ბათუმის განთავისუფლებისათვის ბრძოლებში დაღუპულ მამულიშვილებთან გამოსათხოვებლად. 70 წლის შემდეგ შეაწუხეს იმათი ძვლები, ვინც უკანასკნელად გაიბრძოლა თავისუფალი, დამოუკიდებელი საქართველოსთვის, შეაწუხეს, რათა კუთვნილი პატივი მიეგოთ მათთვის, აღედგინათ სამშო საფლავი. უფრო ადრე კი გაიმართა პანაშვიდი, ღვთისმშობლის ტაძრის მოძღვარმა დეკანოზმა მამა დავითმა გადაიხადა პარაკლისი.

თეატრის ფოიეში სამფეროვანი დროებით მორთული 50 კუბო ასვენია. ელერს სამგლოვიარო მუსიკა. აივანზე თავისუფალი საქართველოს უამრავი დროშა ფრიალებს. მოდის ზღვა ხალხი გვირგვინებით, „მაზნიაშვილის ბიჭების“ პატივმგებელთ თვით გენერალ მაზნიაშვილის სიტყვები აცილებს: „ერთი გაბრაზებული თაობა თუ დამხვრეტს, მეორე დამშვიდებული თაობა მკვდრით აღმადგენს, სიცოცხლე არც დაბადებით იწყება, არც სიკვდილით მთავრდება“.

სამგლოვიარო მიტინგი გახსნა აჭარის ასსრ მშენებლობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარემ, 1921 წლის მარტში ბათუმისათვის დაღუპულ მამულიშვილთა დაკრძალვის ადგილის აღმდგენი და ძმათა სასაფლაოს მომწყობი კომისიის თავმჯდომარემ მუზა მამუჭაძემ.

მოედანზე გაიშმა დემოკრატიული საქართველოს სახელმწიფო ჰიმნი, წუთიერი ღუმლით პატივი მიაგეს ბათუმისათვის დაღუპულ ჯარისკაცთა ხსოვნას.

მიტინგზე სიტყვით გამოვიდა ისტორიულ მეცნიერებათა კანდიდატი მალხაზ სიორიძე, არქეოლოგი ირაკლი ჩავლეიშვილი, პროფესორი დავით ხაბუტაიშვილი, ჟურნალისტები ნუგზარ ჯაფარიძე, ავთანდილ დიასამიძე და ანზორ კუდბა, ლატვიის სახალხო ფრონტის წარმომადგენელი ალდირეს რუტრისი, ერგეს საშუალო სკოლის დირექტორი მურად თედორაძე, პარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის მდივანი ჩიტო ომერაძე, ექიმი-სტომატოლოგი გურამ დუმბაძე, ქრისტიან-დემოკრატიული კავშირის წევრი ალექო ჩიტიშვილი, მახინჯაურის საშუალო სკოლის მეოთხე კლასის მოსწავლე მარიკა გვიანიძე, ბათუმის სახალხო ფრონტის გამგეობის

წევრები უჩა ოქროპირიძე და მერაბ კუტუბიძე, ხულოს რაიონის სახალხო ფრონტის თავმჯდომარე ბადრი მელაძე, პოეტი ბადრი თევზაძე და სხვები.

აქარის ასსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილემ ნანი გუგუნავამ მიტინგის მონაწილეებს გააცნო საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარის გ. გუმბარიძის დეპეშის ტექსტი.

მიტინგზე გამოსულთა სიტყვებს წითელ ზოლად გასდევდა აზრი, რომ დღევანდელმა თაობამ კიდევ ერთხელ ღირსეულად მოიხადა ვალი საქართველოს ერთიანობისათვის დაღუპულ ჯარისკაცთა წინაშე, ამით მან უდიდესი ცოდვის ტვირთი მოხსნა ბათუმს, მთელ საქართველოს, რომ დაწყებული საქმე ბოლომდე მივა, მკვლევარ-ისტორიკოსთა ჯგუფი კვლავაც გააგრძელებს სამიზნო სამუშაოებს. გამოცხადდა კონკურსი სამშო საფლავის მოსაწყობად.

...კუბოები მცირე ხნით დაასვენეს თეატრალურ მოედანზე, შემდეგ პროცესია სამშო საფლავის ადგილისაკენ დაიძრა. შეწყდა ტრანსპორტის მოძრაობა, მოედანი აავსო ხალხის ტალღამ, გემებმა საყვირი ჩართეს. დაიწყო გმირ ჯარისკაცთა დასაფლავება. დედებს ხელში აეყვანათ შვილები და გმირების საფლავებს უჩვენებდნენ.

გულო კაიკაციშვილის საიუბილეო საღამო

ბათუმის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო დრამატულ თეატრში გაიმართა მე-19 საუკუნის ცნობილი საზოგადო მოღვაწისა და დიდი პატრიოტის გულო კაიკაციშვილის დაბადების 150 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო საღამო.

საღამო გახსნა საქართველოს კომპარტიის აქარის საოლქო კომიტეტის მდივანმა ნ. დუმბაძემ.

გულო კაიკაციშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ მოხსენება

გააკეთა ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორმა, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა პროფესორმა დ. ხახუტაიშვილმა.

სიტყვით გამოვიდნენ და გულო კაიკაციშვილის დიდ დამსახურებაზე ისაუბრეს ცნობილმა ქართველმა მწერალმა და მეცნიერმა გ. ციციშვილმა, მწერლებმა ფ. ხალვაშმა, მ. ვარშანიძემ, ი. რურუამ, ჯ. ქათამაძემ, რ. სურმანიძემ, ა. ხაბაშმა, ბათუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის დოცენტმა ა. სურგულაძემ, პროფესორმა ი. მეგრელიძემ, ქობულეთის სახალხო დეპუტატთა რაიონული საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარემ, პარტიის ქობულეთის რაიკომის პირველმა მდივანმა ა. ბეჟანიძემ, გამომცემლობა „საბჭოთა აქარის“ დირექტორმა ა. ახვლედიანმა, აქარის ა. წერეთლის სახელობის რესპუბლიკური ბიბლიოთეკის დირექტორმა ე. ცივაძემ, ბათუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის დოცენტმა ი. ბიბილეიშვილმა, ლ. ნაკაიძემ, მ. კაიკაციშვილმა.

სატელევიზიო ფილმების მეორე საერთაშორისო ფესტივალზე

ბათუმმა კვლავ გაუღო კარი სატელევიზიო ფილმების მეორე საერთაშორისო ფესტივალს „ოქროს საწმისს“. თბილისიდან, ჩვენი ქვეყნისა და უცხოეთის ქალაქებიდან ბათუმში ჩამოვიდნენ ფესტივალის მონაწილეები — რეჟისორები, მსახიობები, კინომცოდნენი, ჟურნალისტები, ბათუმის ი. ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო თეატრში მოეწყო ტელეფილმების II საერთაშორისო ფესტივალის საზეიმო გახსნა. სტუმართა შორის 35 ქვეყნის წარმომადგენელია. აქ ჩამოვიდნენ ლიტვის, ლატვიის, ესტონეთის, უკრაინის დელეგაციები.

აქარის ასსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის პირველმა მოადგილემ

ზ. ფატლაძემ ტელეფილმების მეორე საერთაშორისო ფესტივალი გახსნილად გამოაცხადა. მიკროფონთან ერთმანეთს ცვლიდნენ საბჭოთა და უცხოელი სტუმრები, კინოხელოვნების შესანიშნავი ოსტატები, მათ შორის საკავშირო ტელევიზიის ტელეფილმების შემოქმედებითი გაერთიანების გენერალური დირექტორი გ. ტარანენკო, ცნობილი ქართველი კინორეჟისორი ლ. ლოლობერიძე, რეჟისორები მ. კოკოჩაშვილი, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის წარმომადგენელი რეჟისორი შტეფან ფიშერი, ლენინგრადელი ალექსანდრე ბელინსკი, ბათუმის ღვთისმშობლის ეკლესიის მოძღვარი მამა დავითი და სხვები.

დარბაზში შეკრებილთ გააცნეს ჟიურის შემადგენლობა.

დასასრულ გაიმართა თვითმოქმედი კოლექტივების კონცერტი.

ნანა გვარიშვილის შემოქმედებითი საღამო

საქართველოს მწერალთა კავშირში გაიმართა ცნობილი ქართველი პოეტი ქალის ნანა გვარიშვილის შემოქმედებითი საღამო. მწერალთა კლუბში თავი მოიყარეს თბილისელმა და ბათუმიდან სპანგებოდ ჩასულმა სტუმრებმა, პოეტის შემოქმედების თავჯანსაღებებმა.

საღამო გახსნა საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარემ პოეტმა მუსრან მაჭავარიანმა. ნანა გვარიშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ მოხსენებით გამოვიდა საქართველოს მწერალთა კავშირის მდივანი პოეტი ენფერ ნიუარაძე. ნანა გვარიშვილს მიესალმნენ საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელი მდივანი პოეტი ფრიდონ ხალვაში, მწერლები ილია რურუა, ნანა კანდელაკი, რამაზ სურმანიძე, ცისანა ანთაძე, გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარის“ დირექტორი აზიზ ახვლედიანი.

დასარულ პოეტმა ნანა გვარიშვილმა გულითადი მადლობა გადაიხადა მისი შემოქმედების ესოდენ შეფასებისათვის, უპასუხა შეკითხვებს, ისაუბრა შემოქმედებითს გეგმებზე და წაიკითხა ახალი ლექსები.

ქუთაისსა და ხონში

საქართველოს მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილების მიწვევით ქუთაისს ეწვივნენ ბათუმელი მწერლები ფრიდონ ხალვაში, ჯემალ ქათამაძე, შოთა ზოიძე, ალექსანდრე სამსონია.

მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილებაში გაიმართა დიდი ლიტერატურული საღამო, რომელზედაც სტუმრებს მიესალმნენ საქართველოს მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილების პასუხისმგებელი მდივანი თეიმურაზ ლანჩავა, მწერლები ოტია იოსელიანი, დავით კვიცარიძე, ზურაბ კუხიანიძე და სხვები.

საპასუხო სიტყვით გამოსულმა სტუმრებმა მადლობა გადაიხადეს გულთბილი მასპინძლობისათვის.

მეორე დღეს ბათუმელი მწერლები ქუთაისელ კოლეგებთან ერთად ხონის რაიონს ეწვივნენ, სადაც ამჟამად ცხოვრობენ მთიანი აჭარიდან ჩამოსახლებულები. სახელდახელო შეხვედრაზე, რომელიც ჩაის პლანტაციის გაშენება, ბევრი საყურადღებო მოსაზრება გამოითქვა ახალმოსახლეთა სადღეისო პრობლემების შესახებ.

დასასრულ ხონის კულტურის სახლში მოეწყო დიდი ლიტერატურული საღამო.

შეხვედრა ფართოდ გააშუქა როგორც ადგილობრივმა პრესამ, ასევე საქართველოს ტელევიზიამ და რადიომ.

აპაპის საიუბილეოდ

აჭარის პროფკავშირების კულტურის სახლში საზეიმოდ გაიხსნა დიდი ქართველი პოეტისა და საზოგადო მოღვაწის აკაკი წერეთლის დაბადების 150 წლის-

თავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო ლონისძიებათა ორთვიური.

კულტურის სახლის ვოკალურმა ტრიომ „სიონმა“ შეასრულა აკაკი წერეთლის ტექსტებზე შექმნილი სიმღერები. ლიტერატურული გაერთიანების წევრებმა წაიკითხეს აკაკის ლექსები. საბავშვო და ახალგაზრდული განყოფილების გამგემ თენგიზ ახალაძემ დამსწრეთ გააცნო საიუბილეო ლონისძიებების გეგმა, რომელიც ითვალისწინებს ქალაქის ლიტერატურული გაერთიანებისა და წრეების კედლის გაზეთების საიუბილეო ნორმების გამოფენა-კონკურსის, მოსწავლე ახალგაზრდობისათვის თეორიულ-პრაქტიკული კონფერენციის, ბავშვთა ნახატების გამოფენის, აკაკი წერეთლის სახელობის ქუჩის ზეიმის მოწყობას.

ბათუმის საწარმო-დაწესებულებებში გაიმართება აკაკისადმი მიძღვნილი ლიტერატურულ-მუსიკალური საღამოები.

* * *

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში გაიმართა აკაკი წერეთლის დაბადების 150 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია.

სესიაზე შესავალი სიტყვით გამოვიდა ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო მუშაობის ნაწილში, ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი ზუ-

რაბ თანდილავა. მოხსენებები „აკაკი წერეთლის ცხოვრება და შემოქმედება“, აკაკი წერეთელი და ქართული ფოლკლორი“, „საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი საკითხი აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში“ წაიკითხეს ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატმა ჯემალ ჯაყელმა, თინა შიოშვილმა, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატმა ნოდარ კახიძემ.

„ცრემლიანი კრიზანთემები“

ასე ჰქვია ზერა რომანაძის პოეტურ კრებულს, რომელიც ავტორის ხარჯით გამოსცა გამომცემლობა „მერანმა“.

„თუმცა დავაგვიანე, ასე თუ ისე, მაინც მოვედი შენთან, მკითხველთან, მოვედი და კრძალვით შემოგთავაზე ის, რაც მწამს და მჯერა, ის, რაც მტკივა და მაღელვებს. და თუ ჩემი ტკივილი ოდნავ მაინც შენც გადმოგედო, ჩემმა ღელვამ ცოტათი მაინც შენც აგაღელვა, სხვა რაღა მინდა?!“ — ავტორის ამ წინათქმით იხსნება „ცრემლიანი კრიზანთემები“.

მართლაც არ შეიძლება გულგრილი დარჩე, როდესაც პოეტი ქალის შემოქმედებით სამყაროს გაეცნობი, მის ტკივილსა თუ სიხარულს ამოიკითხავ სტრიქონებს შორის.

წიგნის რედაქტორია ვ. ხარჩილავა, მხატვრული გაფორმება ბ. არაბულს ეკუთვნის.

ფან 40 ლაზ.

645/1B

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118